STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 01700

DER UNBEKANTER

Jacob Gordin

Permanent preservation of this book was made possible
by Joseph Masteroff
in memory of
Louis P. Masteroff

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

דער אונבעקאנטער

דראַמאַ אין 4 אַקטען מיט אַ פּראָלאָג

פֿון

יעקב גאָרדין.

וואַרשא. תרס ח.

פּערזאָנען:

שמואל אשכנזי, אַ רײַכער קויפמאַן, אַלט אַ יאָהר 60

בערטהאַ, זײַן עלטערע טאָכטער, אַ שענער בלאַסער אינטעליגענטער פּנים, האָט אַ קלײנעם הויקער, שטענדיג געקלײדעט אײנפאַך און מיט גוסט 25 יאָהר אַלט

טאָליע, זײַן זוהן, אַ גימנאַזיסט, 19 1[illegible] יאָהר

אידא, זײַן צווייטע טאָכטער, אַ גימנאַזיסטקע. אַלט אַ יאָהר 17—16

מיליע, זײַן יונגסטעס קינד, אַלט אַ יאָהר 10—9

סאָפיע גרינשטיין, אַן׳אַלמנה, אשכנזי׳ס צווייטע פרוי. 35 יאָהר

נינא, איהר טאָכטער, 17 יאָהר

בערנאַרד זילבערמאַן, אשכנזי׳ס געשעפטספיהרער 35 יאָהר

לואים קארשונסקי, אײן אינזשעניער טעכנאָלאָג 27—28 יאָהר

שליאָמע הויז (שלמה זילבערמאַן) בערנאַרד׳ס פאָטער 60 יאָהר

שרה הינדע, זײַן פרוי, די זעלבע יאָהרען. (זעהר אַ העסליכע און זעהר אַ גוטע פרוי).

אַ דיענער, אַ דיענסט.

פּערזאָנעפיצירונגען:

דער אונבעקאַנטער

די פרוי

האָפנונגען, טרוימערייען, אונגעזעהענע גײַסטער

עס קומט פאָר אין אַ קלײנע שטאָדט אין זיד רוסלאַנד. די צײַט — 90-ציגער יאָהרען פון פאָריגען יאָהרהונדערט.

פראלאג.

(אנ'אפענער פלאץ נעבען א וועלדיל, אלעס איז פערגאסען מיט רויטע שטראהלען פון דער זון, וועלכע האלט ביים אונטערגעהן, לאנגזאם ווערט גראער און גראער ביז עס ווערט דונקעל. פון אנפאנג לעבהאפטע און פארביגע מוזיק, נאכדעם טרויעריג און פיאנא. דאן, ווען עס ווערט דונקעל, הערט מען דאס לאנגזאמע און טרויעריגע קלינגען פון א קירכען=גלאקע, אונגעוועהנע גייסטער זינגען אין דעם חאראקטער פון א רעקוויום).

(דער אונבעקאנטער ערשיינט פון צווישען די בוימער, פערוויקעלט אין א שווארצען מאנטעל. אויף זיינע הענד זעהט מען ווייסע האנדשוה, ער געהט לאנגזאם. דאס געזאנג הערט אויף, די קירכען=גלאקע הערט ניט אויף צו שאלען, טרויריג און לאנגזאם).

דער אונבעקאנטער: די נאכט איז געקומען און אלעס איז פערוויקעלט אין דונקעלהייט. שווארצע געדאנקען און טרויריגע געפיהלען קומען צוזאמען מיט דער פינסטערניש. די נאכט איז א פארבערייטונג צום שטארבען, דער שלאף איז א פארבילד פונ'ם טויט. אינ'ם מענשענס געזעלשאפט, אין דער וועלט פון חיות און פלאנצונגען, אומעדום פראגרעסירט דער טויט און פערכאפט אלץ מעהר און מעהר פלאץ. דאס לעבען ווערט בעזיעגט, אונטערדריקט, פערקירצט און געיאגט. מיר געהען מיט יעדען אויגענבליק זיכערער און נעהנטער צו אונזער ענדליכען ציעל — צום פערניכטונג און טויט. די צייט וועט קומען, ווען אלעס דא אויף דער ערד וועט פערזונקען ווערען אין אנ'עוויגע שטילהייט, אין אנ'עוויגע קעלטעניס, אין אנ'עוויגע פינסטערניס. מיט'ן לעצטען שטראהל פון דער זון וועט אויסגעלאשען ווערען דער לעצטער פונק פונ'ם לעבען און דאן וועט קומען דער עוויגער טויט... די בלומען פון גארטען, די בוימער פון וואלד, די חיות פון פעלד, די אלע פישען פון די וואסערן צוזאמען מיט'ן מארך פונ'ם דענקער, מיט'ן הארץ פונ'ם דיכטער און מיט דער בויענדער האנד פונ'ם ארכיטעקט, — אלעס צוזאמען וועט ווערען איין קאלטע, דונקעלע, שטילע, לעבענסלאזע מאסע. (ער בלייבט שטעהן שטיל פערזונקען אין זיינע געדאנקען. פלוצלינג ווערט ער אונרוהיג און קוקט אויפ'ן הימעל, עס הויבט אן ווערען ליכטיגער. די קירכען=גלאקע

הערט אויף קלינגען. מען הערט פון צווישען די בוימער דאס פרעהליכע געזאנג פון א נאכטיגאל. די לבנה שווימט ארום און בעגיעסט אלעס מיט זילבערנע שטראהלען. די האפנונגען און טרוימערייען זינגען לוסטיג) כאר.

ווי שעהן און ווי פרעכטיג איז די רוהיגע נאכט!...
דער מענש רוהט פון זיין ארבייט. די בוימער שטעהען פערטראכט.
דער ליכטיגער מאנד בלייבט דא ביז׳ן מארגען,
פערשוויגען איז דער טומעל, פערגעסען אלע זארגען.
די נאכט איז געשאפען ניט פיר מערדער און דיעבע,
זי ברענגט זיסע טרוימען פון רוהע און ליעבע.
זי איז אונזער אבבילד פון רוהע און פריעדען
פיר אלעס וואס לעבט דא, גאנץ אונפערשיעדען.
פערטיעפט זיצט דער דענקער אין געדאנקען און ביכער
און זוכט ווי צו ברענגען דאס גליק נאר ווי גיכער.
דער דיכטער איז פערליעבט אין דעם מאנד און די שטערען
און זינגט פון א צוקונפט אהן ליידען, אהן טרערען.
דער נאכטיגאל זינגט זיס פון פרייד און פון לעבען.
אלעס פיהרט דא דעם מענשען צום פיהלען און שטרעבען...

די פרוי ערשיינט אין ווייסע קליידער. זי האלט אין האנד א „האון פון איבערפלוס" געמאכט פון בלומען. אין איהרע בלאנדע האר און אויף איהרע קליידער פיעלע בלומען. זי קומט בעגלייטעט מיט פיעלע בלאנדע און שווארצע יונגע מיידלעך, אלע אין ווייסען).

די פרוי: די נאכט איז געקומען און האט אלעס פערוויקעלט אין א הייליגע שטילהייט. דער וואס ליידעט און מיהט זיך רוהט יעצט, עס וואכט נאר דער וואס ליעבט און שאפט. דער שלאף איז א פארבערייטונג צו טהעטיגקייט און לעבען, די נאכט איז אנ׳אבבילד פון רוהע און פריעדען. שלאף אין פריעדען מוטער ערד, אונטער דעם געהיימניספאלען שירם פון דונקעלהייט! מארגען קומט וויעדער די זוהן מיט איהר ליכט און לעבענסקראפט. (זי בעמערקט דעם „אונבעקאנטען"). אה, דו ביזט דא; דו אונפערמיידליכער און דונקעלער אונבעקאנטער?

אונבעקאנטער: (נייגט זיך איראניש-העפליך) יא, ליעבע בעקאנטע, דא בין איך אויף מיין „עוויגעם פעלד". און ווי געהט׳ס דיר? וואנדערסט נאך אימער ארום אויף דער שמוציגער ערד, בעגלייטעט פון שעהנע טרוימערייען (צייגט אויף די ברונעטע דאמען) און זיסע האפנונגען? (צייגט אויף די בלאנדע) איך וואנדער ארום אליין. (ער עפענט זיין

מאנטעל. מען זעהט, ער איז געקליידעט אין פראק). פערצווייפלונג און מעלאנכאלי, ענטריסטונג און וואהנזין זענען אין מיר, און מיט מיר!...

די פרוי: (בעטראכט איהם) ווי געענדערט דיין ערשיינונג איז! אמאל פלעגסט דו זיך ווייזען אלס איין אבשייליכער סקעלעט מיט א גרויסען שניידמעסער, אדער דו פלעגסט קומען אלס איין עקעלהאפטע בעשעפעניש פול מיט אויגען און יעצט שפאצירסט דו אום ווי א גאלאנטער הערר.

אונבעקאנטער: יא, פראנט און דזשענטעלמאן בין איך יעצט. איך פאטראניזיר די מאדע, ווייל די מאדע איז איינע פון אונזערע טהעטיגסטע אגענטען. די מאדע פיהרט מענשען צום אייפערזוכט און בענײדונג, צום געלדגייץ און פאלשהייט — דאס פערקירצט זייערע יאהרען. דורך דער מאדע ווערען פיעלע פערקריפעלט און ערקעלטעט — דאס ברענגט מיר א שעהנעם פראפיט. און אויסער דעם, די מאדע פאדערט מען זאל טויטען פערשידענע חיות און אונשולדיגע פויגלען, מען זאל רייסען לעבעדיגע בלומען און פערניכטען שעהנע פלאנצונגען. מיט איין ווארט, מיר מאכען מיט דער מאדע די גלענצענדסטע געשעפטען. בענוצסט דו זיך מיט דער מאדע פיר דיינע ליעבעס־צויבערייען?

די פרוי: ניין! די אמת'ע ליעבע קוקט ניט אויף דער מאדע. ווי איך זעה, אונזער פראקטישע צייט האט דיך אויך געמאכט פיר א פראקטישען געשעפטס פיהרער.

אונבעקאנטער: יא, מאדאם. זיין פראקטיש הייסט: ניט זיין סענטימענטאל; מיט אנדערע ווערטער, דאס הייסט זיין געפיהל־לאז; וואס פראקטישער זיי ווערען דארט, בלייבט וועניגער פלאץ פיר אייך, זיסע האפנונגען, (צו די בלאנדע) און פיר אייך, שעהנע טרוימערייען, (צו די ברונעטע) און מען פערגעסט אויך אן דיר, דו געטליכע ליעבע, און דאס פערגרעסערט אונזערע בילאנצען. חע! חע! אמאל, ווען זיי האבען טהייער געשעצט און זיך שטארק געהאלטען פיר דאס לעבען, האב איך זיי געדארפט שרעקען מיט א שניידמעסער און מיט אויגען... איצט פיהר איך מיין טהעטיגקייט געשעפטסמעסיג. מען שרעקט זיך פאר מיר אלס וועניגער און וועניגער. די פילאזאפען שרייבען גאנצע פעססימיסטישע ביכער פאר'ן טויט און געגען דאס לעבען. די דיכטער זינגען הימנען דעם טויט און פערמיאוס'ן דאס לעבען. די וויסענשאפטליכע מענשען לערנען, אז דער טויט איז ניט מעהר, ווי א געוועהנליכע נאטירליכע רעאקציאן, די קאפיטאליסטען בעטראכטען דעם טויט אלס א וויכטיגע אינדוסטריע און קאפיטאלעס געשעפט. אמאל ווען א מענש פלעגט בעגעהן זעלבסטמארד, אדער איטיצער פלעגט

דורך איין אונגליק געטויטעט ווערען, פלעגט די גאנצע געמיינדע א לאנגע צייט זיין ערשראקען, ערביטערט, נידערגעשלאגען. יעצט בעגעהט מען זעלבסטמארד, גערארע ווי מען רויכערט א סיגאר. קאטאסטראפען און מאסען־מארדען מאכען קיין איינדרוק מעהר. עס איז נאר א געלעגענהייט פיר צייטונגען צו שרייבען סענסאציאנעלע קעפלעך. מענשען ווערען ער־מארדעט ווי פליעגען, צוריסען פון פולווער, צובראכען פון מאשינען, דערטרונקען מיט שיפען, פערשאטען אין מינען — קיינעם הארט עס ניט. די גלייכגילטיגקייט וואס א מענש פיהלט צו זיינע מיט־מענשען טויטעט מעהר ווי מענשענהאס, גרויזאמקייט און שלעכטהייט... יא, דער טויט איז יעצט א געוועהנליכע ערשיינונג. איך בין אומעדום איצט א היימישער מענש און מיין קעניגרייך ווערט מיט יעדען טאג גרעסער און ברייטער...

די פרוי: און די ליעבע, די טרייע, ריינע, איבערגעבענע ליעבע? איז זי ניט מעהר די בעשיצערין פונ'ם לעבען, די בעקעמפפערין פונ'ם טויט?

אונבעקאנטער: די ליעבע אליין איז יעצט א מיטהעלפערין און מיטארבייטערין פונ'ם טויט... אין אלעם און אין אלעמען זעהט מען יעצט דעם טריאומפף פונ'ם טויט. ביזט צו שוואך, מיין שעהנע קאנקורענטין!

די פרוי: עס איז ניט וואהר! ליעבע — דאס איז די איניציאטיווע פון לעבען, די פעראייניגונגס־קראפט פון דער נאטור. ליעבע, דאס איז דער נאטור'ס מאכט צו שאפען, איהר מיטעל צו רעפראדוצירען. דורך ליעבע ווערט דאס לעבען געשטיצט, דורך ליעבע לעבט אלעס ניט נאר אין דער מענשליכער וועלט, נאר זאגאר אין דעם גאנצען אוניווערזום. די שטערען און די פלאנעטען זענען פעראייניגט דורך דעם, וואס זיי האבען איינע צו די אנדערע א צוציהונגס קראפט. קאלאסאל גרויסע און מיקראסקאפיש קליינע געגענשטענדע ווערען געשאפען נאר דורך דעם, וואס פערשידענע עלעמענטען גרופפירען זיך צוזאמען דורך איינשטימונג. וואס איז די געשיכטע דער מענשהייט, אויב ניט די בעשרייבונג פון דעם קאמפף, וואס די ליעבע פיהרט געגען דעם, וואס מאכט שווער דאס לעבען? אויב ניט די ערצעהלונג וועגען דעם, ווי די צוטיילטע און צושיידענע האבען זיך פעראייניגט אין געזעלשאפטען, נאציאנען און קעניגרייכע דורך איינזיניגקייט? די שעהנע פארבען פון א בלום קאמביני־רען זיך נאר דורך סימפאטי, פערשידענע טענער הארמאנירען זיך אין איין אקקארד דורך סימפאטי, די שטראהלען דער זון שאפען די צויבערישע קאלירען פונ'ם רעגענבויגען דורך סימפאטי. יא, סימפאטי איז די ערשטע בעוועגונג פון ליעבע און ליעבע — איז לעבען!

אונבעקאנטער: מאדאם, דאס וואס דו רופסט סימפאטי און

ליעבע איז נאר א פערניכטונגס=קראפט. די געשיכטע פון אוניווערזום איז איין ערצעהלונג פון קאטאקליזמען, צוזאמענשטויסונגען, פערפלייצונגען און עקספלאזיאנען! די געשיכטע דער מענשהייט איז א בעשרייבונג פון בלוטיגע מלחמות און שרעקליכע געוואלד=טהאטען... די וועלט=געשיכטע איז איין אלטער בית=עולם און די לעבעדיגע מענשען זענען נאר מצבות אויף די קברים פון דער פערגאנגענהייט. ווילדע פלאנצונגען האבען סימפאטי צו א שעהנעם בוים, וואקסען זיי אריין אין זיינעווארצלען און טויטען איהם. א ווארים האט סימפאטי צו א רויטען עפעל און עסט איהם דורך זיין הארץ, א וואלף האט סימפאטי צו א שאף און פרעסט זי אויף... א שטארקער מענש האט סימפאטי צו א שוואכען, ווייל ער קען איהם לייכט איינשלינגען אין זיין „איך“... א מאן האט ליעב א פרוי, ראטעט ער אוים אין איהר דעם מענש, טויטעט איהר פערזענליכקייט און פערניכטעט איהר זעלבסטשטענדיגקייט. א פרוי האט ליעב א מאן און פערניכטעט זיין שטרעבונג צו פרייהייט, פאראליזירט זיין ענערגי און רויבט זיין מענער קראפט.

די פרוי: נון, און די ליעבע, וועלכע מאכט פריי, גליקליך און גרויסמוטהיג?

אונבעקאנטער: די ליעבע רופט ארויס געפיהלע פון ווילדע ליידענשאפטען, אייפערזוכט, האס, צארן, וועלכע פיהרען צו מארד און זעלבסטמארד, צו בעטרוג און פערברעכען, צו שוואכהייט און וואהנזין! (די טרוימערייען פערשווינדען, ערשראקענע).

די פרוי: אה, דו דונקעלער אונבעקאנטער! און וואו איז די ליעבע, וועלכע איז ביי די מענשען פערגעטערט? און וואו איז די ליעבע, וועלכע זיי אלע רעכענען פיר דאס הייליגסטע אין דער וועלט, די מענשען=ליעבע?

אונבעקאנטער: דעם גאט דער ליעבע מיינסט דו? אין'ם נאמען פון דעם גאט איז מעהר געטויטעט און ערמארדעט געווארען ווי אין דעם נאמען פון דעם גאט פון קריעג און מענשענהאס. און די פיעל געפרייזטע הייליגע מענשענליעבע איז נאר א שפיעלצייג מיט וועלכער עס אמוזירען זיך פרעדיגער, מאראליסטען, פילאנטראפען און אנדערע שווינדלער און נאררען.

די פרוי: און וואו איז די ליעבע, וועלכע עקסעסטירט אין דער פאמיליע צווישען מאן און ווייב, קינדער און עלטערן?

אונבעקאנטער: א מאן האט ליעב זיין פרוי, אויף וויפיעל זי דיענט איהם און שאפט איהם פערגניגען, א פרוי האט ליעב איהר מאן אויף וויפיעל ער פערזיכערט זי מיט לעבענס=מיטלען און לוקסוס זאכען.

עלטערן האָבען אין די קינדער ליעב נאָר זיך, און קינדער האָבען ליעב עלטערן ווייל זיי פאַנגען אָן לעבען פאַר זיך.

די פרוי: און וואו איז די נאָבלע ליעבע, וועלכע רופט זיך פריינדשאַפט?

אונבעקאַנטער: פריינדשאַפט עקסעסטירט צווישען מענשען נאָר ווען זיי האָבען פערשיעדענע אינטערעסען. בעגעגענען זיך אָבער זייערע אינטרעסען, דאַן איז יעדערער א פריינד נאָר זיך אַליין. יאָ, עס איז דאָ א ווירקליכע, אַ שטאַרקע, אַ מעכטיגע ליעבע — דאָס איז זעלבסטליעבע, עגאָאיזם. דיזע ליעבע איז אַ וואַהרע, אויפריכטיגע, שטענדיגע. זי רופט אַרוים אין דער גאַנצער וועלט דעם קאַמפף פיר דאָס זיין, זי איז אַ געפעהרליכע געגנערין פונ'ם טויט, ווייל זי זוכט אַלע מיטלען אין דעם איינציגען „איך" צו פערשטאַרקען און פערלענגערן דעם אינסטינקט פון לעבען... אָבער סוף כל סוף פיהרט אויך דיזע זעלבסטליעבע צום טויט. די שוואַכע ווערען געטויטעט פון די שטאַרקערע. נאָכדעם קומט אַ צייט ווען די מעהר שטאַרקע קעמפפען מיט די וועניגער שטאַרקע... דיזער עוויגער קאַמפף איז די פאַבריק פונ'ם טויט, קיינער וועט ניט געשפאָרט ווערען, קיינער ניט! (די האָפנונגען פערשווינדען).

די פרוי: שוואַרצער גייסט, די נאַטור איז אַ פאַבריק פון לעבען, ניט פון טויט. זאָגאַר דער טויט אַליין איז נאָר אַ פאָרבערייטונג צו אַ נייען לעבען. אין דער גאַנצער נאַטור איז דאָ נאָר איין שטאַרקע מאַכט און דאָס איז די שטרעבונג צום לעבען. דער קאַמפף פיר דאָס זיין איז די שטרעבונג צום לעבען. דער קאַמפף פיר דאָס זיין איז ניט דער ציעל פונ'ם לעבען. דער קאַמפף ווערט אָבגעשאַפט זאָבאַלד מען קען לעבען אָהן קאַמפף... ווילדע חיות, שטומע פויגלען, קליינע אינסעקטען פעראייניגען זיך אין גרויסע געזעלשאַפטען אום צו מאַכען לייכטער דעם קאַמפף פיר דאָס זיין, אום אַלע זאָלען זאָרגען פיר איינעם און איינער פיר אַלע. און ביי די העכסטע בעשעפעניסען, ביי די מענשען, מיינסט דו, עקסעסטירט און וועט עוויג עקסעסטירען נאָר איין פרינציפ: איינער געגען אַלע און אַלע געגען איינעם? בלינדער דונקעלער גייסט! אָפּפערן דען ניט יעצט מענשען זייער לעבען פיר דאָס גליק פון אַנדערע? פערליערען דען קינדער זייער חן און ליעבע ביי עלטערן זאָגאַר דאַן, ווען זיי מאַכען זיך ביי פרעמדע אונבעליעבט דורך זייערע פעהלערן? ריזיקירט דען ניט אַ מענש זיין לעבען צו רעטען דעם צווייטען פון געפאַהר? און וואו איז די ליעבע, וועלכע האָט אַ מאַכט צו פערוואַנדלען מיאוסע אין שעהנהייטען און פערקריפעלטע אין אַ אידעאַל פון פאָלקאָמענהייט?

אונבעקאנטער: נאאיווע פרוי, אזא ליעבע זעהט מען נאר ווען מען טרוימט אין א שעהנע נאכט ביי דעם שיין פון דער לבנה!... דו קוק בעסער אריין אין דאס לעבען פון די מענשען.

די פרוי: יא, אינ'ם לעבען פון די מענשען! בליק הערונטער, זעהסט, דארט ליעגט אין טהאל א קליינע שטאדט. זעהסט דאס הויכע הויז דארט?

אונבעקאנטער: דאס הויז דארט לעבען דאמפף־מיהל? איך ווייס, דארט געפינט זיך אליעבענדע שעהנהייט מיט א הויקער, א קאליקע, וואס וויל זיין אנ'אידעאל פון פאלקאמענהייט. איך האב אנ'אויג אויף דעם הויז.

די פרוי: איך וועט, אז אין דעם איינעם הויז אליין איז דא גענוג בעווייזע, אז מיר געהען ניט צום טריאומפף פון טויט דורך זעלבסט־פערניכטונג און עגאאיזם, נאר, פערקערט, מיר געהען צום טריאומפף פון לעבען דורך זעלבסט־אויפאפפערונג און ליעבע.

אונבעקאנטער: אויב דו מיינסט עס ערנסט, נעם איך אן די וועטע. מיר וועלען זיך בעגעגענען דארט און יעצט מוז איך געהן. ביי דער ליעבע שפיעלט די צייט קיין ראלע ניט, דער טויט אבער טאר ניט פערליערען קיין אויגענבליק. גוטע נאכט. חע! חע! אזוי לאנג וואנדערן אויף דיעזער שמוציגער ערד, דורכגעהן אזוי פיעל הענד וויפיעל די ליעבע איז שוין דורכגעגאנגען פון דעם סאלדאט מארס, דורך דעם פריעסט קרעדא, ביז'ן מעדיקער עסקולאפ און דאך בלייבען אזוי ראמאנטיש און סענטימענטאל! חא! חא! חא! דאס קען נאר א דאמע! (מאכט עטליכע שריט צוריק און קוקט זיך צו).

די פרוי: עי, וואו זייט איהר, מיינע בעגלייטערינען? (די האפנונג און טרוימערייען ערשיינען). ער האט אייך פערשראקען און פעריאגט? קיין מאכט קען אונז ניט פערטרייבען פון אונזערע פריינדע די מענשען, ווייל מיר זענען א טייל פון זיין נאטור. און ער — דער מענש, ווי ער איז, איז א טייל פון דער גרויסער מוטער נאטור. זי, די מעכטיגע, ווייסט ניט פון קיינע שטימונגען, פעסעמיסטישע טהעאריען און שארפזיניגע ארגועמענטען, זי געהט אונפערמיידליך מיט איהר עוויגען וועג פון לעבען און ענטוויקלונג און צוזאמען מיט איהר מוז געהן און ענטוויקלען זיך אלעס וואס לעבט און עקסעסטירט. געהט, טראגט דעם מענשען שעהנע טרוימען און זיסע האפנונגען און נאכדעם וועל איך קומען און וועל איהם ברענגען ליעבע און אן עוויגע שטרעבונג צום לעבען!

(די האפנונגען און טרוימערייען זינגען:

ווי שעהן און ווי פרעכטיג איז די רוהיגע נאכט! א. ז. וו.). (אלע געהען)

דער פארהאנג פאלט לאנגזאם.

ערשטער אקט.

(א גרויסעס ארבייט־צימער ביי אשכנזי׳ן אין הויז. א גרויסער שפּיע־געל, א פּיאַנאָ, א קושעטקע, וויענער שטולען. ביי א וואַנד א שעהנער שרייבטיש אויף וועלכען עס ברענט א לאָמפּ מיט א גרינעם אַבאַזשור. איבער׳ן טיש א בילד פון דער פערשטאָרבענער מאַדאַם אַשכנזי. אַנטקעגען א לאַנגער טיש אויף וועלכען עס ברענט פּונקט אַזאַ לאָמפּ מיט אַזאַ אַבאַזשור. אויפ׳ן טיש ביכער, קאַרטען, העפטען, שרייבגעצייג, פּאַפּירען. אין הינטערגרונד איז אָפען א גרויס פענסטער, דורך וועלכען די לבנה שיינט און מען זעהט ביימער פון א גאָרטען. עס הערט זיך אָפּט דאָס רוישען פון א דאַמפף־מיהל).

בערטהאַ (זיצט ביים שרייבטיש, עפענט א בריעף, לעזט, שרייבט, פער׳חתמ׳עט קאָנווערטען, פערמיעפט).

אידאַ (אין א קלייד פון א גימנאַזיסטין און **טאָליע** אַלס גימנאַזיסט זיצען ביידע ביים לאַנגען טיש. ער לערנט עטוואַס פון א בוך אויס־וועניג, זעהר שטיל. מען זעהט, ער וויל ניט שטערען בערטהאַן. אידאַ צייכענט א קאַרטע, זי איז זעהר נערוועז. מעקט און צייכענט ווייטער. מיליע זיצט ביי דער פּיאַנאָ און עקזערצירט. אַלע אַלאַנגע צייט בעשעפטיגט).

בערטהאַ: (געפינט איין אָפענעם בריעף, ווענדעט זיך אום, ער־שטוינט). קינדער, ווער האָט געעפענט דעם בריעף? (קיין ענטפער). עס איז א בריעף צו מיר פונ׳ם פּאַפּאַ, ווער האָט עס געקענט עפענען? (קיין ענטפער). קינדער, איהר הערט ניט, וואָס איך פרעג?

טאָליע: ווייסט ניט, ווער עס קען זיך ערלויבען אַזאַ זאַך? מסתמא די פּרינצעסין אידאַ! פּרינצעסין!

אידאַ: (שטיל, קרימט איהם) פּרינץ האַמלעט פון דענעמאַרק! (לויט) איך האָב דערקענט דעם פּאַפּאַ׳ס האַנדשריפט... און וויל מען זאָגט עפּיס אויפ׳ן פּאַפּאַ, האָב איך ניט געהאַט קיין געדולד... איך האָב נאָר געוואָלט זיך איבערצייגען, אויב עס איז אמת...

טאָליע: זי האָט זיך נאָר געוואָלט איבערצייגען, מעהר גאָר נישט...

אידאַ: מען זאָגט, דער פּאַפּאַ וועט אונז אַלעמען ברענגען א פּרעזענט... האָב איך געעפענט דיין בריעף, בערטהאַ.

בערטהאַ: (ערנסט) קינדער, איך האָב קיינע סעקרעטען. איך

מיין, ווי אין זיינע פערזיעגעלטע בריעף אזוי אויך טיעף אין זיין הארצען דארף ניט זיין ביים מענשען אזעלכעס, וואס מען זאל דארפען פערבארגען. אבער דאך עפענען א פרעמד בריעף איז אזא פערברעכען, גראדע ווי ארויס׳גנב׳ן עטוואס פון א פרעמדע טאשע. מען דארף זיך אזא זאך קיין מאל ניט ערלויבען!

מיליע: א יא, בערטהא, איך האב זיך אזא זאך קיין מאל ניט ערלויבט?

בערטהא: ניין, טייערע, און איך האף דו וועסט עס קיין מאל ניט טהון.

אידא: זיי ניט בייז אויף מיר, בערטהא. איך האב דערזעהען דעם פאפא׳ס האנדשריפט האב איך זיך ניט געקענט בעהערשען. איך טהו אפט אזעלכע זאכען, וואס נאכדעם פערדריסט מיך, אבער איך קען זיך אליין ניט איינהאלטען. ביזט ניט בייז, בערטהא?

בערטהא: (שוין ווידער בעשעפטיגט) איך בין ניט בייז, דו נארר. איך זאג נאר, מען דארף עס ניט טהון. (עפענט א בריעף) א נייעס! אונזער געוועזענע קעכין שרה שרייבט, אז איהר מאן איז שוין ווידער קראנק. זי האט נויטיג געדארפט חתונה האבען! מען וועט איהר דארפען שיקען צעהן רובל. איך זאל ניט פערגעסען. (פערשרייבט אין איהר מעמאראנדום).

אידא: א נויטיגע זאך! איך זאל האבען דאס געלד, וואלט איך בעסער געקויפט א קליינע בראסלעטקע מיט א קעסטעלע און מיט א שלעסעלע... פיעלע גימנאזיסטקעס האבען אזעלכע בראסלעטען...

בערטהא: מענשען זאלען ניט געפינען פיר נויטיג צו העלפען איינע די אנדערע, וואלט ניט נויטיג געווען זיי זאלען לעבען אויף דער וועלט.

טאליע. די פרינצעסין זאל פרובען זיין א קעכין, וואלט זי געוואוסט...

אידא: איך זאל זיין א קעכין, וואלסט דו געוועזען א קוטשער...

טאליע: און וואס מיינסט דו, א קוטשער איז ניט אזא מענש ווי דו?

בערטהא: (שטעהט אויף) קינדער, קריגט זיך ניט און טהוט בעסער אייער ארבייט. (געהט צו מיליען) נו, קינד, ביזט נאך ניט מיעד? קום, איך וועל דיר אביסעל העלפען, זיין ניט אזוי איינגעבויגען, וועסט נאך קריעגען אזא הויקער ווי איך האב און מען וועט פון דיר לאכען. (גלייכט זי אויס) אט אזוי זיין, מיליטשקע!

מיליע: מען לאכט פון דיר? ווער לאכט פון דיר? (זי שפיעלט).

טאליע: עס איז דא אויף דער וועלט גענוג גראבע יונגען און אידיאטען. (ער לערנט).

בערטהא: מיליע, דו נעמסט די נאטע ניט מיט דעם פינגער.

דו זינג אין טאַקט וואָס דו שפּיעלסט, וועט דיר זיין גרינגער. (זינגט מיט איהר וואָס זי שפּיעלט) איינס, צוויי, דריי, איינס, צוויי, דריי, איינס.

אידאַ: בערטהאַ, פון מיין נייעם רעגען־מאַנטעל האָבען זיך ווידער אָבגעריסען צוויי קנעפּלעך:

טאָליע: קענסט דו ניט נעמען אַליין און צונעהען? פּרינצעסען מיינע?

בערטהאַ: פאַר וואָס האָסטו דו ניט געזאָגט מאַשע'ן? וועסט מאָרגען דאַרפען פריה געהן אין גימנאַזיום, דו גיב בעסער, וועל איך דיר צונעהען די קנעפּלעך. (אידאַ ברענגט איהר מאַנטעל, טאָליע קוקט אויף איהר בייז. בערטהאַ נעמט פון דער טאַשע נעה געציי, זיצט ביי דער פּיאַנאָ און נעהט). קינדער, ווי מען זעהט פון'ם טאַטענס בריעף, דאַרף מען איהם ערוואַרטען יעדען טאָג... נו, אַזוי, טייערע. (זינגט) איינס, צוויי, דריי, איינס...

אידאַ: מען זאָגט, דער פּאַפּאַ איז ניט געפאָהרען קוריערען זיך, נאָר עפּעס אַנדערש... חי! חי!

טאָליע: וואָס קוועלט זי אַזוי, די פּרינצעסען אונזערע.

אידאַ: איך קוועל פון'ם פּאַפּאַ.

בערטהאַ: אידאַ! (אַלע בלייבען שטיל) זאָל זיין געזונד, קינד! (קושט מיליען) אידאַ, אָט האָסט דו דיין מאַנטעל. נאַשערין, האָסט נאָך עפּעס טאַשענגעלד? זעה, וואַרף ניט אַרויס, איך לעג דיר אין טאַשע אַריין קליין געלד. (זי טהוט עס).

אידאַ: בערטהאַ, דו ווייסט, ע... ע... איך בין שוין ווידער שולדיג אין קאָנדיטאָרסקע אַ רובל מיט צוואַנציג.

טאָליע: קאָנפעקטען מיט לעקעך אויף באָרג? זי האָט קרעדיט, די פּרינצעסען!

בערטהאַ: עס איז ניט שעהן, אידאַ... איך האָב דיר עטליכע מאָל געבעטען, זאָלסט ניט נעמען קיינע נאַשערייען אויף באָרג... דו זאָגסט און טהוסט פערקעהרט...

אידאַ: בעסער וואָלט געווען, זאָלסט איהם אָנזאָגען, ער זאָל ניט געבען אויף באָרג... וואָרום, איך ווייס אַליין ניט, פאַר וואָס, איך קען ניט... בערטהאַ, דו וועסט זעהן, איך וועל מעהר ניט נעהמען אויף באָרג... (צייכענט) אַי, צום טייוועל! צום טייוועל! (וויינענדיג און קאַפּריזנע) איך וועל היינט ניט אַרויסקריכען.

בערטהאַ: (געהט צו איהר) נו, וואָס איז שוין דאָרט ווידער?

אידאַ: איך מוז מאָרגען ברענגען דעם לעהרער פון געאָגראַפיע אַ קאַרטע פון אויסטראַליע און איך קען ניט ענדיגען.

בערטהא: א געשיכטע מיט אויסטראליע! טאליע, אפשר וואלסט דו געוועז א פיינער מענש און געהאלפען איהר א ביסעל?

טאליע: איהר העלפען? א נויטיגע זאך! זי פערדיענט עס טאקי. איך זאג דיר, אזא דימאנט!

בערטהא: דו שלעכטער! דעם וואס פערדיענט העלפט מען ניט, מען בעצאהלט איהם איינפאך פיר זיין פערדיענסט. הילפע הייסט, ווען מען העלפט דעם, וואס האט ניט פערדיענט. גיעב מיר די קארטע, אידא, איך וועל זיך פאר'ן שלאף אנידערזעצען אויף א שעה און וועל עס ענדיגען. (נעמט די קארטע).

טאליע: קארג האט בערטהא צו טהון א גאנצען טאג, זי דארף זיך נאך זעצען פאר'ן שלאף צייכנען דער פרינצעסען א קארטע! (נעמט צו ביי בערטהא'ן דאס פאפיער) איך וועל ענדיגען די קארטע. (קוקט אדיין) א שעהנע אויסטראליע אנגעשמירט! בערטהא, איך געדענק, ווי דו פלעגסט אבזיצען שטונדען לאנג מיט מיר, ווען איך בין געוועז אין ערשטען און צווייטען קלאס.

בערטהא: יא? טאליע, איך האב געמיינט, דו האסט פערגעסען. איך וואלט נאר געוואלט וויסען פאר וואס האלט איהר אייך אין איין קריעגען?

מיליע: חע! ער רופט זי פרינצעסען, און זי רופט איהם פרינץ פון יענעם מארק.

בערטהא: ניט פון יענעם מארק, פון דענעמארק, גנב. (דריקט מיליען צו זיך). נארישע קינדער, א פנים אין אייערע יאהרען קריעגען זיך אלע ברידער און שוועסטער.

טאליע: אז דו ביזט געוועז אונזער יונגע שוועסטער, האבען מיר זיך מיט דיר ניט געקריעגט.

בערטהא: איך? קינדער, איך בין זעהר וועניג געוועז א יונגע שוועסטער. איך בין נאך אליין געוועז א קינד און האב שוין געמוזט ווערען אייער מאמע. (קוקט אויף דער מוטער'ס בילד). עס פליהען די יאהרען... ע! קינדער, איהר ווייסט וואס? עס איז א שעהנע נאכט, קומט מיר וועלען זיך א ביסעל דורכגעהן. מיליע וועט זיך אביסעל דורכלויפען, וועט זי שלאפען בעסער. און דו, פרינצעסען, דארפסט אויך אביסעל מעהר שפאצירען, דו זיצט צופיעל... און דערווייל וועלען מיר טאקי צוגעהן צו דער מיהל, איך דארף נויטיג זעהען בערנארד'ן.

אידא: (נעבען שפיעגעל, ברענגט איהרע האר אין ארדנונג) אה! איך פערשטעה... די הויפטזאכע איז ניט שפאצירען, נאר זעהען בערנארד'ן... איך פערשטעה שוין...

בערטהא: (אונרוהיג) וואס מיינסט דו? (רוהיג) נו, יא, איך דארף

זעהען בערנארד'ן — איך האב ערהאלטען א ווילטיגען געשעפטס־בריעף. איך האב מורא, עס איז קיהל, טהו אן א מאנטעלע, מיליע. (טהוט איהר אן א מאנטעלע). דו, מאמזעל, נעם אויך עפעס אויפ'ן האלז... יא, יא, פראנטיכע מיינע! (טהוט איהר אן עטוואס אויפ'ן האלז מיט געוואלד). איהר, מסיו אנאטאל אשכנזי, געהט מיט?

טאליע: ווי קען איך? א רעדע פון ציצעראן אין לאטיין קענען אויסווענינ, דער פרינצעסען דערשמירען די אווסטראליע... און...

בערטהא: אלזא, דער מאן געהט ניט... קומט... טאליע, איך האף, איהר ועט דא ניט רויכערען קיינע פאפיראסען, הא?

טאליע: (בעליידיגט) איך האב געזאגט, איך וועל ניט רויכערען, רויכער איך ניט. איך בין ניט אידא!

אידא: ניין! דו ביזט דאן קיכאט דע לא מאנטשא.

טאליע: און דו ביזט דאננא דולציניא דעל טאבאזא!...

בערטהא: שא: שוין ווידער א מלחמה... אי, איהר מערדער וואס איהר זייט. טאליע, וועסט זיך דא הייסען געבען א גלאז ווארעמע מילך. אויפ'ם ווידערזעהן. (אידא'ן נעהמט זי געארמט, מיליען פיהרט זי ביי דער האנד. אלע דריי אב).

טאליע: (געהט צום פענסטער, לוסטיג) א שעהנע נאכט, א שעהנע לבנה און שעהנע שטערען... און דער לעבען וואלט געוועזען אזוי שעהן, ווען ניט די לאטיינישע רעדע פון ציצעראן... הא? מאכען איהר די קארטע פריהער (זעצט זיך צום טיש) זעה נאר אנ'ארבייט! צו קיין זאך טויג זי נישט, קיין זאך קען זי ניט. נאר קוקען אין שפיגעל און פוצען זיך. (צייכענט.) ניט ווי בערטהא, ניין, ניט געראטהען אין בערטהא'ן. (א געריוש) ווער געהט עס? (שליאמע הויז און שרה הינדע קומען). אה, שליאמע הויז! אי! איך האב פערגעסען, בערטהא בייזערט זיך, ווען מיר רופען אייך אזוי... אנ'אלטע געוואנהייט... ענשולדיגט...

שליאמע: יונגער מאן, אויב איך בין שליאמע הויז, מסתמא דארף איך זיין שליאמע הויז... אויב מען רופט אונטען „הויז", איז דאס נאר דער־פאר, ווייל מען רופט אויבען „הויז"! אלץ דארטען! (צייגט אויפ'ן הימעל).

טאליע: (שטיל) אי, פונקט איצט, ווען איך האב אזוי פיעל ארבייט! (לויט) איהר דארפט עפעס?

שרה הינדע: בערנארד איז ניטא אין קאנטאר, האבען מיר גע־מיינט, ער מוז זיין ביי בערטהא'ן. איהר ווייסט דאך, היינט איז מיטוואך... און אלע מיטוואך קומען מיר אין קאנטאר נעמען ביים זוהן די פויטיקע... דאס הייסט יאקבי איף מאכען שבת און איף די גאנצע וואך... 15 רובל יעדע וואך בוואך. עס געהט דען ביי אונז אוועק אזא סומע געלד?

חלילה! נאָר גאָר ניט, ער איז אַ גוטער און ניט...

שליאָמע: ער איז ניט חולה צו געבען... ער איז אַ זוהן... צוליעב וואָס דען דאַרף מען קינדער? נעמט בערטהאַ'ן, וואָס טהוט זי ניט צוליעב איהר טאַטען? אַזוי דאַרף זיין, קינדער וואָס דען!

שרה הינדע: וואָס גלייכסט דו זיך? איהר פֿאָטער איז שמואל אשכנזי... און זי איז בערטהאַ...

שליאָמע: יאָ, אַ קאָפּ איז אויף איהר ניט קיין ווייבערשע. עס איז טאַקי נאָר דערפֿאַר, ווייל זי האָט, ווי זאָגט מען, האָט קיין פֿאַריבעל ניט, אַ זאָטעל...

שרה הינדע: (שטיל) אפשר וואָלסט דו צוגעמאַכט דיין שניידערשען פּיסק?...

שליאָמע: מיט אזאַ געשיכטע קען מען זיך ניט בעהאַלטען. עס וואָלט ניט געווען, אויב עס וואָלט ניט געדאַרפֿט זיין. יאָהרען לאַנג האָב איך געטראַכט: פֿאַר וואָס איז דאָס? וואָרום איז יענס? און בין מיט מיין שכל דערגאַנגען, אַז אַלעס קומט נאָר ווייל אויבען ציילענט מען: דו זייַ אַ האָרבאַטע, און דו זייַ אַ פֿאָנפֿעוואַטע, און דו זייַ אַ פֿאַרסליפּאָוואַטע... אַלץ דאָרטען!

טאָליע: (שטיל) נו יאָ, חלואי וואָלסטו דו געווען דאָרטען, ניט דאָ. (לויט) איך וועל לויפֿען זוכען אייער בערנאַרד'ן. (געהט) אַז איך בין געווען אַ יונגעל פֿלעג איך סקלאָנאַיען: הויז, הויצאַ, הויצו, הויצאָם...(אָב).

שרה הינדע: דיין זוהן איז טאַקי דאָ אין שטוב דער גאַנצער מענש און דו ביזט טאַקי צוליעב איהם אויך אַ גאַנצער ר' שמעלקע, פֿון דעסטוועגען דאַרפֿסט דו ניט פֿאַרגעסען, אַז דו ביסט געווען שליאָמע הויז דער זשענסקער שניידער...

שליאָמע: בכן איז באשר איז וואָס? אַז מען האָט אויבען אָנגעשריבען: דו זייַ אַשכנזי און דו זייַ שליאָמע הויז, איז ער דער חכם און זיך דאַרף שווייַגען?

שרה הינדע: און בערטהאַ? הלואי האָט יעדער אַזאַ האָרב און אַזוי פֿיעל חן בייַ גאָט.

שליאָמע: דעם האָרב בין איך דיר מוחל און... (טיעפֿזיניג) דער חן וואָס אַזעלכע האָבען איז ניט פֿון גאָט... איך ווייס, פֿון וואַנען די דאָזיגע האָבען חן... דו פֿרעג שליאָמע הויז, וועט ער דיר זאָגען... איך האָב פֿיעל געהערט, פֿיעל געפֿרעגט און פֿיעל געטראַכט פֿון די דאָזיגע זאַכען...

שרה הינדע: בערנאַרד פֿערשטעהט אַביסעל מעהר פֿון שליאָמע הויז און פֿון דעסטוועגען לעקט ער די פֿינגער פֿון איהר... (בערנאַרד ערשיינט בייַם פֿענסטער און הערט זיך איין מיט אַ פֿרעהליכען שמייכעלע).

הלואי שיקט דער אויבערשטער צו בערנארד'ן אזא ווייב. א קליינינקייט אזא עשירות מיט אזא יחוס!...

שליאמע: בכן איז באשר איז וואס? וועט ער געהן שלאפען מיט'ן יחוס? גולם, ער איז דאך א מאנזביל, און אויב זי געפעלט איהם איצט, וועט זי איהם שפעטער ניט געפעלען. די אויגען זענען דאך איהם ניט ארויסגעקראכען, און וואו ער וועט נאר דערזעהען א ווייב, וואס איז טאקי ווייב, וועט איהם דער רוח נעמען. (בערנארד ווערט טרויריג).

שרה הינדע: זאלען מיינע שונאים אזוי וויסען פון זייער געזונד, ווי איך ווייס, וואס דו רעדסט!

שליאמע: בכן איז באשר איז וואס? דו פרעג שליאמע הוצ'ן, אט האב איך זיך אבגעפלאגט מיט אזא חאלעריע ווי דו און האב איבער דיר פון מיין גאנץ לעבען קיין הנאה געהאט. ווי פיעל מאל האב איך זיך פערשאלטען די יאהרען און געבויין? ווי פיעל מאל האב איך געטראכט דיך גט'ן, אדער ווי אזוי עס איז פון דיר פטור ווערען, אדער גאר דערהרג'ענען דיך צום שווארץ יאהר? נאר גאר ניט, מען איז דאך א מענש און א שטיקעל יוד אויך דערצו. מען האפט, אפשר וועט דער רבש"ע זיך מרחם זיין און וועט אליין מאכען אנ'ענדע. דערווייליע האב איך זיך מיין גאנץ לעבען געשלאגען מיט דיר קאפ אן וואנד...

שרה הינדע: נו, שלאג זיך מיט זיך אליין קאפ אן וואנד.

שליאמקע: ניין, ברודער, אז מען האט חתונה, דארף מען קודם כל קוקען אין תוך אריין. א ווייב דארף האבען אויגען, וועלכע זאלען קיצלען טיעף ביז דער נשמה, און זי דארף האבען א פאר באקען ווי פאמפושקעס און זאל טאקי האבען א...

שרה הינדע: הער אויף צו רעדען; פער'שרפ'עט זאלסט דו ווערען! (בערנארד פערשווינדעט).

שליאמע: אלא וואס דען, אויבען זאגט מען יא? העלפט דאך ניט, קוק יא, קוק ניט... אליץ דארטען!... (צייגט אויפ'ן הימעל).

שרה הינדע: עס איז נאך גוט, וואס בערנארד האט ניט געהערט דיינע שניידערשע דרשות. ער ווייסט טאקי, אז דו רעדסט, איז פונקט ווי דער הונד להבדיל בילט, אבער ער וואלט דאך געהאט יסורים. ביי שליאמע הוץ איז בערטהא אשכנזי'ס א קליינינקייט!

שליאמע: אויב זי איז ניט קיין קליינינקייט, בכן איז באשר איז וואס? (א גערויש).

שרה הינדע: ווער שוין פערשטומט, איך הער מענשען געהען. (בערטהא, מיליע און אידא קומען צוריק, שליאמע און זיין פרוי שטעהען אויף).

בערטהא: אה, גוטען אבענד! היינט איז געווים מיטוואך, האבען

מיר געסט. זיצט... מען קען אייער בערנארד'ן גאר ניט געפינען! ער וועט מסתמא באלד קומען. איהר וועט מיך ענטשולדיגען אויף א מינוט, איך מוז מיין מיזינקעלע פיהרען שלאפען. אהן מיר וועט זי ניט געהן. איך מוז זי אנידערלעגען אין בעטעלע און צודעקען...

שרה הינדע: איהר באלעוועט זי, נעמט זי זיך איבער.

בערטהא: קיין וואונדער ניט, אויסגעוואקסען אויף מיינע הענד.

אידא: (ביים טיש) דו זעהסט, דער דאן קיכאט האט מיר די קארטע נאך ניט געמאכט!

בערטהא: און זי, די מאמזעל, איז געווען בעסער? שוין געוועזן א גרויסע מויד און איך פלעג מוזען זיצען לעבען איהר און דוקא גלעטען זי איבער'ן קאפ, ביז זי פלעגט איינשלאפען. אידא, מעגסט זיין רוהיג, מאליע האט צוגעזאגט, וועט ער האלטען ווארט; ער איז א מאן! קום, מיליטשקע... ענטשולדיגט! אידא, דיר איז אויך צייט צו געהן שלאפען.

אידא: יא, באלד. (ווינקט מיליען). איך דארף נאך עפעס טהון.

מיליע: א גוטע נאכט, אידא!... א גוטע נאכט, ר' שליאמע הו... (בערטהא לאזט זי ניט אויסרעדען „הוץ").

שליאמע: א גוטע נאכט, קיצקעלע.

שרה הינדע: שלאף געזונטערהייט. (בערטהא מיט מיליען אב).

אידא: (לויפט צו שליאמען) ר' שליאמע הוץ, נומיר שפיעלען אין בארען בוץ! (שטויסט מיט איהר שטערן זיין שטערן. ער לאכט). איהר ווייסט, שרה הינדע, וואס איך האב נאך צו טהון? שש! איך וואש אלע נאכט פאר'ן שלאף דעם פנים מיט דעם טוי וואס ליגט אויפ'ן גראז. מען זאגט, דערפון ווערט דאס פנים גלאט ווי א סאמעט.

שרה הינדע: הערסט? און איך האב ניט געוואוסט.

אידא: (לויפט און זינגט „אזרא'ס ליעד") „דעם סולטא=אנס שעהנע טאכטער איז יעדען אבענד שפאצירען געגאנגען"... (אב).

שליאמע: זעהסט דו, די דאזיגע איז שוין א שטיקעל סחורה... אז מען האט אזא ווייבעל, דארף מען שוין ניט קיין טובות פונ'ם רבש"ע!

שרה הינדע: אנ'עזות פנים מיט א שייגעץ! נו, יא, ביי דיר קומט דאך אוים קאפויר מיט די פיס... ביזט שוין אזא מענש.

שליאמע: נו, יא, מסתמא איז אויבען אנגעצייכענט: שליאמע הוץ דארף זיין אזא מענש, ביי וועלכען אלעס דארף אויסקומען קאפויר מיט די פיס. אליץ דארטען!

אידא: (אין פענסטער שטיפענדיג) בערטהא וועט פון זיי ניט פטור ווערען ביז טאג. (לויט) שש! אייער בערנארד איז אין קאנטאר, ער רופט

אײַך. געהט גיכער! (שטיל) איך האָב געזעהען, ער איז גאָר אַוועק אין גאָרטען. (פערשווינדעט).

שרה הינדע: ווי געהט מען אַוועק אָהן אַ זײַ געזונד? (שטעהען בײַדע אויף).

שליאָמע: מיר וועלען נאָך אַרײַנגעהן אַהער שפּעטער. אַזעלכע ווי זײַ שלאָפען בײַ נאַכט זעהר ווייניג. אַמאָל פלעגען אַזעלכע בײַ נאַכט אומפאָהרען אויף אַ קאַטשערע, איצט זיצען זײַ בײַ נאַכט אין אַ קאַנטאָר און רעכענען... עס ווערט געטהון מיט'ן זעלבען כח. דו פרעג שליאָמע'ן, וועט ער דיר דערצעהלען פון די דאָזיגע זאַכען. (בײַדע אָב).

(אַ פּויזע. מען הערט אידאַ זינגט אין גאָרטען „אַזראַ'ס ליעד". בערטהאַ קומט).

בערטהאַ: וואו זענען דאָס מײַנע געסט? אַנטלאָפען?

אידאַ: (אין פענסטער) אַז זײַ קומען, פערגעסען זײַ אַוועקגעהן, האָב איך זײַ אונמיסטען אָבגעגאַרט און געזאָגט, אַז בערנאַרד רופט זײַ.

בערטהאַ: אָבגענאַרט עלטערע מענשען? פע! אידאַ, דאָס איז ניט שעהן!

אידאַ: וואָס=זשע, מען טאָר קײַן מאָל ניט אַ שטיף טהון?

בערטהאַ: שטיפען מעג מען און מען דאַרף, אָבער אין אַנ'אונ=שולדיגען, אַנשטענדיגען און עהרליכען וועג. אָבנאַרען אײנעם אָדער וועה טהון איהם, הײסט ניט שטיפען, — דאָס הײסט זײַן ווילד און אויסגעלאַ=סען. (זעצט זיך צום טיש) פאַר וואָס געהסטו ניט שלאָפען? (אידאַ גיט אַ מאַך מיט'ן האַנד און לויפט פאָרט) אַי, די ערציהונג פון קינדער איז זעהר אַ שווערע און פעראַנטוואָרטליכע זאַך... מיר ווילט זיך זעהר מאַכען פון זײַ עהרליכע, גוטע מענשען און וואָס עס וועט פון זײַ אַרויסקומען, ווײס איך ניט. (פערטיעפט זיך אין איהרע פאַפּירען. בערנאַרד גיט אַ קלאַפּ אין טיר און קומט אַרײַן).

בערנאַרד: שטער איך אײַך ניט, פרײַלין בערטהאַ?

בערטהאַ: נײַן! נײַן! פערקערט, איך האָב אײַך געוואָלט, איך דאַרף אײַך האָבען. זיצט! (ער זעצט זיך) איך האָב ערהאַלטען אַ בריעף וואָס פערשאַפט מיר פיעל שמערצען. דער פּאַפּאַ האָט צוגעזאָגט דעם ערשטען יוני אַרויסשיקען די פאַרטיי מעהל קײַן קאָנסטאַנטינאָפּאָל. עס איז שוין הײַנט דער 26=טער מאַי. די צוויי טויזענד זעק מעהל וועלען מיר ניט קענען האָבען פערטיג.

בערנאַרד: הערר אשכנזי האָט דאָך נאָר צוגעזאָגט, וועלען מיר זיך ענטשולדיגען...

בערטהאַ: ניט נאָר צוגעזאָגט, דער פּאַפּאַ האָט אונטערגעשריע=בען אַ קאָנטראַקט און זײַ פאָדערן... אָט איז זײער בריעף (גיט איהם אַ

בריעף) דער פאפא איז ניטא און איך ווייס ניט, וואס מען טהוט. וואס זאגט איהר, בערנארד?

בערנארד: איך זאג, עס איז א גרויסע עולה פון הערר אשכנזי. ער קימערט זיך ניט פון קיין זאך. עס איז וועניג, וואס ער האט אויף אייך ארויפגעווארפען אזא הויז, אזא בעל־הבתי׳שקייט, האט אייך איבער־געגעבען אלע זארג און די ערציהונג פון אלע קינדער, האט ער נאך אין גאנצען פערלאזט זיך אויף אייך מיט אלע זיינע געשעפטען!

בערטהא: נו, וואס איז דארט? ערשטענס, קען מען דאך אויף מיר מעהר לאסט ארויפווארפען, חע! חע! (לאכט גוטמוטהיג) ווייל איך בין א בריאה מיט א הארב, און צווייטענס, ערנסט גערעדט, ער איז דאך א טאטע און אנ׳אלטער מענש...

בערנארד: איך אכטע זעהר הערן אשכנזי. גאנץ אפען גערעדט, איך פערגעס ניט, אז ביי איהם אין שטוב בין איך פון אנ׳ארמען שניי־דערס א יונגעל געווארען איין אנגעזעהענער מענש און א פיהרער פון א גרויסען געשעפט... אבער דאך מוז איך זאגען, אויב ער איז א טאטע, דארף ער א ביסעל מעהר דענקען פון זיינע קינדער, און אויב ער איז יא איין אלטער מאן, דארף ער ניט דענקען פון דעם, פון וואס ער דענקט איצט. עס איז ניט שעהן! איהר ווייסט, וואוהין ער איז געפאהרען?

בערטהא: וואס מיינט איהר דאס? די קינדער האבען דא היינט אויך עפעס וועגען איהם בעמערקט. איך ווייס, ער איז שוואך און איז געפאהרען קיין אדעס צו א ספעציאליסט.

בערנארד: שוואך איז ער אפשר, אבער געפאהרען איז ער ניט צו א דאקטאר א ספעציאליסט, — ער איז געפאהרען צו א ספעציאליסט פון... פון שידוכים.

בערטהא: וואס? צעהן יאהר געווען אנ׳אלמן און איצט, ווען ער איז שוין אזא אלטער מאן, ווען אלע קינדער זענען שוין געשטעלט אויף די פים — איצט וועט ער דענקען פון א שידוך?

בערנארד: ער שרייבט מיר, איך זאל אייך פארבערייטען. מען רעדט איהם א היבשע אלמנה, וועלכע איז אמאל געווען גאנץ רייך און וועלכע האט א טאכטער פון א יאהר 16—17, זעהר א גוטע פיאניסטין.

בערטהא: (איראניש) א היבשע אלמנה, וועלכע איז אמאל געווען רייך און האט א טאכטער א פיאניסטין? נו, וואס זייט איהר נאך אונצו־פריעדען? עס איז דאך זעהר א פיינער שידוך! ע! גלויבט עס ניט, איך האב ערשט היינט פון פאפא געקראגען א בריעף און ער שרייבט מיר ניט א ווארט. עס קען זיין מען רעדט איהם א שידוך. ווען מען לאזען דען די שדכנים צו רוה! אבער חתונה האבען וועט ער ניט, בעפאר ער וועט

זיך מיט אונז מישן זיך. עס וועלכעם פערדיענען איך דאך, נו מען זאָל זיך מיט מיר נאָכ׳עצה האַלטען ווי מיט א פריינד.

ב ע ר נ א ר ד: פריילין בערטהא, איך האָב מורא ער וועט יעצט חתונה האָבען.

ב ע ר ט ה א: יאָ? הא! הא! וואָס־ושע האָט איהר מורא? אויב ער מיינט, אז ער דאַרף חתונה האָבען, ממילא וועט ער דאָך. און אויב זי איז איין אנשטענדיגע פרוי, זאָל זיין מיט מזל.

ב ע ר נ א ר ד: איך האָב מורא, ווייל איך דענק וועגען אייער לאַגע דאָ אין הויז. עס קומט איצט פאַר אייך נייע זאָרג מיט נייע אונאַנגענעהמ־היטען. בערטהא, זאָגט מיר, ביז וואַנען וועט איהר שלעפען אויף זיך אזא שווערען יאָך? איז נאָך ניט צייט, איהר זאָלט אייך אויך אָברוהען? איהר האָט נאָר געלעבט פאַר אנדערע, האָט איהר דען קיין רעכט ניט איצט פאַר זיך אויך א ביסעל לעבען? (אידא עפענט דעם פענסטער און הערט זיך צו, זעהר נייגיעריג).

ב ע ר ט ה א: מיין אויפגאַבע און מיינע פפליכטען זענען נאָך ניט גע־ענדיגט. פערגעסט ניט, מילישקע איז נאָך א קינד און אידא איז אויך נאָך צו יונג. זי איז טאַקע אין די יאָהרען פון איהר ענטוויקלונג, ווען מען דאַרף אויף איהר זעהר גוט אכטונג געבען.

ב ע ר נ א ר ד: איהר וועט דאָך ניט געהן צוליעב אידא׳ן אָפּפערן אייער לעבען...

ב ע ר ט ה א: מיין פריינד, איך האָב יעצט קיין אנדער ציעל, ווי אָפּפערן זיך צוליעב זיי. מיינט ניט, אז פערזענליכער גליק איז אַלעס.

ב ע ר נ א ר ד: מען דענקט גאָר ניט צו באַטראַכטען ביי אייך די מעגליכ־קייט צו זאָרגען פאַר מיליע׳ן מיט אידא׳ן.

ב ע ר ט ה א: וואָס מיינט איהר דאָס? (אידא קוקט אויף זיי ביידע, זי איז זעהר פאַרזיכטיג און פערשווינדעט אַפּט).

ב ע ר נ א ר ד: איך מיין גאַנץ איינפאַך, ווען אייך מאַכט זיך א מאַנ־סטענדיגע פּאַרטיע און איהר זאָלט ניט דאַרפען פערלאָזען אייער היים און אייערע פפליכטען?

ב ע ר ט ה א: (גוטמוטהיג) ווי? הא! הא! איהר מיינט, איך זאָל חתונה האָבען? די האַרבסטע מויד זאָל זיך פשוט פאַר איהר געלד קויפען א חתן מיט׳ן צושטעלען א היים? איך בין ניט אזא נאַרר!

ב ע ר נ א ר ד: איך בעט אייך, מיינט ניט עס איז א שפּאַס. איך קען אייך שוין ניט פון היינט און ניט פון נעכטען. איהר ווייסט, מיך קען מען ניט קויפען פאַר געלד.

בערטהא: (לאכט) וואס? איהר אליין ווילט זיין דער פרעטענדענט? דאס איז א סורפריז!

בערנארד: יא, איך אליין. איהר ווייסט, איך האב א היבשען קאפיטאל און אייער פאפא׳ס געשעפטען און מיך אינטערעסירט זעהר ווייניג א רייכע כלה, מיך אינטערעסירט די רייכקייט פון אייער אידעלען חאראקטער און פון אייער אידעלעם הארץ...

בערטהא: איך האב גאר ניט געוואוסט, אז איהר היט פון מיר אזא גוטע מיינונג, אבער זאגט מיר נאר, וואס איז מיט אייך פלוצלינג געווארען? זעהט נאר, אין אזא שעהנע זומער נאכט וואנדערט אום די געטין פון ליעבע מיט איהרע טרוימען. מארגען אבער וועלען די טרוי־מען אוועק און איהר וועט זיך אויפכאפען מיט א הארץ־קלעמעניש און מיט א קאפ וועהטאג... (לאכט און וויינט) מיך אבער קען די שעהנע געטין ניט אריינכאפען אין איהרע נעצען, איך געהער צום מלאך המות. (פויזע. וויים א טרויריגע קירכען־גלאקע).

בערנארד: איך בעט אייך, רעדט ערנסט מיט מיר. איך בין ניט קיין יונגעלע, איך בין שוין 35 יאהר אלט. איך האב שוין פיעל דורכגעלעבט און איבערגעליטען. עס איז ביי מיר ניט א טרוים פון א זומער נאכט — עס איז איין ערנסטער געדאנק, איין איבערלעגטעס געפיהל. איך ווייס אלע אייערע אייגענשאפטען און פערשטעה, אז גליקליך קען זיין דער מאן, וואס קען האבען אזא קלוגען קאמעראד ווי איהר, אזא בעגאבטע פרוי, אזא ערציהערין און מוטער צו זיינע קינדער, אזא ווירטהין און ראטה־געבערין אין שטוב. ניט פלוצלינג בין איך געקומען צו דעם בעשלוס, איך האב פיעל נאכגעטראכט און אלעס אבגעוויגען... בערטהא, שטויסט מיך ניט אב פון זיך! איהר קענט מיך... איך בין ניט זעהר אינטעליגענט. ווי קום איך דערצו? אבער איהר ווייסט, איך בין ניט קיין לייכטזיניגער מענש (טרערען אין זיין שטימע) אויב איך זאל אייך ניט קענען אכטען און שעצען, ווער דען אין דער גרויסער וועלט וועט דאס זיין אימשטאנדע צו טהון? (די גלאק הערט אויף צו קלינגען).

בערטהא: איך דאנק אייך, איהר זייט זעהר א גוטער מענש, אבער...

בערנארד: מיין מוטער וועט זיך גליקליך שעצען צו האבען אזא טאכטער.

בערטהא: אזוי? נון, און אייער מוטער׳ס זוהן?

בערנארד: איך? מיין גליק וועט זיין צו געבען אייך איין פריעד־ליכעס, רוהיגעס, זארגלאזעס לעבען. איך מיין עס מיט מיין הארץ און זעלע!

בערטהא: בערנארד! איך וועל אייך זאגען די ווארהייט, איך

וואָלט שוין גערארפט א ביסל זיך אָברוהען און האָבען וועניגער זאָרג. איך האָב שטענדיג געזאָרגט נאָר פאַר אַנדערע... עס דאַרף זיין אַ גרויס גליק צו פיהלען, אַז אויף דער גרויסער וועלט איז דאָ איין מענש, וואָס זאָרגט חאָטש אַ ביסעלע פאַר דיר...

בערנאַרד: (נעמט איהר האַנד) בערטהאַ, ערלויבט מיר זאָרגען פאַר אייך.

בערטהאַ: וואַרט... איך וויל אַ קוק טהון אין אייערע אויגען. איך ווייס, איהר האָט עהרליכע אויגען. (קוקט אין זיינע אויגען).

בערנאַרד: בערטהאַ, זאָל אויסגעלאָשען ווערען דאָס ליכט פון מיינע אויגען, אויב זיי קוקען ניט אויף אייך מיט איין עהרליכער, אויפריכטיגער אַבזיכט.

בערטהאַ: ניין! ניין! מען דאַרף ניט אַזוי שווערען! איך פיהל, איהר רעדט יעצט אויפריכטיג... הייסט עס, עס קען זיין אַז פאַר מיר איז נאָך אויך דאָ אַ שטיקעלע גליק, און איך האָב געמיינט. (פאַלט צום טיש און וויינט.)

בערנאַרד: וואָס וויינסט דו, בערטהאַ?

בערטהאַ: איך וויין... אָבער דאָס איז גוטע טרערען... פאַר וואָס ביסט דו פריהער ניט געקומען? איצט מעג איך דיר זאָגען די וואהרהייט, איך האָב לאַנג געוואַרט אויף דיר. איך האָב געמיינט, דער איז אַ גוטער און אַ קלוגער... ער פיהלט דאָך, איך בין ניט שולדיג, וואָס די נאַטור האָט מיך גרויזאַם בעהאַנדעלט... ער קען מיך און ווייס, אַז מיין האַרץ און מיין זעעלע זענען ניט ערגער, ווי ביי אַנדערע. איך האָב געוואַרט און ער האָט געשוויגען... דאַן האָב איך בעשלאָסען: אויב דער ניט, קיינער ניט! און ער איז דאָך געקומען! (אידאַ גיעט אויף זיי אַ קוק מיט צאָרן און פערלאַכטונג און פערשווינדעט.)

בערנאַרד: יאָ, איך בין געגאַנגען לאַנגזאַם, אָבער בין געקומען צו דיר, מיין טייערע, מיין גוטע בערטהאַ. (אומאַרמט זי, ווייט דער כאָר פון די האָפנונגען און טרוימערייען) עס איז שוין צייט איך זאָל אויך האָבען אַ היים. און ווער עס וויל האָבען אַ גליקליכען, פרידליכען, רוהיגען היים, דאַרף נעמען אַזאַ פרוי ווי דו, מיין גוטע, מיין קלוגע, מיין נאָבלע בערטהאַ. (פאַלט צו מיט זיינע ליפען צו איהר האַנד. דאָס געזאַנג שאַלט העכער. פויזע, אַ גערויש. בערטהאַ רייסט אַרויס איהר האַנד) וואָס האָסט דו מורא, נאַרר? זאָלען זיי וויסען...

בערטהאַ: איך שעהם זיך... מען דאַרף זיי פריהער פאָרבערייטען... (מאַליע לויפט אַריין. דאָס געזאַנג הערט אויף).

מאַליע: בערטהאַ, מיר האָבען געסט! דער פּאַפּאַ איז געקומען

צופֿאָהרען. מיט איהם עפּעס אַ דאַמע מיט אַ מאַמזועל! (שליאַמע און שרה הינדע קומען.)

שליאַמע: בכן איז באשר איז וואָס? דאַרפֿען מיר זיצען דאָרטען?

שרה הינדע: האָסט אַ פּנים פֿערגעסען אויף אונז דאָרטען אין קאַנטאָר...

שליאַמע: ביי דער מאַמען ביי דיינער זענען שוין דאָרט געוואָרען די אויגלעך אזעלכע קליינע ווי ביי אַ הוהן בין מנחה למעריב און איך אליין בין שוין אויך אַ פּאָר מאָל אַ פֿאָהר געטהאָן מיט'ן נאָז קיין צפֿון זייט און קיין דרום זייט.

בערנארד: דערפֿאַר וועט איהר באַלד הערען פֿון מיר אַזאַך, וואָס וועט אייך...

בערטהאַ: ניין! ניין! ניט יעצט, ניט היינט! שפּעטער! (אידאַ לויפֿט אַריין זעהר אויפֿגערעגט.)

אידאַ: ווער איז גערעכט? איך האָב אייך געזאָגט, דער פּאַפּאַ וועט אונז ברענגען אַ פּרעזענט.... אזא אלטער זאָל דענקען פֿון אזעלכע זאַכען! (אַלע ערשטוינט.)

בערטהאַ: שש! אידאַ! קום אַהער צו מיר! פֿערגעס ניט, פֿון וועמען רעדסט דו דאָס!

אידאַ: (קוקט אויף איהר מיט פֿעראַכטונג) איהר זייט אַלע גוטע! איהר זייט אַלע גוטע! (ס'הערען זיך שטימען. אשכנזי עפֿענט די טהיר.)

אשכנזי: יאָ, קומט אַריין אַהער!... זיי זענען אַלע מסתמא דאָ ביי בערטהאַ'ן, ווי געוועהנליך... האַ? וואָס? דומהייטען! ווי באַלד איך בין צופֿריעדען, דאַרפֿען מיינע קינדער געוויס צופֿריעדען זיין. (ער אַריין, נאָך איהם סאָפֿיע און נינאַ אין רייזע-קליידער) גוט'ן אָבענד, קינדער, איך האָב אייך די עהרע פֿאָרצושטעלען... ע... מאַדאַם סאָפֿיע גרינשטיין, וועלכע... וועלכע איז יעצט מיין פֿרוי און אייער צווייטע מוטער... און דאָס איז פֿרייליין נינאַ (אַלע ערשטוינט.)

שליאַמע: (קוקט אויף סאָפֿיען און זיין שרה הינדע.)

טאַליע: (ביים טיש, נעמט צונויף זיינע ביכער) איך וועל איהם באַלד זאָגען, אַז איך בלייב דאָ ניט אין שטוב. (געהט צום פֿאָטער, בע-געגענט דעם בליק פֿון נינאַ'ן. זיי לאָזען ביידע אַראָב די אויגען פֿערשעהמט.)

אידאַ: (וויינט שטאַרק) איידער צו זעהען און צו הערען, וואָס איך האָב היינט ביי נאַכט געהערט און געזעהען, וויל איך בעסער שטאַרבען! (פֿאַלט מיט אַ געוויין אויף בערנאַרד'ס שולטערן. די קירכען-גלאָקע שלאָגט ווידער און ווייט זינגט דער כאָר פֿון די טרויריגע גייס-טער ווי אין פּראָלאָג.)

בערנארד: (גלעט אידאן זעהר צארט) בערוהיגט אייך, אידא! בערוהיגט אייך, אידאטשקע!

אידא: (ווהיספערט) איך וויל ניט, איהר זאלט זי ליעב האבען, בערנארד! איך וויל ניט, איהר זאלט זי ליעב האבען! (סאפיע און נינא די גאנצע צייט אין א גרויסע פערלעגענהייט.)

בערטהא: (בעטראכט די געסט איך האף, דער פאפא האט געבראכט אין זיין הויז א מענש, וואס וועט זיין א טרייער פריינד צו איהם און צו זיינע קינדער. (גיעט סאפיען די האנד. די גלעקער און טרויריגער באר מעהר פארטא.)

(פארהאנג)

צווייטער אקט.

(דאָס זעלבע צימער. נינא זיצט ביי דער פּיאַנאָ און שפּיעלט עטוואָס זעהר טרויריגעס גאַנץ פּיאַנאָ. דורכ'ן פֿענסטער זעהט מען, אַלעס איז בעדעקט מיט שנעע. נינא פֿערדעקט איהר געזיכט און בלייבט זיצען אונבעוועגליך. סאָפיע קומט זעהר אויסגעפּוצט.)

סאָפֿיע: אַט איז זי! וואָס זיצט דו עפּעס דאָ?

נינאַ: וואָס איז מיר דער אונטערשיעד? אַבי איך ליעג ניט אין דר'ערד.

סאָפֿיע: נינאַ, איך פֿערשטעה ניט, מיט וואָס ביזט דו אונצופֿריעדען? דיר פֿעהלט דען דאָ עטוואָס?

נינאַ: ניין! מיר פֿעהלט גאָר נישט.

סאָפֿיע: וואָס=זשע געהסט דו אום דאָ ווי אין עולם התוהו? איך האָב געמיינט דאָ וועסטו עקזערצירען יעדען טאָג 5—6 שעה...

נינאַ: פֿינף, זעקס שעה בּאַראַבּאַנען אין אַ פֿרעמד הויז! וואָס רעדסט דו דאָס, מאַמאַ?

סאָפֿיע: אין אַ פֿרעמד הויז גאָר? דו ביזט אין דעם הויז פֿון דיין מוטער'ס מאַן!

נינאַ: וואָס איז מיר מיין מוטער'ס מאַן?

סאָפֿיע: דיין מוטער'ס מאַן איז דיין צווייטער פֿאָטער.

נינאַ: נו, יאָ, עס רעדט זיך נאָר אַזוי... עס קען ניט זיין קיין צווייטע מוטער און עס קען ניט זיין קיין צווייטער פֿאָטער, עס קאָן נאָר זיין אַ צווייטער מאַן...

סאָפֿיע: (זיפֿצעט) פֿערגינסט ניט דער מאַמאַ דאָס גליק? וועסט ווערען עלטער, וועסט דו פֿערשטעהן.

נינאַ: האָסט זיך אויסגעפּוצט, גרויסאַרטיג!

סאָפֿיע: עס איז ניט פֿיר מיין פֿערגניגען וועגען, מעגסט מיר גלויבען. מיר פֿרויען לעבען נאָר צוליעב אַנ'אַנדערענס פֿערגניגען וועגען. מיר מוזען טהון, וואָס דעם מאַן געפֿעהלט...

נינאַ: (פֿערצווייפֿעלט) אָי! איך האָב ניט קיין היים! איך האָב ניט קיין היים!

סאָפֿיע: איך פֿיהל זיך אפשר אויך ניט אין גאַנצען ווי אין דער היים... נו, וואָס קען מען טהון? איך האָב דען איין אַנדער ברירה?

נינא, אַ פרוי איז קיין מאָל ניט אין איהר היים, זי איז אין איהר מאַנ'ס היים... אויב זיי קענען אונז פערטראָגען, געבען זיי אונז פּלאַץ אין זייער היים, אויב ניט, נעמען זיי צו ביי אונז די היים...

נינאַ: בעסער שטאַרבען, איידער צו לעבען אַזוי...

סאָפיע: אַזוי לעבען מיר אַלע, כמעט אַלע. מיר קענען אַליין ניט זאָרגען פיר זיך, מוזען מיר זיין אונטערטהעניג צו אונזערע פערזאָרגער... איינינע האָבען חאָטש אַ גליק און די פערזאָרגער זענען זיי אַם ווייניג־סטען ניט אַנטיפּאַטיש... דאָס גרעסטע צאָהל אָבער, אַלע כמעט דאַרפען לעבען, ליעבען און מאַכען זיך חנ'עוודיג צו זייערע פערזאָרגער, וועלכע זענען זיי אונערטרעגליך עקעלהאַפטיג!... נאָר וואָכען, מאָנאַטען, יאָהרען, אַ גאַנץ לעבען...

נינאַ: מאַמאַ, שוויינ בעסער!...

סאָפיע: איך האָב דאָך ניט געקענט צולאָזען מיין טאָכטער זאָל זיין, חלילה, אַ נעהטערין, אַ שניידערין — דאָס וואָלט געווען אַ גרויסע שאַנדע און אַ גרויסער אונכבוד פאַר מיר. אָ, דו זאָלסט אָבער ווערען אַ גרויסע און בעריהמטע פּיאַניסטין, וואָלט עס געווען אַנ'עהרע און אַ פרייד פאַר דער מאַמען.

נינאַ: נו, יאָ, איך לעב דאָך נאָר דערויף דו זאָלסט האָבען פון מיר נחת, כבוד און פריוד!

סאָפיע: האָסט דיין טאַטענ'ס שגעון, זאָל ער מיר מוחל זיין. ניט איין מאָל האָב איך פון איהם געוויינט און ביטער געקלאָגט און ניט איין מאָל וועל איך קלאָגען און וויינען פון דיר... דער טאַטע מיט די ביינער!...

נינאַ: נו, יאָ, ווען דער פאַפּאַ האָט געלעבט, האָסט דו געליעבט דעם פאַפּאַ, יעצט לעבט דער הערר אַשכנזי, האָסט דו ליעב דעם הערר אַשכנזי. און ווען דער אַלטער הערר אַשכנזי וועט שטאַרבען, וועסטו...

סאָפיע: גענוג! (ווישט די טרערען) נאָך וואָס דען גיעט אונז גאָט קינדער, אויב ניט דערויף זיי זאָלען אונז פערביטערען די יאָהרען און פערגיפטען דאָס לעבען? אַ פאָטער נעמט זיך ניט צום האַרצען און אַ מאַמע ליעגט אין דר'ערד. (אָב וויינענדיג.)

נינאַ: איך זאָל ניט מורא האָבען פאַר'ן טויט, וואָלט איך בעסער געוואָלט שטאַרבען... דער טויט אָבער מוז זיין עקעלהאַפט, שרעקליך, מיאוס. (לעגט דעם קאָפּ אויף דער פּיאַנאָ. טאָליע קומט מיט ביכער.)

טאָליע: (בעטראַכט זי מיט מיטלייד) עס איז אַ רחמנות אויף איהר. זי פיהלט זיך אַזוי עלענד דאָ. (לויט) פריילין נינאַ, מעג איך פרעגען, וואָס וויינט איהר אַזוי אָפט?

נינאַ: איך האָב ניט קיין אַנדער פערגניגען

טאָליע: אײַך איז ניט גוט דאָ בײַ אונז?

נינאַ: נײַן, מיר איז דאָ זעהר גוט.

טאָליע: פאַר וואָס־זשע װײַנט איהר?

נינאַ: איך װײַן ניט מיט שטיף טרערען... די טרערען זענען מײַנע אײגענע...

טאָליע: עס זאָל מיך ניט פערדריסען, װאָלט איך אויף אײַך בײז געװאָרען.

נינאַ: װער בעט אײַך, עס זאָל אײַך פערדריסען?

טאָליע: איך פרעג נאָר, אפשר האָט אײַך אימיצער דאָ ניט גוט בעהאַנדעלט... איך װײס, אידאַ קען זיך אַזאַ זאַך ערלויבען... איהר זאָגט נאָר מיר!

נינאַ: איך האָב ניט װאָס צו זאָגען!

טאָליע: ענטשולדיגט, איך האָב אײַך ניט געמײנט צו ערגערן. (זוכט) איך האָב צוגעזאָגט אונזערע אַרבײטער פון דאַמפף־מיהל צו ברענגען נאָך פערבאָטענע ביכלעך. (נעמט פון אַ שיפלאָד ביכלעך) איך האָב געדאַרפט אויף איהר בײז װערען דערפאַר, נאָר איך קען ניט. אידאַ זאָל מיר אַזוי ענטפערן, װאָלט איך איהר געװאָרפען אַ טינטער אין קאָפ... פאַר װאָס איז דאָס? אידאַ איז דאָך אַן׳אײגענע און זי איז ניט מעהר װי אַ פרעמדע. אַ פּנים די נאַטור קוקט ניט, װאָס אײגענע, װאָס ניט אײגענע, זי װיל ניט, אַ מענש זאָל בלײַבען גלײַכגילטיג צו אַ מענש. (אָב.)

נינאַ: (קוקט איהם נאָך) איך בין אַזוי שלעכט צו יעדען און איך װײס ניט פאַר װאָס. ער זאָל מיר זײַן אַן׳אמת׳ער ברודער װאָלט איך איהם געמעגט ליעב האָבען. ער איז מיר אָבער אַ שטיפברודער, אַ פרעמדער! און איך האָב קײנעם ניט! איך האָב קײנעם ניט! (לאָזט װידער אַראָפ דעם קאָפ צו דער פּיאַנאָ. בערטהאַ קומט, שעהן און נעט געקלײדעט. צװײ געמאַכטע בלומען אין איהר קאָפ. מיליע קומט מיט איהר, אויסגעפּוצט און אויך מיט אַ בלום אין קאָפ.)

בערטהאַ: (איז לוסטיג) יאָ, יאָ! דו קלײנער גנב! חאַ! חאַ! ער װעט הײַנט קומען, װעל איך איהם אַלעס דערצעהלען...

מיליע: דו מײנסט, איך האָב מורא פאַר בערנאַרד׳ן?

בערטהאַ: (בעמערקט נינאַ׳ן) שש! דו, מויד, זעץ דיך דאָרט אין אַ װינקעלע און שפּיעל זיך אין דער שטיל, און איך װעל אַביסעל אַרבײטען. (מיליע בויט פון ביכער אַ שטוב. בערטהאַ אַרבײט בײַ איהר טיש. פויזע. נינאַ װײנט.) נינאַ, װאָס איז אײַך? (קײן ענטפער) קומט אַהער צו מיר, איהר קלײנע עלפין, און דערצעהלט מיר װאָס איז אײַך. (קײן ענטפער.) איהר װילט ניט געהן צו מיר? נײן? װעל איך געהן צו׳ן אײַך. (געהט צו איהר) איהר װײנט גאָר?

פוי! איהר ווילט אייך איבערפיהרען אזא שעהנע פאר אויגען? (גלעט זי איבער'ן קאפ. נינא וויל ניט ליידען) איהר ווילט אייך מאכען פאר א שלעכטע, איך ווייס אבער, אז קיין שלעכטע זייט איהר נישט.

נינא: איך בין יא א שלעכטע. געגען מיין ווילען בין איך שלעכט...

בערטהא: זאגט מיר, וואס איז אייך, קינד. (זעצט זיך נעבען איהר) איהר ווייסט דאך, א מאל ווען מען רעדט אויס דאס הארץ אפילו צו א פלאקען, ווערט אויך גרינגער. וואס איז אייך, נינא?

נינא: איך ווייס אליין נישט, וואס איז מיט מיר. א מאל האב איך ליעב געהאט די מאמא, איצט קען איך זי ניט ליעבען און ניט אכטען. און ווען איך זעה זי מיט אייער פאפא, פיהל איך אזוי מיאוס. (טרערען) איך האב קיינעם ניט!

בערטהא: איך פערשטעה אייערע געפיהלע. אבער בערעכענט, וואס האט אייער מוטער געקענט טהון? א שוואכע מיטעל־לאזע פרוי. איך גלויב ניט, זי זאל זיין שטארק פערליעבט אין מיין פאפא, אדער זי זאל זיך פיהלען גליקליך מיט א מאן פון עטליכע און זעכציג יאהר. ניין, צו איהר קען מען גאר נישט האבען. ניט זי, איהר... איהר פערדינט געטאדעלט צו ווערען!

נינא: (הויבט אויף דעם קאפ) איך גאר?

בערטהא: יא, איהר! איהר זייט איין קלוגעס מעדכען און די לאגע פון אייער מוטער האט אייך געדארפט לערנען צו דענקען פון זיך אליין. איהר האט א מוזיקאלישען טאלענט, ווארום ארבייט איהר ניט און פארבערייטעט אייך ניט צו זיין א זעלבסטשטענדיגער מענש אין'ם לעבען? מיין שוועסטער אידא איז רייך, אבער אויך זי וועט בערייהען וואס זי האט אויפגעהערט צו לערנען אין גימנאזיע און וויל זיין א פרוי בעפאר זי איז געווארען א מענש. מען דארף לערנען, נינא, אום צו קענען זארגען פיר זיך. ערלויבט מיר, איך וועל אייך העלפען. איך ווייס, יונגע חברה זענען כמאנכעס מאל אביסעלע פויל. איך וועל אייך ניט לאזען צו פערגעסען אייער פפליכט און אייער ציעל אין לעבען.

נינא: איהר?

בערטהא: יא, איך! איך האב שוין לאנג געוואלט מיט אייך רעדען, נאר איך האב געזעהען, איהר בלאזט אייך אויף מיר. קינד, וואס בין איך שולדיג, וואס מיין פאפא האט גענומען אייער מאמא? חע! חע! הערט, נינא, ביי מיר איז היינט א גליקליכער טאג. עס קען זיין, היינט איז דער גליקליכסטער טאג אין מיין לעבען. איהר וועט שפעטער, היינט נאך ערפאהרען, וואס איך מיין...

מיליע: נאר איך ווייס, איך בין דער איינציגער מענש, וואס ווייס!...

בערטהאַ: איהר זעהט, זי איז דער מענש וואָס ווייסט... יאָ, היינט איז ביי מיר אַ גליקליכער טאָג און איך וואָלט אַזוי געוואָלט אַלע זאָלען זיין גליקליך (נעמט פון איהרע האָר איין בלום) איך האָב זיך ערלויבט היינט אַ ביסעל נאַריש מאַכען און האָב זיך אַליין געמאַכט דיזע בלומען. אַ יאָ, ניט שלעכט? איין בלום האָב איך געגעבען מיין בעסטער פריינד אין דער וועלט, וועלכער איז דער מענש וואָס ווייסט. איינע, נינאַ, גיב איך אייך, זאָלען מיר זיין פריינדע. (פלעכט איהר אַריין די בלום אין איהרע האָר) קינד, אַ פריינד זאָגאַר מיט אַ הויקער איז בעסער ווי גאָר ניט און אַז איהר וועט האָבען אַ בעסערען פריינד, וועט איהר מיך אָוועקוואַרפען. (בייגט זיך צו צו'ן איהר, שטיל) נינאַ, איך וויל דיר זיין אַ שוועסטער... (נינאַ פאַלט צו צו'ן איהר ברוסט מיט אַ געוויין. בערטהאַ גלעט זי איבער'ן קאָפּ. פויזע. מען הערט אַשכנזי'ס שטימע.) שש! נינאַ, דער פּאַפּאַ קומט. מיליטשקע, נעם נינאַ'ן צו מיר אין צימער.

מיליע: קום, נינאַ, אַז בערטהאַ האָט דיך ליעב, האָב איך דיך אויך ליעב.

(ביי נינאַ'ן רייסט זיך אַרויס אַ היסטערישער געוויין. זי אומאַרמט און דריקט מיליען צו זיך.) (אַשכנזי'ס שטימע.)

בערטהאַ: פאָרט פון דאַנען, גנבים!... מיליע, מעגסט נינאַ'ן אַלעם דערצעהלען, זאָל זי אויך זיין אַ מענש וואָס ווייסט... (זי שטויסט זיי ביידע מיט צערטליכקייט אַרויס. הוסט.) מען וועט דאַרפען דעם פּאַפּאַ דיפּלאָמאַטיש רעפּאָרטירען. זעהר שטאַרק וועט ער זיך ניט ברעקלען, דאָך ניט מעהר ווי אַ האַרבאַטע טאָכטער. (אַשכנזי אַריין.)

אַשכנזי: בערנאַרד איז נאָך ניטאָ? נו, יאָ, ער האָט צייט. אַזוי פיעל רעכענונגען, מיט געשעפטען, מיט קאָנטראַקטען, צום שוואַרצען יאָהר! און קיין מילנער האָבען מיר דערווייַלע אויך ניט. וואָס=זשע, איך דאַרף זיך ברעכען דעם קאָפּ מיט אַלעמען?

בערטהאַ: פּאַפּאַ, בערנאַרד וועט געוויס באַלד קומען. פערגעס ניט, ער איז ערשט נעכטען געקומען פון דער רייזע, רוהט ער זיך אַביסעל אוים. דאָך דריי חדשים געוועזען אין וועג.

אַשכנזי: נו, יאָ, אַנדערש ביי זיין טאַטען ניט געוואוינט געוואָרען! שליאָמע הויז'ס זוהן מאַכט אַ רייזע קיין אויסלאַנד. ווי זיי קריכען אַריין גיך אין די פעדער'ן, די הויז=אַריסטאָקראַטען!

בערטהאַ: שליאָמע הויז'ס זוהן האָט זיך אַליין מיט זיין מיהע און שווערע אַרבייט געשאַפען אַ מעגליכקייט צו רייזען. ער האָט גענוג געליטען, ער מעג זיך אָפּרוהען. און אויסער דעם, פּאַפּאַ, דו ווייסט דאָך,

עס איז ניט געווען נאר א לוסט רייזע, — ער איז געפאָדערען לערנען דעם געשעפט פון דאמפף־מיהלען. און דערצו נאָך האט ער געבראכט א מילנער עפּיס איין אנטיקעל, ווי מען זאגט... נו, היינט וואס ווילסט דו פון איהם?

אשכנזי: דערווייל דארף מיין טאָכטער, אשכנזי׳ס טאָכטער, טהון זיין ארבייט!

בערטהא: פאפא, דאס איז ניט געפעהרליך... ארבייט שפּיעלט ביי מיר קיין ראָלע ניט.

אשכנזי: מיר מעגען זיין גוט צו איהם, ער אָבער דארף ניט פערגעסען, אז ער איז ניט מעהר ווי שליאָמע הויז׳ס זוהן.

בערטהא: שליאָמע הויז׳ס זוהן האט אָנגעפאנגען ביי אשכנזי׳ן אלס א יונגעל, א הערומלויפער און איצט איז ער אשכנזי׳ס קאָמפּאניאָן.

אשכנזי: יא, צום געשעפט איז ער פעהיג, דער רוח נעמט איהם ניט.

בערטהא: און ער איז איין עהרליכער מענש, דאס קענסט דו דאָך ניט לייקענען, פאפא!

אשכנזי: זאל ער פרובען גנב׳ענען ביי אזא מענש ווי איך! איין קוק — זעה איך אלעס... און דערצו העלפט מיר א ביסעל אזא רעוויזאר א טייוועל, ווי דו.

בערטהא: און ער האט א גוטען חאראקטער.

אשכנזי: וואס דארף איך זיין גוטען חאראקטער? אויף כפרות?

בערטהא: (לאכט) דו, פאפא, דארפסט אפשר זיין גוטען חאראקטער אויף כפרות, אָבער מיר וועט עס צונוץ קומען.

אשכנזי: וואס פאר א געשעפטען קענסט דו מאכען מיט זיין גוטען חאראקטער? (ער בעטראכט זי. סאָפיע עפענט שטיל די טהיר און הערט זיך צו.)

סאָפיע: (גאנץ שטיל) אפשר רעדט זי דא אָן דעם פאָטער געגען אונז? אי, א לעבען! מען דארף ציטערן פיר יעדע שיין. צוויי איבריגע מענשען אין שטוב...

אשכנזי: בערטהא, ביזט מיר עפּעס היינט אזוי לוסטיג און אויפגעלעגט.

בערטהא: יא, פאפא, איך פיהל זיך היינט גליקליך... איך פראָיעקטיר א גרויס געשעפט...

אשכנזי: אזוי? זאג נאר מיר, וואס פאר א געשעפט פראָיעקטירסט דו דאס?

בערטהא: גאנץ איינפאך, פאפא, איך פראָיעקטיר חתונה האבען מיט בערנארד׳ן.

אשכנזי: (אויסער זיך) וואס?!

בּערטהאַ: איך מיין עס ערנסט, עס קען זיין, בּיי אונז וועט זיין שידוך מיט בּערנארד'ן...

אַשכּנזי: דו? פע! און איך האָב געמיינט, בּיזט שוין צו פיעל אַריבּערגעוואַקסען און צופיעל קלוג געוואָרען, דו זאָלסט דענקען פון אַזעלכע נאַרישקייטען.

בּערטהאַ: מעהר אַריבּערגעוואַקסענע און קליגערע פון מיר דענקען אויך אַמאָל פון אַזעלכע נאַרישקייטען... פּאַפּאַ, איך וויל אויך חאָטש אַבּיסעלע לעבען...

אַשכּנזי: נו, יאָ, נאַטירליך... אָבער דו בּיזט דאָך ניט בּלינד... דו זעהסט זיך.

בּערטהאַ: איך בּין ניט בּלינד און די הויפּט-אורזאַכע ער איז ניט בּלינד...

אַשכּנזי: וואָס-זשע, עס איז שוין בּיי אייך איין אָבגעמאַכטע זאַך?

בּערטהאַ: יאָ, שוין לאַנג. מיר האָבען בּעשלאָסען צו שווייגען בּיז ער וועט קומען פון אויסלאַנד... איך האָב דיך פאָרבּערייטעט, ווייל איך מיין, ער וועט היינט מיט דיר רעדען דערפון...

אַשכּנזי: אַ גוטע, אַ גוטע, פון דעסטוועגען איז בּיי דיר ניט שווער אַוועקוואַרפען אַלע געשעפטען, דאָס הויז, די קינדער, דעם פּאַפּאַ.

בּערטהאַ: פּאַפּאַ, איך פערלאָז קיינעם ניט און וואַרף קיין זאַך ניט אַוועק...

אַשכּנזי: הייסט עס, שליאָמע הויז וועט זיין מיין מחותן, דער-לעבט זיך אַ כּבוד!...

בּערטהאַ: (לוסטיג) עס איז טאַקי אַ בּיטערע עבירה צו געבען שליאָמע הויז'ן אַזאַ מחותן ווי אַשכּנזי, אָבער דערפאַר קריעגט ער אַ האָרבּאַטע שנור... פּאַפּאַ, ער פערליערט מעהר, ווי ער געווינט. חאַ! חאַ! שליאָמע הויז קען אויך רעכענען... ער איז אַ פאָטער און יעדער פאָטער רעכענט מעהר ווי ער ליעבּט. אַ מוטער ליעבּט מעהר ווי זי רעכענט. (ערנסט) אָה, ווען איך וואָלט יעצט געהאַט אַ מוטער! אין דיזער מינוט וואָלט זי געווען געריהרט פון ליעבּע, גליקליך פון פרייד. זי וואָלט מיך געבּענשט מיט ציטערנדע ליפּען און געוואונשען גליק מיט איהר פולען האַרץ... און מיר וואָלטען בּיידע געוויינט מיט גוטע, הייליגע טרערען... אַ פּאַפּאַ אָבער... אַ פּאַפּאַ האָט ניט איצט פאַר מיר אפילו איין גוט וואָרט. (פריילעך.) ע! עס מאַכט ניט אויס. מען דאַרף לויפען אין קיך אַריין. (סאָפיע פערשווינדעט) היינט וועלען דאָ געוויס עטליכע פרעמדע מענשען מיטאָג עסען. (געהט) פּאַפּאַ, מיט אַ זעקס מאָנאַט צוריק האָסט מיך אַ בּיסעל איבּעראַשט, היינט האָב איך דיך

אַבּיסעל איבּערראַשט. איצט זענען מיר קוויט. (אָב.)

אַשכּנזי: דער שנײַדער יונג שליאָמע הוץ מײַן מחותּן! איך וואָלט בּעסער שטאַרבּען... אָבּער דאָ אין דעם פאַל, די וועלט וועט דאָך פערשטעהן, אַ טאָכטער אַ קאַליקע, אַ קריפּעל... הם! ווי עס האָט זיך איהר געמאַכט די ערשטע געלעגענהײַט, האָט זי זיך אָנגעחאַפּט מיט די הענד... אַי! איז דאָס אַ וועלטיל! דאַכט זיך אַזאַ ווי זי... און דאָך... ע! יעדער לעבּט נאָר פאַר זיך! (בּלײַבּט זיצען פערזאָרגט. סאָפיע קומט, מאַכט זיך פרײַנדליך.)

סאָפיע: זעה נאָר ווי דו זיצסט... דיר איז דאָך אונבּעקוועם אַזוי. (געהט צו דער סאָפע נאָך אַ קישעלע, שטיל) אַי, מאַנכעס מאָל איז מיר אַזוי שווער צו מאַכען אַ פרײַנדליך געזיכט. (לעגט איהם דאָס קישעלע אונטערן רוקען) זעהסט הײַנט זעהר גוט אויס, אַזוי מונטער און די אויגען קלאָהר.

אַשכּנזי: טאַקי? סאָפיע, איך בּין געגאַנגען צו פוס צו דער מיהל און צוריק.

סאָפיע: דו זאָלסט מיך פאָלגען, וואָלסט דו יעדען טאָג געמאַכט מאָציאָן. דו ווייסט וואָס? פון מאָרגען אָן וועל איך אַלײַן מיט דיר יעדען טאָג שפּאַצירען. (שטיל) וועל איך אפשר דאָך ניט פיהלען, אַז איך עס מײַן בּרויט אומזיסט...

אַשכּנזי: איך קוק אויף דיר און טראַכט, וואָס פאַר אַ נאַרר איך בּין געוועזען, צוליעב די קינדער צעהן יאָהר געזעסען אַנ'אַלמן... אַלעס צו=ליעב די קינדער!

סאָפיע: יאָ, אָבּער מיט צעהן יאָהר צוריק בּין איך נאָך קײַן אַלמנה ניט געוועזען.

אַשכּנזי: אָט דאָס איז דאָך! אַלעס פּאַסירט ניט דען, ווען מען דאַרף. הם! סאָפיע, דו האָסט שוין לאַנג עפּעס בּײַ מיר ניט געבּעטען קײַן געלד. ווילסט דאָך ניט מען זאָל זאָגען, אַשכּנזי'ס יונגע פרוי האָט ניט קײַן פאַר רובּעל, ווען זי דאַרף. (גיעט איהר אַ קרעדיטנעם בּילעט) זײַ אַזוי גוט, דאָרט בּײַ בּערטהאַ'ן אויפ'ן טיש שטעהען שוועבּעלעך. (נעמט אַרויס אַ סיגאַר פון אַ גרויסען פּאָרט=סיגאַר).

סאָפיע: שוועבּעלעך? בּאַלד. (געהט ראַש צום טיש, שטיל) אַ איינף און צוואַנציגער! איך גיעב ניט אויס אַ גראָשען פונ'ם געלד וואָס ער גיט מיר! אַי! בּיסלעך ווײַז וועל איך אָנזאַמלען נדן פיר מײַן ניגאַ'ן. (בּעהאַלט דאָס געלד, רײַבּט אָן אַ שוועבּעלע און גיעט איהם פעררויכערן.) איך האָבּ פריהער געוואָלט אַרײַנגעהן, האָבּ איך געהערט, דו רעדסט מיט בּערטהאַ'ן...

אַשכּנזי: נו, וואָס מײַנסט דו איז בּערטהאַ? אַזאַ ענאַזיסטו ווי אַלע קינדער.

סאָפּיע: שאַדע, אונזער פּלאַן אַ פּנים וועגען בערנאַרד'ן מיט מיין נינאַ איז געוואָרען צו נישט... איך זאָל זיין בערטהאַ און דערצו נאָך אשכּנזי'ס טאָכטער, וואָלט איך עס ניט געטהון. וואָס וואָלט מיך געקענט נוצען?...

אשכּנזי: דו האָלסט זעהר שטאַרק פון אשכּנזי און זי ניט...

סאָפּיע: אָי! האָבען אַ פאָטער אשכּנזי, וואָס דאַרף מען נאָך? און אויסער דעם, אפילו שעהנע און געזונדע פרויען ווערען באַלד נמאס, הײַנט אַזאַ ווי זי. אַ פּנים זי ווייסט ניט, פאַר וואָס די מענער ליעבען אונז... (שטיל) מיר דאַכט זיך, ער איז געוואָרען בייז... (לויט און קאָקעטיש) ניט אַלע זענען דאָך אַזעלכע גוטע ווי דו. (שטיל) אָי! וואָס זאָל מען טהון? מען מוז זיך מאַכען אַ זיס פּנים. (זיפצעט.)

אשכּנזי: (שטרעקט אויס די האַנד צו איהר) סאָפּיע! (אַ געראויש.)

סאָפּיע: ניין! ניין! אימיצער קומט. (שליאָמע און שרה הינדע קומען, ביידע אין שבת'דיגע קליידער.)

ביידע: גאָט העלף! גאָט העלף אייך! (שליאָמע נעמט אראָפּ זיין היטעל.)

סאָפּיע: זיצט, זיצט! נעמט אַ שטול, הער הוץ. (אַלע זעצען זיך.)

שליאָמע: הוץ האָט מען מיך גערופען ווען איך בין געווען אַ זשענסקער... נאָר גאָר ניט, זאָל זיין הוץ, מסתמא דאַרף דאָך אַזוי זיין. און דאָס וואָס דאַרף זיין, קענען מיר ניט מאַכען עס זאָל ניט זיין.

סאָפּיע: (אין אַ פערלעגענהייט) ענטשולדיגט, איך הער שטענדיג די קינדער... ע!

אשכּנזי: נו, וואָס איז דאָרטען? שליאָמע הוץ, דו דערציעהל בעסער, ווי געהט עס דיר?

שליאָמע: מוסיו אשכּנזי, אַלעס געהט ווי עס קומט פון אויבען. אַ מענש קען ניט אַ קראַץ טהון די פּאה, אָדער אַ פייף טהון מיט'ן נאָז, אויב עס איז ניט פון דאָרטען...

אשכּנזי: הוץ מיט זיין פילאָזאָפיע! קום אַהער, זעץ דיך דאַ נעבען מיר. (שליאָמע זעצט זיך נעבען איהם. זיי ריידען שטיל.)

סאָפּיע: (צו שרה הינדע'ן) און איהר האָט געסט, האַ?

שרה הינדע: יאָ, אונזער בערנאַרד איז געקומען און האָט מיט זיך געבראַכט זיין פריינד, האָט ער מיר אָנגעקויפט פּרעזענטען אין „קינצפרעג", אַז טאַקי געזונד זאָל ער זיין!

אשכּנזי: ניט „קינצפרעג"—קעניגסבערג.

שרה הינדע: יאָ, זיי זענען איצט געגאַנגען בעקוקען די מיהל און אונז האָט בערנאַרד געשיקט אַהער.

אַשכּנזי: איך ווייס שוין נאָך וואָס ער דאַרף אייַך, הויז, דערלאַנגט מיר אַ שוועבעלע דאָרט! (הויז געהט נאָך שוועבעלעך.) עס וועט זיך אָנהויבען הוצלען בייַ אונז, האַ?

שרה הינדע: זאָל זיך הוצלען אין אַ גוטע, מזל׳דיגע שעה!

שליאָמע: (גיעט אַשכּנזי׳ן פערראיכערן) אויב עס הוצעלט זיך, איז דאָס נאָר פון אויבען. (זעצט זיך) אָי, דער אינזשענער וואָס איז געקומען מיט בערנאַרד׳ן, האָט אויף זיך אַ ממזר׳ישען קאָפּ! פּס! האָט אַ סך געלערנט אין די דאָזיגע זאַכען פון השגחה מיט קבּלה.

אַשכּנזי: יאָ, ער האָט שטודירט אין דייַטשלאַנד השגחה מיט קבלה! חע! חע!

שליאָמע: ער איז דאָך אַנ׳אונזעריגער — לואיס קאָרשונסקי. זייַן טאַטע איז בייַ מיר געווען אַ פּועל, געווען אַ פאָרטאַטש און אַ שכּור, זאָל ער מיר מוחל זייַן. איהר דאַרפט איהם געדענקען, מען האָט איהם גערופען פייַוועל חניאָק...

אַשכּנזי: (איראָניש) הויז, דאַרפסט אויף מיר קיין פעראיבעל האָבען, איך האָב חניאָקען ניט געקענט...

שליאָמע! און דוקא בייַ חניאָקען אַזאַ זוהן! אַ קבּצן געווען אַנ׳אייַזערנער. בבן באשר איז וואָס? איז דער יונגעל טאַקי געשוואָלען געוואָרען פון הונגער, האָט זיך געוואַלגערט אויף שמאַטעס און האָט דאָך געענדיגט די רעאַלנע שולע מיט אַ גאָלדענע מעדאַל. אז מען זאָגט אויבען „יאָ“, קען מען אונטען ניט מאַכען „ניין“.

אַשכּנזי: נו, יאָ, דוקא בייַ די חניאָקעס זענען געראָטענע קינדער.

שליאָמע: מייַנער איז פיעל עלטער און דאָך זענען זיי שטענדיג געווען פרייַנדע, פינגער ב׳פינגער...

שרה הינדע: איך געדענק, בערנאַרד איז שוין קיין עין הרע געווען אַ בויז און ער איז געווען ווי אַ שרעטעלע קליין, און איז דאָך געווען בערנאַרד׳ס רבי.

שליאָמע: יאָ, שרייבען, לייענען און האַנדשריפט, יעדעס פיצעלע! און אַז ער איז געפאָהרען שטודירען אין דייַטשלאַנד... ווי אַזוי רופט זיך די שטאָדט? ע... עפּעס אַזוי ווי דער יודישער דאַוונען — יאָ, מנחה! געפאָהרען שטודירען קיין מנחה...

אַשכּנזי: ר׳ חיט, דו מיינסט ניט מנחה, נאָר מינכען, מסתמא.

שליאָמע: אַ דייַטש פערגינט זיך, מנחה! זיי האָבען מסתמא אַ שטאָדט מעריב אויך, אַ קשיא אויף אַ דייַטש? האָט איהם מייַן בערנאַרד יעדען חודש געשיקט 25 קערבאַטשעס, מזומן! כּסף וזהב! און ווי ער האָט געקראָגען די... דיפּלאָ... די... ווי רופט זיך דאָס פּאַפּיער...

אשכנזי: די דיפּלאָמע מסתמא?

שליאָמע: האָט ער באַלד געקראָגען אַ שטעלע אין דײַטשלאַנד גופא. איהר הערט? אין דײַטשלאַנד! דאָס איז אַ קלײניגקײט בײַ אײַך? הערסט צו מענש, בײַ איהם איז דאָס אַ קלײניגקײט!

אשכנזי: װער זאָגט דיר דען, עס איז אַ קלײניגקײט?

שליאָמע: בכן איז באשר איז װאָס? דו הערסט, װי עס דרײדעלט זיך? זײַן טאַטע איז געװען בײַ מיר אַ פּועל און מײַן זוהן איז בײַ אשכנזי'ן דער הױפּטמאַכער. יאָ! עס איז דאָ אויבען אַ פינגער װאָס פינגערט:

אשכנזי: געװיס, עס זאָל ניט זײַן קײן פינגער, װאָלט ניט געװען קײן שנײַדערײַ. הײסט עס, דײַן בערנאַרד האָט אַהער געבראַכט זײַן פרײַנד, װי רופט מען איהם, דעם חניאָק, ער זאָל איהם אָבאַרבײַטען זײַן חוב?

שליאָמע: חוב? ער האָט לאַנג בעצאָהלט ביז אַ פּרוטה. ער האָט נאָך געװאָלט צאָהלען פּראָצענט אויך. אַ מערקװירדיגע נפשה! מײַן כלל, זאָגט ער: איך דאַרף דיר, זאָגט ער, ניט זײַן שולדיג און דו דאַרפסט מיר, זאָגט ער, ניט זײַן שולדיג. דו לעב, זאָגט ער, פון דײַנעט־װעגען און איך, זאָגט ער, װעל לעבען נאָר פון מײַנעטװעגען. איהר זאָלט הערען, אַז ער עפענט אַ פּיסק פון פילאָזאָפיע מיט סאַמאָגראַפיע...

אשכנזי: סאַמאָגראַפיע? סאָפיע, דו האָסט געהערט אַזאַ װיסענ־שאַפט, נײַן? טאָ קום, גיעב אונז צו גלעזער װײַן... דעם שטאַרקען סאַנטורין...

שליאָמע: שאַדע. ער גלױבט ניט אין השגחה... אויבען, זאָגט ער, צײלענט מען ניט, מען צײלענט נאָר אונטען...

סאָפיע: (צו אשכנזי'ן) אײַך איז זעהר שעדליך צו טרינקען װײַן. (שטיל) אָי, אַז ער טרינקט װײַן, געהט עס אוים צו מײַן קאָפּ.

אשכנזי: איך מיט הוץ'ן מוזען הײַנט נעהמען צו ביסלעך. װי זאָגט מען: קנײַפּ זיך אין באַק, די פאַרב זאָל שטעהן.

סאָפיע: (זיפצעט שטיל) נו, װאָס קען מען טהון? מען מוז דול־דען, דערױף האָט מען חתונה. (אָב)

אשכנזי: הוץ, װעסט טרינקען װײַן, װאָס איז בעסער פון סאַמאָ־גראַפיע און שטאַרקער פון השגחה, קום! (זײַ געהען.)

שליאָמע: מוסיו אשכנזי, איהר לאַכט ניט פון השגחה! אין דער צײַט װען איהר לאַכט מיט אַ גלאַטען לונג און לעבער קען זײַן קוקט אויף אײַך דער אונבעקאַנטער...

אשכנזי: װער איז ער, דער אונבעקאַנטער דײַנער, אויך עפּעס אַ שנײַדער? האַ! חאַ! חאַ!

שליאָמע: יאָ, אַ שנײַדער װאָס מאַכט „חיק", און שױן אָבגע־שניטען אַ מענש פון דער װעלט...

שרה הינדע: שלמה זשענסקער, אין שניידערשען קלויז וועלכט דו האַלטען דיין דרשה!

שליאָמע: דאָס וואָס אונז איז אונבעקאַנט, וואָס מיר ווייסען ניט, רופט מען דאָס השגחה. זי קוקט אפשר איצט פֿון אויבען און זאָגט: דיר, שליאָמע הויז, זאָל פֿליהען אַ ציגעל פֿון בוידעם און זאָל דיר צופּלעטשען דעם מוח און אייך, ר׳ שמואל אַשכנזי, זאָל אַ קלאַפּ טהון די אַפּאָפּלעקציע... און ע...

אַשכנזי: (בלייבט פּלוצלינג שטעהן, ערשראָקען) אַפּאָפּלעקסיע? וואָרום מיינסט דו דאָס? ווי אַזוי איז דיר איינגעפאַלען גערעדע די אַפּאָפּלעקציע? וואָס האָסטו געוואָלט זאָגען דערמיט?

שרה הינדע: פֿרעגט איהם בחרם! אַ חיה מיט אַ צונג און עס רעדט!... ביי איהם איז דאָך אַלץ פֿון אויבען. (אַשכנזי ווערט ווידער פֿרעהליך.)

שליאָמע: בכן איז באשר איז וואָס? עס רעדט זיך נאָר צום „וויינשפּיעל״... חע! חע!

אַשכנזי: גערעכט! ניט צום ביישפּיעל, נאָר צום וויינשפּיעל. (אָב דורך אַנ׳אינערע טהיר. מען הערט זייער געלעכטער.)

בערטהאַ: (אין אַ פֿאַרטוך, די באַקען צופֿלאַמט, זעהר פֿרעהליך) די מחותנים האַלטען זיך אונטער! (לויפֿט צום שפּיגעל) אויף מיין וואָרט, איך בין היינט גאָר ניט אַזוי מיאוס, ווי מען מיינט, (לויפֿט צום טיש.) נו׳ם איך אַקאָרשט זעהען, וואָס איז נויטיגער צו טהון אויף גיך? (זעצט זיך.) אָי, איך מאַך זיך רוהיג, אָבער אין דער ווירקליכקייט? דאָס האַרץ שפּרינגט און רייסט זיך און פֿערשטאַרבט. איך מיין, בערנאַרד איז אַזוי רוהיג, וויל ער פֿיהלט גאָר ניט וויפֿיעל ליעבע און איבערגעבענהייט איז פֿאַר איהם פֿאַרבערייטעט. איך זאָל זיך ניט שעהמען, וואָלט איך געלאַכט און געוויינט פֿון פֿרייד. וויל אַזעלכע פֿרויען ווי איך שעמען זיך פֿאַר דעם ציינישען שפּאָט פֿון אַנדערע, בעהערשען מיר זיך און מיר צייגען און דריקען ניט אוים ווי שטאַרק און ליידענשאַפֿטליך אונזער ליעבע איז. מיר דאַרפֿען בעהאַלטען אונזערע געפֿיהלע! בערנאַרד, ניע אין דיין לעבען זאָלסט דו בערייהען דאָס, וואָס דו פֿעראייניגסט דיך מיט מיר!! איך וועל זעהען, דיין היים זאָל זיין אַ בית המקדש, פֿול מיט הייליגע רוהע און צופֿרידענהייט. (בלייבט פֿערטראַכט איין אויגענבליק.) געוואַלד! געוואַלד! איך קען היינט גאָר נישט טהון! (זוכט צווישען די פּאַפּירען. אידאַ קומט פֿון איהר צימער, אויסגעפּוצט. בערטהאַ ווענדעט זיך ניט אום און רעדט צו איהר.) אידאַ, דאָס ביזט דו, טייערע? קום אַהער צו מיר אידאַטשקע. זיץ דאָ לעבען מיר. איך וועל אַרבייטען און רעדען מיט

דיר. היינט ענדליך איז געקומען די צייט, ווען איך דארף דיר עטוואס מיטטהיילען. (אידא געהט צו צו איהר.) אָה, אידא, ווי דו האָסט זיך שעהן אָנגעטהון! אַ פּנים דיין הארץ האָט דיר געזאָגט, אַז ביי דיין שוועסטער איז היינט א גרויסער יום טוב. (אידא קעהרט זיך אָב און שווייגט.) וואָס איז מיט דיר, אידא?

אידא: (זעהר טרויעריג) בערטהא, מיר טהוט זעהר וועה דאָס הארץ פאר דיר...

בערטהא: וואָס מיינסטו דערמיט?

אידא: אָבער איך ווייס, דו ביזט אַ גוטע און וועסט טהון יעדע זאַך צוליעב אונז. איך ווייס, ווען בערנארד האָט דיר געזאָגט אַמאָל: וועסט דאָך ניט געהן צוליעב אידא'ן אָפּפערן דיין לעבען, האָסט דו געענטפערט: איך האָב קיין אַנדער ציעל אין לעבען, ווי אָפּפערן זיך צוליעב זיי. אַ יאָ, דו האָסט עס געזאָגט? געדענקסט, די זעלבע זומער נאַכט, ווען דער פּאַפּאַ האָט געבראַכט די נייע מאַמאַשע?

בערטהא: פון וואַנען ווייסט דו דאָס? אידא, דו רעדסט עפּעס אַזוי סעריאָזנע...

אידא: ערשטענס, ווייס איך דאָס, ווייל איך קען דיך, אַז דו ביזט זעהר אַ גוטע. און, צווייטענס, בערנארד האָט עס מיר געזאָגט.

בערטהא: בערנארד? ער האָט מיט דיר גערעדט פון אַזעלכע זאַכען?

אידא: יאָ! ער ווייס ניט, אַז איך אַליין האָב אַלעס געהערט, וואָס איהר האָט גערעדט. דו האָסט ניט געוואָלט און האָסט ניט געדענקט זיין כלה ווערען. ער האָט דיך איינגערעדט און איינגעבעטען. אָבער אַ יאָ דיך וועט ניט הארען, אַז ניין? אַ יאָ ביי דיר איז דאָס ניט קיין וויכטיגע זאַך?

בערטהא: נו, וואָס הארט עס דיך, אויב עס איז ביי מיר וויכטיג אָדער ניין?

אידא: וואָס מיך הארט? ביזט אַ קלוגע און פערשטעהסט ניט. דו האָסט זיך אפילו ניט אָנגעשטויסען, אַז בערנארד איז געפאָהרען קיין אויסלאַנד איבער מיר! איך וועל דיר אַלעס דערצעהלען: יענע נאַכט, ווען איך האָב געהערט, ווי בערנארד האָט מיט דיר גערעדט, האָט זיך אין מיר פּלוצלינג אָנגעצונדען אַ העלישער פייער, איך פערשטעה אַליין ניט וואָס דאָס איז. איך האָב געמיינט, איך וועל משוגע ווערען. פריהער האָב איך גאָר ניט געדענקט פון איהם און ווי איך האָב דערהערט, וואָס ער האָט דיר געזאָגט, האָב איך ניט געקענט ניט עסען, ניט שלאָפען, ניט געקענט לערנען מעהר... אויף דיר בין איך געווען בייז, איך וואָלט דיך צוריסען, איך ווייס ניט פאר וואָס. און... ע... איך האָב גערעדט מיט איהם, געשריבען איהם בריעף, געבעטען, געוויינט...

בערטהאַ: (ווידערהאָלט אויטאָמאַטיש געשריבען בריעף, נעבעטען, געווײנט?

אידאַ: פֿריהער האָט ער געלאַכט פֿון מיר, נאָכדעם האָט ער זיך געבייזערט, נאָך דעם האָט ער זיך געבעטען רחמים, איך זאָל איהם ניט שטערען צו בלייבען אַנ'ערליכער מאַן, נאָכדעם האָט ער מיר געזאָגט, ער האָט מורא פֿאַר מיר, ווייל איך בין נאָך צו יונג... צולעצט איז ער אַליין אויך משוגע געוואָרען. בערטהאַ, דו דאַרפֿסט פֿון איהם ניט דענקען מעהר — איך וועל מיט איהם חתונה האָבען.

בערטהאַ: (איראָניש-בייז) איך דאַרף ניט דענקען פֿון איהם, ווייל דו ווילסט חתונה האָבען? (גוטמוטהיג.) אידאַ, איך האָב מורא, דו פֿערשטעהסט אַליין ניט וואָס דו רעדסט.

אידאַ: איך פֿערשטעה שוין זעהר גוט. מיין ניט, עס איז אַ שפּאַס... ער האָט ניט געוואוסט וואָס צו טהון און איז אַוועק קיין אויסלאַנד. אַי, בערטהאַ, דו האָסט געדאַרפֿט זעהען, ווי אַזוי מיר האָבען זיך געזעגענט פֿאַר זיין אַוועקפֿאָהרען! ער האָט מיר געקושט די אויגען, די הענד, די פֿיס, יאָ, יאָ, די פֿיס אויך, איך זאָל אַזוי געזונד זיין.

בערטהאַ: אַזוי? (נעהמט זיך שרייבען און רעכענען.) אַלזאָ ווי קומט דאָ אויס דער רעכנונג? די ערשטע פֿינף וועקסלען האָט מען דיסקאָנטירט דעם 17=טען...

אידאַ: זעהסט ווי דאָס אינטערעסירט זי? וועקסלען! דיסקאָנטירט! איך האָב געוואוסט, אַז דאָס שפּיעלט ביי דיר קיין ראָלע ניט. מיר האָבען יעדע וואָך איינער דעם אַנדערען געשריעבען לאַנגע, לאַנגע בריעף און איצט איז ביי אונז געבליעבען, מיר זאָלען דיך בעטען, דו זאָלסט אונז ערלויבען חתונה האָבען.

בערטהאַ: איך? וואָס פֿאַר אַ רעכט האָב איך צו ערלויבען, אָדער ניט צו ערלויבען, (רעכענט.) הייסט אַראָב צעהן פּראָצענט... האַ? איך האָב מורא, איך וועל היינט אַ טעות האָבען אין חשבון, עס איז איבער דיר, אידאַ, ווייל... ווייל דו דולסט מיר דעם קאָפּ מיט אַזעלכע נאַרישקייטען!

אידאַ: נאַרישקייטען? נו, יאָ, ביי דיר און ביי אַזעלכע ווי דו, איז דאָס ניט מעהר ווי נאַרישקייטען! און איך זאָג דיר, אַז מען וועט מיך ניט לאָזען חתונה האָבען מיט איהם, וועל איך שטאַרבען. איז ער דען ניט אַ גוטער מאַן פֿאַר מיר? (קיין ענטפֿער.) איך פֿרעג דיך, בערטהאַ, איז ער דען ניט אַ גוטער מאַן פֿאַר מיר?

בערטהאַ: יאָ, איך מיין, ער וואָלט געווען אַ גוטער מאַן פֿיר יעדע פֿרוי, פֿיר דיר געוויס... ער איז אַ סאָלידער מענש מיט אַ שטילען, ערהליכען כאַראַקטער, בּיזט דו אָבער אַ גוטע ווייב פֿאַר איהם?

אידאַ: פֿאַר וואָס ניט?

בערטהאַ: ביזט לייכטזיניג, צו יונג, ניט ענטוויקעלט, ווייסט נאָך אַליין ניט וואָס דו ווילסט.

אידאַ: האָסט אַ טעות, איך ווייס יאָ.

בערטהאַ: ביי דיר איז דאָס נאָר אַ קאַפּריז פֿון אַ יונגעס, נאַרישעם מיידעל, אין וועלכער עס פֿאַנגט ערשט אָן צו ערוואַכען די פֿרוי. זעה, זאָלסט איהם שפּעטער ניט אונגליקליך מאַכען

אידאַ: דאָס איז ניט קיין קאַפּריז ביי מיר.

בערטהאַ: האָסט דו איהם ליעב, אידאַ?

אידאַ: איך האָב אַזוי ליעב, ווען ער קושט מיך און דריקט מיך צו צו זיך! אַי, איז ער פֿערליעבט אין מיר! זעהסט, וואָס פֿאַר אַ פּרעזענט ער האָט מיר געבראַכט פֿון דייטשלאַנד? אַ מעדאַליאָן — אַ האַרץ, זיין בילד אין האַרץ. אַ יאָ שעהן? עס איז אַ פֿערגניגען! איך וועל האָבען אַ מענש, וועלכער וועט מיר שטענדיג קויפֿען פּרעזענטען.

בערטהאַ: דו האָסט איהם דען שוין געזעהען?

אידאַ: יאָ, נעכטען, באַלד ווי ער איז געקומען, דיך וועט ער היינט זעהען. ער האָט אַביסעל מורא פֿאַר דיר, דער נאַרר! ער ווייסט ניט, אַז דיר ליעגט עס ניט אפילו אין דער לינקער פּיאַטע. בערטהאַ, דו וועסט זיין אַ גוטע און וועסט זאָגען דעם פּאַפּאַ. עס מוז אַזוי זיין! אַ יאָ, בערטהאַ, דו וועסט שוין אַלעס בעזאָרגען? וואו איז נינאַ? אַי, וועט זי מיר מקנא זיין! איך וועל ווערען אַ כלה און זי נאָך ניט. זי איז עלטער פֿאַר מיר מיט פֿיער מאָנאַטען. נינאַ! איך מוז איהר דערצעהלען. איך ווייס, עס וועט זי קרענקען צום טויט! (לויפֿט אָב.)

בערטהאַ: (רעכענט.) וויפֿיעל האָב איך געזאָגט? זעה, איך האָב היינט פֿערלאָרען דעם זכרון. די ערשטע פֿינף וועקסלען דעם 17-טען... (לעגט אַנידער דעם פֿעדער. קוקט לאַנג אויף דער מוטער'ס בילד) מאַמאַ, דו ווייסט, וואָס דיין אונגליקליכעס קינד פֿיהלט יעצט? אַי, איך זאָל חאָטש האָבען צייט אויסוויינען זיך! איך האָב געליטען גענוג, אָבער דאָס? איך האָב מורא... מאַמאַ, איז דאָס ניט צופֿיעל? (פֿאַלט פּלוצלינג צום טיש מיט אַ פֿערצווייפֿעלטען געוויין. נינאַ עפֿענט די טהיר, זעהט בערטהאַ'ס געוויין, איילט צוריק. עס הערען זיך שטימען.) האַ, זיי געהען! (בעהערשט זיך) יאָ. הייסט עס, די ערשטע פֿינף וועקסלען. (בערנאַרד קומט מיט אידאַ'ן.)

בערנאַרד: (שטיל) שטענדיג ביי דער אַרבייט! שטענדיג ביי דער אַרבייט! הייליגע, גוטע־זיסעלע. אידאַ, מוזט אונז יעצט לאָזען אַליין.

אידאַ: איך האָב דיך מורא צו לאָזען אַליין מיט דער הייליגער,

גוטער זעעלע, וועסט זיך נאך ווידער פערליבען.

בערנארד: (ערנסט) זיי ניט קיין קינד, אידא!

אידא: איך וועל זיך ביי דער טיהר זא ווי זא צוהערען צו יעדען וואָרט. (ער מאכט צו די טיהר.)

בערנארד: (הוסט) שטער איך אייך ניט, פריילײן בערטהא? (ער איז אין א גרויסע פערלעגענהייט.)

בערטהא: פינקט מיט די זעלבע ווערטער האט ער זיך צו מיר געווענדעט יענעם אבענד. אבער מיט א גאנץ אנדערע אבזיכט. (ער הוסט הויך. זי שטעהט אויף גאנץ פריינדליך.) אה, בערנארד! (דריקט זיין האנד) וואס מאכט איהר? ווי איז אייך געגאנגען די רייזע? אה! איהר זעהט אויס גרויסארטיג. איהר זייט אין דייטשלאנד גאנץ פערדייטשט געוואָרען. חא! חא! זיצט! זיצט! (גיעט איהם א שטול.)

בערנארד: דאנקע. מיך פרעהט זעהר, וואס איהר זעהט אויס אזוי לוסטיג און מונטער.

בערטהא: וואס פעהלט מיר? איהר ווייסט דאך, איך פאָדער ניט פון דער וועלט מעהר ווי מיר קומט, דערפאר בין איך שטענדיג צופריעדען. בערנארד, איהר ווייסט, מיר האבען דא געהאט גרויסע צרות מיט׳ן מילנער.

בערנארד: אה, מיר האבען יעצט איינעם פון די גרעסטע ספעציאליסטען, ער אינספעקטירט איצט די מיהל... אבער פונ׳ם מילנער שפעטער, איך האב געוואלט... ע...

בערטהא: ביי אונז איז אלעס אין אָרדנונג. איך האף איהר וועט בלייבען צופריעדען. נו, דערצעהלט, ווי האט איהר אויסגעפונען: פראָדוצירען די דייטשען ווירקליך בעסערע מעהל?

בערנארד: בערטהא, מיר וועלען נאך צייט האבען צו רעדען פון געשעפטען. איך דארף מיט אייך יעצט רעדען פון זעהר א וויכטיגע זאך. (פויזע) מיט א קורצער צייט צוריק האט מיר מיין קאפ, מיין קאלטער פראקטישער זינן געזאגט, אז עס וואלט געווען א גליק פאר מיר צו האבען אזא פרוי ווי איהר זייט. נאכדעם... נאכדעם איז געקומען מיין הארץ און מיינע געפיהלע און האבען מיר אנגעהויבען דיקטירען עטוואס אנדערש. אי! איך פיהל מיך זעהר שולדיג געגען אייך!

בערטהא: וואס מיינט איהר? אה, וועגען דעם וואס מיר האבען אמאל גערע־ט? אונזינן! מיר וועלען עס מאכען גאנץ קורץ. איהר ווייסט דאך, וואס פיר א בעדייטונג ביי מיר האבען די אלע סענטימענטאלע געשיכטען מיט די ראמאנען! איך האב אייך דאמאלס געזאגט און איך ווידערהאל איצט: איך האב קיין נייגונג צו פאמיליען לעבען. וואו איז

דאָס געזאָגט געוואָרען, אַז יעדע פרוי מוז דוקא חתונה האָבען? גאָר נישט, איהר האָט מיך דאַמאָלס געבעטען, איך זאָל אייך אַ טובה טהון און זאָגען יאָ, האָב איך געזאָגט יאָ. איך האָב געוואוסט, איהר וועט אייך אַביסעל דורכלופטערן, וועט איהר קליגער ווערען. עי! יאַ, איך זאָל ניט פערגעסען, דער אַדרעסער בעקער פיליפּאָוו האָט מיר אונטערגעשריבען אַ קאָנטראַקט... נו'ם איך אָקערשט זעהען, וואו איז דער קאָנטראַקט. (זעצט זיך געשווינד אויף דר'ערד און שלעפּט אַרוס דעם אונטערשטען שיפלאָד. ביי איהר רייסט זיך אַרויס אַ פערשטיקטער געוויין. זי בעהערשט זיך באַלד.)

בערנאַרד: איהר דאַרפט וויסען, בערטהאַ, איך האָב קיין מאָל אין מיין לעבען ניט געליעבט. איך האָב ניט געהאַט קיין צייט און קיין מעגליכקייט... און ווען אין די יאָהרען קומט פלוצלינג אַזאַ געפיהל, מאַכט עס דעם מענשען וואַהנזיניג. בערטהאַ, איך האָב ליעב אייער שוועסטער מיט אַ ליעבע, וועלכע וועט זיך ענדיגען צוזאַמען מיט מיין לעבען.

בערטהאַ: (שטעהט אויף) אַך, יאָ, דער קאָנטראַקט איז גאָר דאָ! (נעהמט פון טיש אַ פּאַפּיר און גיעט איהם.)

בערנאַרד: אין בין איצט וייט פון קאָנטראַקטען אין געשעפטען און איהר זייט טאַקי אַ פנים אַזאַ מענש, וואָס אייך אינטערעסירט קיין אַנדער זאַך ניט.

בערטהאַ: (קוקט אויף איהם לאַנג) אַ יאָ? און איהר האָט געמיינט, מיך קען אינטערעסירען ווייס איך וואָס... וואָס איז אייער מיינונג וועגען דעם קאָנטראַקט? (שטימען. ער נעהמט מעכאַניש דעם קאָנטראַקט און קוקט אַריין. אידאַ קומט מיט אַשכנזי'ן. נאָך זיי שליאָמע, שרה הינדע און סאָפיע. די מאַנזבילען מיט סיגאַרען, ביידע שכור'לאַך.)

אידאַ: (ביים טהיר) יאָ, יאָ, פּאַפּאַטשקאַ, קום אַריין, וועסט עפּעס הערען נייעס.

אַשכנזי: בערטהאַ האָט מיר שוין אַלעס רעפּאָרטירט און איך מיט שליאָמען האָבען אויף דעם חשבון שוין אויסגעזופּט אַ שעהנע פּאָר גלעזער סאַנטורין. זעהסט ניט, ווי זיין שניידערשע פּאַלקע איז צופלאָכטען?... עי, שליאָמע הוץ! (צייגט אויף בערנאַרד'ן מיט בערטהאַ'ן.) זעהסט? שוין ביידע ביי דער אַרבייט... זיי פּאַססען זיך... זאָגאַר ביי דיר דאָרט אויבען האָט מען ניט געקענט בעסער צופּאַססען, צושניידען און צושטריגעווען. (לאַכט.)

שליאָמע: זאָגט שליאָמע: בכן איז באשר איז וואָס? בעסער האָט קיין שיעור ניט... נאָר אַז עס דאַרף זיין, מוז זיין...

אַשכנזי: ביזט דאָך אַ פילאָזאָף, הוץ, זאָג מיר, פאַר וואָס איז אידאַ מיין מעהר געליעבטעסטע פון אַלע קינדער?

שליאָמע: (רויכערט. שכור׳לאַך) הערסט אַ חכם? פאַר וואָס זאָגט מען: דו שליאָמע הויז מיט דער שנײַדערשע פאַלקע און דו שמואל אַשכנזי מיט׳ן נגידישע לאַמטידרײַטום? אַלץ דאָרטען! וואָרום!...

שרה הינדע: שאַ! ער איז שוין שכור! בערטהאַ, וואָס איז, מיר דאַכט זיך דו האָסט געוויינט?... ווען איך האָב נעכטען דערזעהען בערנאַרד׳ן האָב איך אויך געוויינט פון פרייד. (דראָהט מיט׳ן פינגער) גנב דו?

אַשכנזי: אידאַ! ווערסט עלטער ווערען, וועל איך דיר געפינען אַ חתן פון חתן־לאַנד... עס זאָל זיין פאַר מיר אַ נחת אַ כבוד, אַ פערגני־גען... סאָפיע, קום אַהער! אַ יאָ, איך בין אַ מבין אויסצוקלייבען?...

סאָפיע: (געהט צו צו׳ן איהם) אַי, דער וויין! דער וויין! (לויט) מיר דאַכט זיך אייער סיגאַרע האָט זיך פערלאָשען (רייבט אָן אַ שוועבעלע און גיט איהם פעררויכערן).

בערטהאַ: פאַפאַ, איך וועל דיר פערשפאָרען אַ טרחה. אַז ר׳ שליאָמע הויז איז אַ גוטער מחותן פיר אַ האָרבאַטע טאָכטער, וועט ער זיין גאַנץ נישקשה אויך פאַר דער ניט האָרבאַטער. אידאַ, קום אָקערשט אַהער. (אידאַ געהט צו צו׳ן איהר).

אַשכנזי: וואָס ווילסט דו זאָגען? וואָס איז דאָ היינט פאַר מאַס־קאַראַדען מיט ספעקטאַקלען. (טאָליע אין טהיר).

טאָליע: יאָ, יאָ, דאָ זענען זיי אַלע ביי מיין שוועסטער אין צי־מער (אַריין נאָך איהם לואיס קאָרשונסקי, געקליידעט מעהר אַלס אַמערי־קאַנער ספאָרטסמאַן.) דאָס איז אונזער נייער מילנער הערר לואי קאָרשונסקי. בערטהאַ, איך וועל יעצט האָבען מיט וועמען דורכצולופטערן מיין דייטשע שפּראַכע, וויר. האָבען שאָן געשפּראָכען געוואָרדען געוועזען זיין האַבען...

אַשכנזי: עי, דו! איך האָב געהערט, דו פּראָפּאַגאַנדירסט די אַר־בייטער ביי מיר אויפ׳ן מיהל? ווערסט ניט בלייבען אַ לעבעדיגער, אויב עס איז אמת. הערר מילנער, איהר וועט אַכטונג געבען.

לואיס: דאַנקע, איך בין ניט געקומען אַהער צו טהון די אַרבייט פון אַ רוסישען פּאָליציסט ... (נעמט אראָפּ זיין מיצעל און נייגט זיך צו אַלע.) אין אייער דאַמפף מיהל איז אַלעס עכט רוסיש: קיין אָרדנונג, די מאַשינערי אַלט און פערראָסטעט, די וואַלצענרעדער טויגען אַבסאָליוט ניט. (זעצט זיך און נעהמט אַ פּייפּ.) מיט אייער ערלויבניס, האָכווירדיגע דאַמען. הערר אשכנזי, אין דער פאַבריק־וועלט ערפינדעט מען יעדען טאָג נייע פערבעסערונגען, און איהר שטעהט 20 יאָהר אויף איין פלאַץ. (פעררויכערט. נינאַ און מילע קומען, בלייבען שטעהן פערוואונדערט).

שליאָמע: און דאָס איז פייוועל חניאָק׳ס זוהן! אַ מפּלה וואָלט איך איך אויף איהם גלויבען... (שרה הינדע לאָזט איהם ניט רעדען).

סאָפיע: (שטיל) ער איז אַנ'אינזשענער, דאָס וואָלט געווען אַ גוטער שידוך פאַר מיין נינאַ'ן.

אַשכנזי: איהר וועט אונז מוחל זיין, מיר רעדען דאָ פון אַ פאַמיליען-אנגעלעגענהייט.

לואיס: (שטעהט אויף) אָה! איך האָב געראָכענט, מען רעדט דאָ פון דער דאַמפף מיהל, אויב עס האַנדעלט זיך פון דער פאַמיליען-מיהל, בין איך קיין מילנער מעהר. (וויל געהן.)

בערטהאַ: הערר מילנער, עס מאַכט ניט אויס. עס האַנדעלט זיך וועגען אייער פריינד און איהר קענט בלייבען. (לואיס זעצט זיך צוריק און רויכערט די גאַנצע צייט מיט אַ ציניש‏ען שמייכעלע) פּאַפּאַ, איך ווייס, דו האַלסט ניט זעהר שטאַרק פון מיר, אָבער וועסט דאָך מוזען צוגעבען, אַז איך בין אידאַ'ן ניט נאָר איין עלטערע שוועסטער, איך בין איהר אַ ביסעלע מוטער אויך. איך האָב אויך אַ שטיקעלע רעכט אַריינצורעדען ווען עס האַנדעלט זיך פון איהר גליק. בערנאַרד איז איין עהרליכער מענש, מיר קענען איהם גוט און איך מיין, אַז קיין בעסערן שידוך פאַר אידאַ'ן דאַרף מען ניט זוכען.

אַשכנזי: (אויסער זיך) וואָס? אידאַ גאָר? וואָס קומט דאָ פאָר? וואָס קומט דאָ פאָר ביי מיר?

סאָפיע: די יונגערע פאַר דער עלטערער? דאָס קען אייך שאַדען צום שידוך, בערטהאַ. (נינאַ און מיליע זעצען זיך אין אַ ווינקעלע צוזאַמען אויף איין בענקעל.)

בערטהאַ: מיך דאַרף מען ניט רעכענען. איך שטעה ניט אין וועג... מיך מעג מען רעכענען ווי געשטאָרבען (ווייט הערט זיך אַ טרויריגע קירכען גלאָקע) דאָ האַנדעלט זיך וועגען אידאַ'ן.

שרה הינדע: (שטיל) אידאַ גאָר? וואָס הייסט דאָס, שליאָמיי?

שליאָמע: (גאַנץ שכור) וואָס פרעגסט דו קשיות? גולם, דו ווילסט מיט אַ האָרב און אויבען וויל מען מסתמא אָהן אַ האָרב...

אַשכנזי: מען האָט פערגעסען ווער שמואל אַשכנזי איז (וויטהענד) איך וועל אייך ווייזען די מאַכט פון שמואל אַשכנזי!

בערנאַרד: הערר אַשכנזי, ערלויבט מיר זאָגען...

אַשכנזי: ניין! איך וועל זאָגען...

בערטהאַ: פּאַפּאַ, ער האָט מיר ערשט געזאָגט, ער האָט ליעב מיין שוועסטער מיט אַ ליעבע, וועלכע וועט זיך ענדיגען מיט זיין לעבען, איך פיהל און פערשטעה, אַז דאָס וואָס ער זאָגט איצט איז ריכטיג! אידאַ, מעגסט מיר גלויבען, איך ווינש דיר גליק פון גאַנצען האַרצען. נעהמט איהר לעצטע בלום און שטעקט אַריין אידאַ'ן אין די האָר) איך בין

דיר אַ מוטער, אַ שוועסטער און אַ פריינדין. (וויינט) בערנאַרד׳ס מוטער האָט רעכט, מען קען וויינען פון פריידע און גליק... אָי! זאָלען מיינע טרערען קיינעם ניט שטערען צו פיהלען זיך גליקליך. (פאַלט אויף אידאַ׳ס שולטערן און ביידע וויינען זעהר שטאַרק. טאָליע וויינט אויך, זיין טיכעל איבער די אויגען.)

אַשכנזי: איך! (וויל עטוואָס זאָגען, פאַלט צוריק.)

מיליע: (וויינט ביטער) נינאַ, זעה וואָס זיי טהוען אונזער בערטהאַ׳ן! נינאַ! (אומאַרמען זיך ביידע און וויינען. שרה הינדע וויינט, שליאָמע לאָזט אַראָפּ דעם קאָפּ גאַנץ שכור. סאָפיע לויפט צו אַשכנזי׳ן און לואיס איז שוין נעבען איהם.)

סאָפיע: זעהט! וואָס איז מיט איהם?

לואיס: אַפּאָפּלעקסיע!... (דער כאָר פון די טרויריגע גייסטער, ווי אין פּראָלאָג, גאַנץ פּיאַנאָ.)

סאָפיע: נינאַ, וואָס וועלען מיר ביידע איצט טהון?... וועה איז מיר! וועה איז מיר! (פאָרהאַנג פאַלט ראַש און באַלד צוריק. מען זעהט אַלע, ערשראָקענע, נעבען אַשכנזי, איניגע לויפען און שרייען: דאָקטאָר! דאָקטאָר! אַ גרויסער געטומעל.)

(פאָרהאַנג).

דריטער אקט.

(דאָס זעלבע צימער. נעבען בערטהאַ׳ס טיש אַ גרויסער אָפענער קאַס־
טען און אַ גרויסער טשעמאָדאַן. אויף שטולען און אויף דר׳ערד ליעגען
פילע מענער־קליידער, וועש, ביכער און פערשידענע זאַכען.
מיליע זיצט ביי דער פיאַנאָ און עקזערצירט. נינא קלאַפּט טאַקט
מיט אַ גרויסען בלייפעדער.)

מיליע: (ענדיגט) אַ יאָ, נינאַ, עס איז געוועזן ניט שלעכט? (זי שטיפט.)

נינאַ: יאָ! גאַנץ היבש.

מיליע: (קרימט זי) יאָ, גאַנץ היבש! חי! חי! (צייגט אויף די קליידער) דו וועסט בענקען נאָך טאָליען, ווען ער וועט אַוועקפאָהרען?

נינאַ: (מאַכט זיך ניט הערענדיג) אַלזאָ פיר מאָרגען ווידער נאָך אַמאָל פון טשערני. די זעלבע זאַך גוט אויסלערנען און... ע. שמאָהל׳ס.

מיליע: שמאָהל אויך? אַי, האָב איך פיינט דעם שמאָהל.

נינאַ: (צייגט אין די נאָטען) מען מוז אַלעס אויסלערנען, מיליע! יאָ, טשערני און שמאָהל—דאָס איז אַלעס. איצט; מיליע, קום אַהער, איך וועל נאָר איבערקוקען דיינע אַריפמעטישע אויפגאַבען און דו וועסט זיין פריי. (געהט צום גרויסען טיש.)

מיליע: (ברוגז) ע! אַריפמעטיק אויך? איך וויל גאָר ניט!

נינאַ: דו ווילסט זיין אַ שלעכטע און בערטהאַ זאָל זיך ערגערן איבער דיר?

מיליע: (געהט צום טיש) אַריפמעטיק האָט געמעגט פערברענט ווערען, איידער מען האָט עס אויסגעטראַכט אויף אונזער קאָפּ! (מען הערט בערטהאַ׳ס שטימע.)

בערטהאַ: (פון אַנדערן צימער) יאַ, מאַשע, אַלעס דאַרף מען איבערפרעסען.

מיליע: (גיעט נינאַ׳ן איהרע העפטען) אָי, נינאַ, זאָלסט ניט זאָגען בערטהאַ׳ן, אַז איך האָב געשאָלטען די אַריפמעטיקע!

נינאַ: מיליע, ביזט אַ זיסער גנב׳ל! (קושט זי און קוקט אין העפט) ע... פראַגע: וואָס איז מעהר, 5 צעהנטעל אָדער 4 אַכטעל? ענטפער: אַלעביידע גלייך". חע! חע! אַלע ביידע גלייך, ריכטיג! (בערטהאַ קומט מיט וועש.)

מילי‌ע: (קרימט זי) חע! חע! אַלע ביידע גלייך. ריכטיג! (ביידע לאַכען) חאַ! חאַ! חאַ!

בערטהאַ: קינדער, איהר אַרבייט צו איהר שטיפט, האַ?

נינאַ: מיר אַרבייטען שטיפענדיג.

בערטהאַ: דאָס איז גוט. (זעצט זיך לעבען אָפענעם קאַסטען) איך גיעב טאָליע׳ן מיט אין וועג איינגעמאַכץ. ער וועט דאָרט אין פּעטער־בורג איינלאַדען זיינע נייע קאָמעראַדען און וועט זיי טראַקטירען מיט טיי און איינגעמאַכץ. מען דאַרף עס קענען איינפּאַקען.

נינאַ: בערטהאַ, ערלויבט מיר, איך וועל אייך העלפען.

בערטהאַ: ניין! ניין! מערדער, דו וועסט מיר נאָר צושטערען מיין גאַנצע סיסטעם. (פּאַקט.) אַי, איך פערשטעה יעצט, וואָס אַ מוטער פיהלט, ווען זי דאַרף זיך שיידען פון איהר קינד... דאָס לעבען קוקט אָבער ניט אויף אונזערע סענטימענטאַלע געפיהלע.

מילי‌ע: בערטהאַ, אַז טאָליע וועט אויסשטודירען אין פּעטערס־בורג, וועט ער טאַקי זיין אַ דאָקטאָר?

בערטהאַ: יאָ, מיליטשקע. (זיפצט) עס וועט זיין אומעטהיג אין שטוב אָהן איהם.

מילי‌ע: איך האָב אָבגעמאַכט מיט טאָליען, אַלע זונטאַג זאָל איך איהם שרייבען בריעף. נינאַ, דו וועסט איהם שרייבען? זעה, וואָס מאַכסטו זיך ניט ווייסענדיג? איך פרעג דיך דאָך? (נינאַ מאַכט זיך ניט הערענדיג, דערלאַנגט זאַכען בערטהאַ׳ן.)

בערטהאַ: וואָס האָט עס צו דיר, דו פּלאַפּלערין?

מילי‌ע: איך וויל אויף איהרע בריעף שרייבען אַ גערום פון זיך.

בערטהאַ: אפשר וועט זי גאָר טאָליען ניט שרייבען?...

מילי‌ע: זי וועט שוין שרייבען... זי מאַכט זיך נאָר, עס פערדריסט איהר ניט, וואָס ער פאָהרט אַוועק. זעהט, זי איז רויט געוואָרען! ע! ע!

בערטהאַ: מילי‌ע!... אפשר וועט נינאַ גאָר ניט וועלען דו זאָלסט שרייבען גרוסען אויף איהרע בריעף?

מילי‌ע: אַזוי? וועל איך איהר ניט ערלויבען שרייבען גרוסען אויף מיינע בריעף.

בערטהאַ: (פּאַקט) ניין? איז ניט געהאַנדעלט?

מילי‌ע: (קרימט זי) ניין! איז ניט געהאַנדעלט. (אַלע לאַכען.) איך לויף זיך שפּיעלען אין גאָרטען. (לויפט אָב.)

בערנאַרד: הער אויס, דו שטיפערין! נינאַ, זינד זי איז מיט דיר, איז זי געוואָרען אַ לעבהאַפטעס און זאָרגלאָזעס קינד, דאָס איז גוט. נעבען מיר וואָלט זי געוואָרען צו אַלט און צו סאָליד... חע! חע! עס

איז אײן אונגליק, אַז מען האָט אַ הויקער. מײנסט, מיר פלעגט זיך ניט װעלען אַ מאָל אַ שטיף טהון? איך פלעג אָבער באַלד אַ טראַכט טהון: אײן אַנדערער װאָלט עס געפּאַסט, פון מיר װעט מען לאַכען. איך האָב שטענדיג געמוזט דערשטיקען אין זיך יעדע לוסטיגקײט און צװינגען זיך זײן סאָליד...

ניִנאַ: מענשען און זאָגאַר די נאַטור האָבען אײך אַזױ פיעל אונ־רעכט געטהון און איהר האָט אַלעמען ליעב... בערטהאַ, װאו נעהמט איהר אַזױ פיעל ליעבע?

בערטהאַ: קינד, אין דער ליעבע געפין איך אַ טרויסט פון אַלע מײנע צרות. ליעבען הײסט לעבען. (בלײבט זיצען פערטראַכט. ניִנאַ חאַפּט איהר האַנד און דריקט זיך צום האַרצען.) װאָס איז, ניִנאַ, װילסט מיר עפּעס זאָגען?

ניִנאַ: יאָ, בערטהאַ, ער אָבער דאַרף עס ניט װיסען. װען איך זעה, אַז מען פּאַקט זײנע זאַכען, פיהל איך, אַז ער פאָהרט טאַקי אַװעק, און, איך װײס ניט פאַר װאָס, מיר טהוט אַזױ װעה דאָס האַרץ... און מיר װילט זיך װײנען... (גיעט אַ מאַך מיט'ן האַנד און ראַש אָב.)

בערטהאַ: (פאָלגט זי מיט איהרע בליקען) אָה, שעהנע, גליקליכע יוגענד, איך האָב דיך ניט געקענט! מיר איז געװען בעשידען נאָר צו קוקען אויף דיר פון דער װײטען. (בלײבט פערטראַכט) דאָך זעהען און פערשטעהן דעם זינן װאָס דו זעהסט, איז אויך אַ גליק. זעה נאָר איך זיך! (פּאַקט פלײסיג) איך הויב אָן װערען פויל אויף דער עלטער. (אידאַ קומט געקלײדעט אין אַ דונקעלען דאַמען־קלײד, אין אַ קלײן קערבכען איהר האַנד־אַרבײט.)

אידאַ: (איז זעהר טרויריג) װי זי איז פערטיעפט אין איהר אַרבײט. (װערט פרײלעך) איך װעל זי אונמיסטען גוט איבערשרעקען. (גנב'עט זיך לאַנגזאַם אויף די שפּיץ פינגער, שטעלט זיך אָב יעדען אויגענבליק. בערטהאַ קערט זיך ניט אום, מאַכט אַ ביטרע מיענע מיט'ן געזיכט און די אויגען און פּאַקט. פויזע.)

בערטהאַ: נו, שוין! װי לאַנג דאַרף עס נעמען בײ דיר איבער־צושרעקען אַ מענשען?

אידאַ: שלעכטע! איך האָב געמײנט, ענדליך װעל איך האָבען פון װאָס צו לאַכען אַביסעל.

בערטהאַ: עס איז טאַקי אַנ'עולה פון מיר... נו, װעסט שוין לאַכען אַנ'אַנדערש מאָל.

אידאַ: (זעצט זיך, זיפצעט שװער) איך געפין זעהר װעניג און זעהר זעלטען פון װאָס צו לאַכען.

בערטהא: (קוקט אויף איהר לאנג) זעה נאר, מאדאם, וועסט אזוי לאנג זוכען פון וואס צו לאכען, ביז דו וועסט געפינען פון וואס צו וויינען, און אנדערע וועלען נאך אויך וויינען איבער דיר...

אידא: (ערשראקען) וואס מיינסט דו דאס, בערטהא?

בערטהא: איך מיין, וואס איך זאג. א, נו, וויז נאר, אידא, וואס נעהסט דו דאס אוים?

אידא: איך נעה אוים א זעקעל פיר לוא... פיר קארשונסקי, ער זאל האבען אין וואס צו האלטען זיין טאבאק. א יא, עס וועט זיין שעהן? זעהסט, און דו זאגסט, איך טהו גאר נישט...

בערטהא: נו, יא, א נויטיגע ארבייט! פאר וואס מאכסטו דו דאס ניט פיר דיין מאן?

אידא: מיין מאן? דו ווייסט דאך, ער רויכערט ניט און שמעקט ניט, און טאנצט ניט, און זינגט ניט און טרינקט ניט. און לאכט ניט און גאר נישט ניט!

בערטהא: דאס הייסט, מיט אנדערע ווערטער, דו ווילסט זיך בעריהמען מיט דעם, וואס דיין מאן איז א שטילער מענש, ניט קיין טרינקער, ניט קיין שפרינגער און ניט קיין שארלאטאן? דאס איז זעהר שעהן פון דיר, וואס דו קענסט איהם שעצען. (געהט) מען דארף געהן זעהן, האט מען ניט פערגעסען דעם פאפא מאכען א בוליאן. (ביים טהיר) אידא, מיין ניט, מען קען דורכטאנצען און דורכלאכען דאס גאנצע לעבען. מען דארף זיך צווינגען ערנסט דענקען און עהרליך פיהלען.

אידא: איך פערשטעה ניט, וואס דו זאגסט.

בערטהא: איך זאג, מיר אלע וואלטען געווען רויבער, מערדער, ווילדע טהיערען, אויב מיר וואלטען געלעבט נאר פיר זיך און גאר ניט געדענקט, אז אנ׳אנדערער האט אויך געפיהלע, א הארץ, א זעעלע. אידא, מיר זענען מענשען דערמיט, וואס מיר קענען ניט האבען אלעס וואס מיר ווילען און מענען ניט טהון אלעס, וואס אונז געלוסט זיך. געדענק, וואס איך זאג דיר! (גיעט אויף איהר א שטרענגען קוק און אב.)

אידא: (טראכט) האט זי געמיינט עטוואס דערמיט? אדער עס איז אביסעל מאראל גלאט אין דער וועלט אריין? נו, יא, ער איז דען ניט געראכט, ווען ער זאגט: מענשען לעבען נאר צו רויבען איינער ביי דעם אנדערן די פרייהייט. אי! זי מיינט, איך קען נאר לאכען און טאנצען. זי ווייסט ניט, אז איך האב זיך די לעצטע צייט אויסגעלערנט וויינען אויך. איך זאל קענען שטארבען, וואלט איך בעסער געוואלט שטארבען. (מען הערט א ליטען געשפרעך) שש! די מענער געהען! (לויפט צום שפיעגעל) זעה נאר, מאדאם, וואס פאר א זויערן פנים דו האסט היינט.

נחאפּט אַרויס פון דער טאַשע אַ שאַכטעל מיט פודער, פודערט זיך שנעל און זעצט זיך אַנידער. מען הערט שטימען.) אַי, ווען איך הער זיין שטימע, ווערט אין מיר פערקיהלט דאָס בלוט. (בערנאַרד און לואיס קומען, דער לעצטער געקליידעט אַלס יעוראָפּייאישער ארבייטער. זיין קאָסטיום איז אויסגעשמירט אין מעהל. ער טראָגט פּאַפּירען און פּלאַנען.)

בערנאַרד: אַה! אַט איז אידאַ! איך האָב דיך היינט נאָך ניט געזעהען. בערטהאַ איז דאָ ניטאָ? ווי געפעלט דיר, אידאַ, לואיס האָט שוין אַ שפּאָגעל נייעם פּלאַן. (לואיס נויגט זיך צו איהר ריטערליך) קאַרג האָט אונז געקאָסט דאָס איבערבויען.

לואיס: בערנאַרד, דאַרפסט פערגעסען די רוסישע סיסטעם: מאָגען קאַפּיטאַל אָהן קאַפּיטאַל, נאָר מיט פרעמדע ארבייט! ביזט דו אַ קאַפּיטאַליסט, צרבייט מיט דער קאַפּיטאַליסטישע מעטאָדע...

בערנאַרד: איך ווייס ניט, מיר וועלען ווייזען דעם פּלאַן בערטהאַ'ן. פערשטעהסט דו מיך, מיר קענסט דו צוטומלען דעם קאָפּ מיט ציפרען און מיט טענות, זי אָבער וועט נאָר אַ קוק טהון, וועט זי שוין פערשטעהן, איז דאָס נויטיג אָדער ניין.

לואיס: (זעצט זיך) אַלזאָ, וועלען מיר אַביסעל זיצען און וואַרטען אויף פריילין בערטהאַ. (פערראויכערט זיין פייף) די וואַרהייט געזאָגט, זי איז דער איינציגער מענש, וואָס פערשטעהט עטוואָס.

אידאַ: דאָס איז אַ שעהנער קאָמפּלימענט פיר אונז אַלע.

לואיס: איהר ווייסט דאָך, מאַדאַם, איך בין ניט דער מענש וואָס מאַכט קאָמפּלימענטען.

אידאַ: ניש־קשה, איהר זאָלט זיין פערליעבט אין אַ פּערזאָן, וואָלט איהר שוין יאָ געמאַכט קאָמפּלימענטען.

לואיס: (פרעגט) איהר, מאַדאַם, ווייסט בעסער פון אַנדערע, איך מאַך ניט קיין קאָמפּלימענטען, זאָגאַר ווען איך בין יאָ פערליעבט אין אַ פּערזאָן. (אידאַ אין פערלעגענהייט.)

בערנאַרד: ווארום מיינסט דו עפּעס, אַז אידאַ איז דאָס מחויב צו וויסען בעסער פון אַנדערע?

לואיס: (קוקט אויף איהם) ווארום איך מיין? (רויכערט) בערנאַרד, אויף דיזער פראַגע בין איך בערייט צו יעדער צייט דיר ענטפער געבען.

בערנאַרד: וואָס מיינסט דו דאָס? קוק איהם נאָר אָן, איך מאַך שפּאַס און ער רעדט אַזוי ערנסט!

אידאַ: (ערשראָקען) וואָס פרעגסט דו איהם? ווייסט ניט, ער האָט ליעב מיט יעדען וואָרט וועמען עס איז בעליידיגען, אַ שטעך טהון, ברענגען אין אַ פערלעגענהייט? (שוין רוהיג) דיין טייערער פריינד האָט

געמעגט זײַן אַבּיסעל אַ בּעסערער מענש... קאָרשונסקי, איהר זעהט? איך נעה אויס פֿיר אײַך אַ זעקעלע פֿיר אײַער טאַבּאַק. אַזאַ שלעכטער פֿער־דיענט ניט קײַן פּרעזענטען, נאָר זיי האָבּען שוין אַזאַ גליק, די שלעכטע!...

לואיס: (בּעטראַכט איהר אַרבּײַט) אוננוצליכע אַרבּײַט פֿיר אײַן אוננוצליכע זאַך. איהר מײַנט דאָך ניט, מאַדאַם, איך וועל שלעפּען אַזאַ זאַק מיט טאַבּאַק אין מײַן טאַשע?

אידאַ: דו הערסט אַ דאַנקבּאַרקײַט פֿון דײַן פֿרײַנד? (בּייז, שמײַסט פֿאָרט איהר אַרבּײַט.)

בּערנאַרד: דו ווייסט דאָך, אידאַ, דער דײַטש איז אַ בּיסעל חזירעוואַטע... ווי אַלע דײַטשען! דו, דײַטש! זאָג מיר, ווען וועסט דו זיך טאַקי פֿערליעבּען אין עפּעס אַ פּערזאָן און טאַקי חתונה האָבּען?

לואיס: פֿערליעבּען זיך בּין איך בּערײַט צו יעדער צײַט. די מאַ־דאַם קען בּעשטעטיגען, אַז איך זאָג ניט קײַן ליגען.

בּערנאַרד: ווידער די מאַדאַם? ווי געפֿעלט עס דיר אידאַ, נאָר עפּעס שטעלט ער דיך פֿאַר אַנ'עדות! (קוקט אויף איהר פֿאַרשענד, אידאַ אין אַ פֿערלעגענהײַט.)

לואיס: פֿערליעבּען זיך יאָ, אָבּער הײַראַטען? דאָס ניט! די פֿאָרם פֿון אונזער פֿאַמיליען־לעבּען, פֿון אונזער עהע איז אַלט און צופֿוילט. מען קען ניט צופּאַסען צו אונזער יעצטיגען לעבּען דאָס, וואָס איז געווען גוט מיט טויזענדער יאָהרען צוריק... אונזערע רעכטע, אונזערע עקאָנאָמישע פֿערהעלטניסע, אונזערע אידעען האָבּען זיך ראַדיקאַל פֿערענדערט און די פֿאַמיליע בּלײַבּט נאָך אימער, ווי תרח מיט מתושלח'ן האָבּען זי געגרינ־דעט. אויסער דעם, איך וואָלט אין יעדען פֿאַל ניט געהײַראַטעט, ווײַל דאָס וואָלט מיך געצוואונגען צו ענטזאַגען זיך פֿון מײַן „איך" צוליעב אַנ־דערע, צו לעבּען ניט נאָר צוליעב זיך, נאָר צוליעב אַנדערע... איך וויל ניט זײַן געבּונדען! איך וויל זײַן גאַנץ פֿרײַ און לעבּען נאָר צוליעב זיך אַליין ...

בּערנאַרד: אָ, ר' דײַטש, בּיזט אַ גוטער עגאָאיסט!...

לואיס: מײַן פֿרײַנד, עגאָאיזם איז פֿיר דאָס לעבּען אַזאַ קראַפֿט ווי דער דאַמפּף פֿיר דײַן דאַמפּף־מיהל. עגאָאיזם איז די אײַנציגע ליעבּע. די אײַנציגע ענערגיע, וועלכע מאַכט אונז טהעטיג און בּענוצט אַלע מיט־לען צו פֿערשטאַרקערען און פֿערלענגערען אין אונז דעם אינסטינקט פֿון לעבּען. (אַ דיענער ערשײַנט אין טיהר.)

דיענער: (צו בּערנאַרד'ן) מײַן הערר, אַ מאַן וואַרט אויף אײַך אין קאַנטאָר.

בּערנאַרד: בּאַלד. (דיענער אָבּ) הערר אָבּער־מילנער, דו געהסט?

לואיס: איך? (רויכערט לאַנג) ניין, איך געה ניט.

בערנאַרד: יאַ, דו בלײַב דאָ אַ ביסעל פֿילאָזאָפֿירען מיט מײַן אידאַ. ווי איך האָב בעמערקט, ווערט זי ענטציקט פֿון דײַן פֿילאָזאָפֿי. נו, יאָ, מיר אַלע זענען זעהר שוואַכע פֿילאָזאָפֿען און דיך נעמט דער רוח ניט. איך קום באַלד. (ראַש אָב. אַ לאַנגע פּויזע. לואיס רויכערט לאַנגזאַם און קוקט אויף איהר.)

אידאַ: (אונטערוואָרפֿען) דײַן בעמערקונג פֿריהער וועגען מײַן פּרעזענט האָט מיך זעהר בייז געמאַכט און בעלייִדיגט.

לואיס: (רויכערט) גאַנץ אײַנפֿאַך, ווען דער פּרעזענט האָט ניט קיין פּראַקטישען זינן, איז די אַרבײַט אונזיננינג. איהר ווייסט, איך בין ניט קיין זיסער, ניט קיין סענטימענטאַלער מענש...

אידאַ: אָה, ניין, ניין! ביזט אַ ביטערער, אַ גיפֿטיגער, אַ שלעכ־טער מענש. איך האָב ניע אין מײַן לעבען פֿאַר אַ מענשען מורא געהאַט און פֿאַר דיר האָב איך מורא. יאָ, איך האָב מורא פֿאַר דיר! איך פֿער־שעלט דעם טאָג וואָס איך האָב דיך בעגעגענט, איך בעוויין מיט ביטערע טרערען דאָס, וואָס איז געשעהען און העלפֿען קען איך ניט. דו ביזט אַ גראָבער מענש, אַ גרויזאַמער מענש, דו פֿערשאַפֿסט מיר ווייטאָגען און שמערצען און איך האָב דיך מיט יעדען טאָג מעהר ליעב... דו ערניד־ריגסט מיך און איך פֿערגעטער דיך. דו זאָלסט מיך שלאָגען און טרעטען מיט די פֿיס, וואָלט איך דיך נאָך שטאַרקער געליעבט. נו, דו ווייסט דאָך אַלעס, קענסט דו ערקלערען פֿאַר וואָס איז דאָס?

לואיס: דאָס איז די מיסטישע געהיימניס פֿון אַ פֿרויען־זעעלע.

אידאַ: איך בין בערייט געהן צו מײַן אונגליק אָהנע צו דענקען פֿון זיך און פֿון די פֿאָלגען. איך בין בערייט שטאַרבען פֿאַר דיר און איך ווייס ניט זאָגאַר, אויב דו ליעבסט מיך.

לואיס: יאָ, איך האָב דיך ליעב. ווייסט דו פֿאַר וואָס? פֿיר קיין זאַך ניט, נאָר דערפֿאַר, ווײַל דו האָסט מיך אַזוי שטאַרק, אַזוי בלינד, אַזוי עלעמאַנטאַריש, אַזוי זעלבסט אויפֿאָפּפֿערענד ליעב. נאָר דערפֿאַר!

אידאַ: אַ, איך האָב דיך שטאַרק ליעב, ווײַל דו ביזט אַ שטאַרקער. אָבער ער? קרענקט עס דיך ניט, וואָס דו האַנדעלסט אַזוי געגען דײַן פֿרײַנד?

לואיס: יאָ, איך בין איהם אַ פֿרײַנד. איך בין אָבער זיך נאָך אַ גרעסערער פֿרײַנד. קינד, פֿרײַנדשאַפֿט עקזיסטירט צווישען מענשען נאָר דאַן, ווען זיי האָבען פֿערשידענע אינטערעסען. ווען אָבער זייערע אינטערעסען בעגעגענען זיך, ווי צום בײַשפּיעל, יעצט, וואָרום זאָל איך אָפּפֿערן?

אידאַ: אָה, לואי, איז דאָס עהרליך?

לואיס: איך האָב מײַנע אייגענע בעגריפֿע וועגען דעם וואָס איז

עֶהרליך אָדער אונעהרליך. איך פֶערשטעה ניט, צוליעב וועמען, אינ׳ם נאָמען פון וועלכע אויסגעטראַכטע מאָראַל זאָל זיך דער מענש ענטזאַגען פון דעם, וואָס גיעט איהם גליק און פריידי? דער מענש דאַרף נעהמען אַלעס, וואָס דאָס לעבען גיעט איהם, געוויס, איין בעדינגונג נאָר, ער דאַרף נעהמען אָפען, ניט ווי א גנב, ניט פערגאָרגענערהייד, נאָר ווי אַ מענש וואָס פיהלט, אַז ער איז בערעכטיגט צו נעהמען... און דערפאַר, אידאַ, האָב איך דיר שוין געזאָגט און זאָג דיר יעצט: ער מוז די גאַנצע וואַהרהייט וויסען! ער מוז!

אידאַ: (געהט צו איהם, ערשראָקען) ניין, ניין, לואיס! איך בעט דיך, ניין! דו האָסט מיך זעהר איבערגעשראָקען פריהער, דו האָסט זיך געווענדעט צו מיר, ווי צו דיין עדות. איך זעה אָפט אין דיר אַ מין פרע־כען נצחון, אַ מין צו להכעיס דוקא נעהמען און ערצעהלען איהם.

לואיס. (סאַרקאַסטיש) הם! איך פערשטעה, דיך שרעקען דעם מאַנ׳ס רעכטע און דעם פאַפאַ׳ס נאָמען.

אידאַ: ווען דער פאַפאַ האָט זיך גענומען אַ יונג ווייב, האָט ער געדענקט פון זיך, ניט פון מיר... און ווען איך האָב דיך ליעב, דענק איך וועניג פון איהם.

לואיס: פריהער פון אַלעס לערנען זיך די קינדער פון זייערע אייגענע עלטערן.

אידאַ: דעם מאַנ׳ס רעכטע וואָלטען מיך ניט געשראָקען, אַז דער־פון וואָלט אַרויס שלעכטס נאָר פאַר מיר, אַז נאָר איך וואָלט ליידען. אַז בערנאַרד וועט מיך בעשטראָפען, אַרויסטרייבען, ערמאָרדען, וואָלט איך ניט געווען דאַגעגען צו ערצעהלען איהם די גאַנצע וואַהרהייט. איך וויים אָבער, ער איז אַ צו גוטער, ער האָט מיך זעהר שטאַרק ליעב, ער וועט מיר גאָר נישט טהון, ער אַליין וועט ליידען! דאָס וועט איהם נאָר צוברעכען דאָס לעבען, אונגליקליך מאַכען, טויטען!... אָה, דו זאָלסט וויסען, ווי שטאַרק ער האָט מיך ליעב!

לואיס: (רויכערט, שמייכעלט ציניש) פאַר וואָס־זשע, מאַדאַם, האָט איהר איהם ניט ליעב?

אידאַ: וואָס וויים איך? אפשר ווייל איך בין אַ שלעכטע, ווייל דו ביזט געקומען, ווייל ער איז אפשר שוין איין אָבגעלעבטער מענש און איך בין צו יונג, ווייל ער איז צו לאַנגווייליג און איך בין צו לייכטזיניג. ווען איך וויל אומלויפען, טאַנצען, שטיפען, פיהלט ער זיך מיעד און ניט מֶעליך. ווען איך בין פריילין, ווערט ער אונמוטהיג. איך וויל לעבען, זיין לוסטיג, ער אָבער וויים נאָר: וויין, מעהל, מיהל, מאָהלען... עס איז נאָך גוט, וואָס בערטהאַ האָט אויסגעפיהרט און מיר זענען געבליעבען

לעבען צוזאמען, אז ניט, וואלט איך פון לאנגווייל און אונטהעטיגקייט שוין לאנג פון זינען אראפ!

לואיס: ווי דו טענה'סט, ביזט דו גערעכט, ער אבער האט אויך וואס צו זאגען.

אידא: ווען ער געהט אין מיהל, שלאף איך נאך און ווען ער קומט פון מיהל, דארף מען געהן שלאפען. ניי׳ען א זייגער געגעצט ער שוין און דרעמעלט אויף זיין שטול.

לואיס; ער איז א שלעפעריגער ביי דיר, הא? חא! חא!

אידא: דו לאכסט און מיר ווילט זיך וויינען מיט ביטערע טרערען. אבער וואס איז ער שולדיג? ער איז א גוטער, ער איז זעהר א גוטער, פאר וואס זאלען מיר איהם פערגיפטען דאס לעבען מיט אונזער וואהרהייט? (קניעט לעבען איהם) איך בעט דיך, לואיס, טהו עס ניט... אויב מען מוז מיט ליגען פערמיידען איין אונגליק, — מוז מען! (וויינט, אומארמט איהם, קושט זיינע הענד) טהו עס ניט, טייערער, טהו עס ניט! איך ווייס, וואס מעהר איך וועל איהם נארען, דעסטא נידריגער וועל איך פאלען. עס קען זיין זאגאר דו וועסט פערליערען דיין לעצטע אכטונג צו מיר און וועסט מיך בעהאנדלען נאך ערגער ווי איצט. אבער איך האב מורא פאר דער וואהרהייט, איך האב מורא! (א גערויש, זי, ערשראקען) ער געהט צוריק! (ווהיכבערט, פערצווייפעלט) לואי, אין גאטעס נאמען, איך בעשווער דיך, זאג ניט, זאג איהם ניט! (שפרינגט אויף, ברענגט איהרע האר אין ארדנונג. בערנארד קומט.)

בערנארד: איך בין שוין דא. אידא, וואס האסטו זיך ערשראקען אזוי? (זי קען ניט ענטפערן פון אויפרעגונג.) זעה נאר, וואס איז מיט דיר? (קיין ענטפער) לואיס. וואס איז מיט איהר? (ער בעטראכט זי.)

לואיס: (רויכערט, רוהיג) וואס מיט איהר איז, דארף זי זאגען. יעדער מענש דארף ענטפערן פיר זיך אליין.

בערנארד: זעה נאר בעסער, אידא, ווי דו האסט זיך אויסגעשמירט אין מעהל.

לואיס: (רוהיג) מאדאם, אז מען געהט אום צווישען מיהל-מעגשען, איז זעהר אונפראקטיש צו טראגען דונקעלע קליידער

בערנארד: א יא, עס איז אונפראקטיש? אידא, געה בעסער און רייניג זיך ארום, אדער טהו אן אנ'אנדער קלייד, אז ניט, וועט מען מיינען, אז דו ביזט דער מילנער, ניט ער. (אידא געהט געהארכזאם. ביי דער טהיר ווענדעט זי זיך אום צו לואיסען מיט א בעטענדען בליק. אב. פויזע. בערנארד געהט אום איבער'ן צימער. לואיס קוקט איהם אן און רויכערט רוהיג.)

בערנאַרד: (שטעלט זיך אָב גענגען איהם) לואיס, די דאַרפֿסט מיר זאָגען, וואָס דאָ איז צווישען אייך פֿאָרגעקומען?

לואיס: גאַנץ איינפֿאַך, צווישען אונז איז פֿאָרגעקומען אַ געשפּרעך, וואָס האָט זי אויפֿגערעגט.

בערנאַרד: אַ געשפּרעך? הם! איך פֿערשטעה! אַ געשפּרעך פֿון וועלכען מען ווערט אויסגעשמירט אין מעהל. האָסט ניט געקענט אויסטראַכטען עפּעס אַ מעהר פּאַסענדען ליגען?

לואיס: (בייז) מיין העךר, פּאַסענדע ליגען, דאָס זענען די קאָנווענציאָנעלע זיטטען איירע אין וועלכע איהר אַלע, די זאָ־גענאַנטע ציוויליזירטע וועלט, לעבט! יאַ, אַלע איירע זיטטען און איירע מאָראַלישע רעגלאַמענטען זענען נאָר פּאַססענדע ליגען... איך האָס פּאַססענדע ליגען גראַדע ווי אונפּאַססענדע!

בערנאַרד: (ער האָט איהם ניט געהערט און ניט פֿערשטאַנען) וואָס טויג איצט דיין פֿילאָזאָפֿיע? די זעעלע ווייַנט ביי אַ מענשען, דאָס הערץ בלוטעט און דו פֿילאָזאָפֿירסט.

לואיס: ווי איך פֿערשטעה, פֿאַנגסט דו אָן צו ווערען אייפֿערזיכטיג. אין אַזאַ פֿאַל פֿרעגט מען ניט דעם אַנדערן און מען גלויבט ניט קיינעם. מען זוכט, מען קוקט און מען געפֿינט אַליין די וואַהרהייט.

בערנאַרד: לואיס, איך פֿערלאָז מיך אויף דיין פֿריינדשאַפֿט און...

לואיס: דו, ברודער, פֿערלאָז דיך ניט זעהר שטאַרק אויף פֿריינדשאַפֿט. ווען אַ מענש געהט הייראַטען, טהוט ער דאָס ניט צוליעב יענעמס פֿריינדשאַפֿט, נאָר צוליעב זיך אַליין און ער דאַרף זיך פֿערלאָזען נאָר אויף זיך אַליין. ער דאַרף וויסען, אַז אַ פֿרוי איז ניט אַ שטיקעל מעבעל, וועלכעס וועט בלייבען שטעהן דאָרט, וואו דער מאַן וועט עס אַנידער שטעלען. עס איז אַ לעבעדיגער מענש מיט בלוט, נערוועך, געפֿיהלע, מיט אַ זעעלע, מיט קאַפּריזען, מיט ליידענשאַפֿטען, מיט משוגעת'ן, מיט פֿערלאַנגען, מיט, דער טייוועל ווייס, וועלכע פֿאַנטאַזיען! ענטוועדער נעם זיך אַ ווייב, וועלכע זאָל אין דיר אַליין קענען געפֿינען איהר גאַנצעס גליק און בעפֿריעדיגונג, — דאַן ביזט דו גאַראַנטירט. אָדער טהו ווי דער טערק, פֿערשפּאַר זי אין אַ האַרעם און שטעל ביי איהר טהיר צעהן דזשעין יעוונוכען, דאַן קענסט דו זיך אָבנאַררען און, אַם וועניגסטען מיינען, אַז דו ביזט גאַראַנטירט, אָדער פּשוט פֿרעג ניט קיין קשיות און קוק זיך ניט צו זעהר שטאַרק, דאָס הייסט, קוק יאַ, נאָר, אַזוי... צווישען די פֿינגער, וועסט דו קענען שטענדיג גלויבען — אפשר יאַ, אפשר ניט... פֿאַמיליען־עהרע, מאָראַל, טרייהייט זענען זעהר שעהנע זאַכען און איהר מעגט זיך שפּיעלען מיט זיי, אָבער אין דער זעלבער צייט זייט ניט קיין

באַװיִזע נאַרדען און פֿערגעסט ניט: אַז דאָ אַרום אײַך געהן אום ניט מלאכים, נאַר לעבעדיגע, זינדיגע מענשען...

בערנאַרד: יאָ, לעבעדיגע, זינדיגע מענשען! עס קען זײַן אַז אַנ׳אַנ־דערער װאָלט זיך בערוהיגט מיט אַזאַ פֿילאָזאָפֿיע, איך אָבער װעל דאָס ניט איבערלעבען. לואיס, איך האָב זי זעהר, צו שטאַרק ליעב! מײַן גאַנ־צעס לעבען איז אין איהר. װען זי שלאָפֿט, קען איך זיצען שטונדען לאַנג און צוהערען זיך צו איהר אָטהעם; װען זי רעדט, װײַזט זיך מיר אױס, דאָס גאַנצע הױז װערט אָנגעפֿילט מיט קלינגענדע זילבערנע טענער. איך האָב זי ליעב מיט דער ליידענשאַפֿט פֿון אַ ליעבהאָבער, מיט די צערט־ליכקײַט פֿון אַ מוטער און מיט דער טרײַהײַט פֿון אַ ברודער. איך בין זעהר אײַפֿערזיכטיג, אָבער איך האָב עס איהר ניט געצײַגט, װײַל איך װײַס, אַז אײַפֿערזוכט בעלײַדיגט אַ פֿרױ און מאַכט דעם מאַן לעכערליך. אָבער אין דער שטיל לײַד איך זעהר שטאַרק און זעהר פֿיעל. װען איהר רעדט בײַדע, אָדער װען איהר הױבט אָן פּלוצלינג אין גאָרטען לױפֿען און איבעריאָגענם, אָדער װען איך זעה, װי דו נעהמסט מײַן אידאַ אין דײַנע אָרעמס און לערנסט זי טאַנצען אַ דײַטשען האָפּ־שאַ־סאַ! — װערט אין מיר פֿערקילט מײַן בלוט, אָבער איך זעה זיך צו בעהערשען... הײַנט אָבער קען איך ניט שװײַגען מעהר. איך װיל װיסען די װאַהרהײַט, װי שרעקליך זי זאָל ניט זײַן. לואיס, איך פֿערשטעה װאָס דו זאָגסט. מיר זענען ניט מלאכים, מיר זענען לעבעדיגע זינדיגע מענשען. װיל איך װיסען, האָבען די לעבעדיגע, זינדיגע מענשען שױן געזינדיגט? (לואיס שװײַגט) איך פֿרעג גאַנץ אײַנפֿאַך! האָבען די זינדיגע מענשען זיך אױס־געשמירט נאַר אין מעהל, אָדער זײ האָבען זיך שױן אױסגעשמירט אין בלאָטע אױך? (קײַן ענטפֿער) דו מעגסט זײַן װער דו ביזט. איך קען דיך גוט און װײַס, דו װעסט ניט זאָגען קײַן ליעגען, דאַרום פֿרעג איך דיך: זאָג מיר, האָבען די זינדיגע מענשען שױן געזינדיגט? יאָ, זאָג מיר די גאַנצע װאַרהײַט און ערמאָרדע מיך מיט אײן מאָל...

לואיס: (קלאַפּט אױס מיט אַ בעם דעם טאַבאַק פֿון זײַן פֿײַף) נאַ! צום טײַװעל! מײַן פֿײַף איז װידער אױסגעגאַנגען!

בערנאַרד: לואיס, דו הערסט, װאָס איך פֿרעג דיך?

לואיס: (בעשעפֿטיגט מיט זײַן פֿײַף) האַ? װאָס פֿרעגסט דו מיך אײגענטליך?

בערנאַרד: לואיס, איך פֿרעג דיך, האָבען די זינדיגע מענשען שױן געזינדיגט?

לואיס: האַ? אױב די זינדיגע מענשען האָבען שױן געזינדיגט? שלאָגט אָן זײַן פֿײַף מיט טאַבאַק, פֿערריכערט לאַנגזאַם, זײַנע הענד צי־

טעָרן, בערנאַרד קוקט [illegible] עָס ניט,) אויב זיי האָבען שוין געזינדיגט? ע... נײן!

בערנאַרד: דו גיעסט מיר דײַן עהרענוואָרט?

לואיס: דו ווייסט, אַז עהרע, מאָראל און די אַלע אַנדערע זאַכען זענען בײַ מיר נאָר ווערטע אָהן אַ בעדײַטונג און אָהן אַ זינן!

בערנאַרד: דען גיעב מיר דײַן עהרליכע האַנד, דײַן האַנד איז עהרליכער פון דײַן מויל. (דריקט זײַן האַנד) נײן? דו זאָגסט נײן? אָה, דו ווייסט ניט, וואָס איך האָב אין דעם אויגענבליק איבערגעלעבט! דו קענסט עס ניט בעגרײַפען (טרערען שטיקען איהם) מען קען וויסען אַ סך פילאָזאָפיע און ניט פערשטעהן וואָס די זעעלע פון אַ מענשען קען לײַדען...

לואיס: דערווײַלע לאָז אָב מײַן האַנד! (רײַסט אַרויס זײַן האַנד) און הער, וואָס איך וועל דיר זאָגען, ווי איך זעה, ווילט איהר פיהרען אײַער מיהל מיט דער אַלטער סיסטעם. איך קען ניט בלײַבען דאָ! איך וועל מוזען געהן צוריק נאָך דײַטשלאַנד. גאָטס פערדאַמטע, מיזעראַבלע קרעמער! צום טײַוועל! (אַ קלאַפּ מיט'ן טיהר. אָב.)

בערנאַרד: דער געדאַנק בערוהיגט זיך און די געפיהלע ווילען זיך ניט בערוהיגען. וואָס האָב איך געדאַרפט עפּעס טהון? די לעצטע צײַט בין איך ווי אַ צודולטער. (פערדעקט זײַן געזיכט און בלײַבט זיצען. בערטהאַ קומט.)

בערטהאַ: (גיעט אויף איהם אַ קוק און מאַכט זיך פריילעך) ע, בערנאַרד, וואָס האָט איהר זיך אַזוי פערקרימט? ציָהנ־ווייטאָג?

בערנאַרד: נײן, עפּעס אַזוי... איך האָב זיך נאָר פערטראַכט...

בערטהאַ: איהר פערטראַכט זיך צו אָפט, דאָס איז ניט גוט. אַז מען זינגט איין מאָל יום כפור כל נדרי, איז דאָס אַ חכמה, אָבער סוכות כל נדרי, הושענא רבה כל נדרי, פורים כל נדרי? פע! ניט נאָר אידאַ'ן, נאָר זאָגאַר איך ווייס ניט וועמען, וואָלט עס נמאס געוואָרען...

בערנאַרד: (אונרוהיג) וואָס איז, בערטהאַ, אידאַ האָט זיך בעקלאָגט פיר אײַך?

בערטהאַ: אידאַ? נײן! וואָס ווייסט [illegible]? מען מעג זאָגען, זי איז נאָך ניט מעהר ווי אַ קינד. אָבער דאָס איז ערגער, די אונצופריעדענהייט קען אויסוואַקסען בײַ איהר אונבעוואוסטערהייד. מען דאַרף ווירקען אויף איהר צום גוטען, אַז ניט, וועט מען ווירקען אויף איהר צום שלעכטען. וואָס גערט איהר אום שטענדיג ווי מיט אַ פולען זאַק מעהל אויף די פלײַצעס און ציהט אַרויף אויף זיך די עלטער? איהר זײַט נאָך אַ יונגער מאַן! איך פערשטעה, די צרות וועלכע איהר האָט געליטען אַמאָל האָבען אין אײַך ערמאָרדעט יעדע לוסטיגקייט... פערגעסט אָבער ניט, אידאַ איז אויפגעוואַקסען ווי אַ פרײַער ווילדער פויגעל אין וואַלד. זײַט

אביסעל לעבעדיגער, איהר פערשלאפענער יונג! וואס איהר זייט! (קריכט איהם און זינגט) כל נדרי, אי, אי, אי!

בערנארד: (לאכט) אי, בערטהא, עס ווערט אזוי גרינג אויפ'ן הארצען, ווען איהר רעדט.

בערטהא: אך, יא! איך האב ערשט בעגעגענט דעם דייטש, ער איז זעהר בייז און זאגט: אויב מען וועט איהם ניט געבען קיין געלד אויף דער נייער פערבעסערונג, בלייבט ער ניט דא. איך ווייס ניט, אויב מען קען געפינען א צווייטען מילנער, ווי ער איז. ער מעג זיך איבערנעמען. און זיין נייער פלאן איז אויך איין אויסגעצייכענטער.

בערנארד: הייסט עס, מען וועט איהם דארפען אססיגנירען דאס געלד?...

בערטהא: ניין! איך האב איהם געזאגט: מיר ווילען ניט אססיגנירען קיין געלד אויף דער פערבעסערונג און ער מעג פאהרען, אויב איהם געפעלט ניט.

בערנארד: פאר וואס? איהר זאגט דאך אליין, דאס געשעפט וועט ליידען... און...

בערטהא: גאנץ איינפאך, ער דארף דא ניט זיין מעהר

בערנארד: ער דארף דא ניט זיין מעהר? (ערשראקען) בערטהא, איהר האט עטוואס בעמערקט?

בערטהא: (גאנץ רוהיג) עטוואס בעמערקט? וואס מיינט איהר דאס? (זעצט זיך ביים קאסטען און פאקט די איבריגע זאכען) גאנץ איינפאך, ער איז אנטיפאטיש, וויל איך בענוצען די געלעגענהייט און פטור ווערען פון איהם. פע! איך האב פיינט די דייטשען, וויל איך זיך אויך אמאל ערלויבען א פערגניגען און חאטש פון איין דייטש נקמה נעהמען... יא, מען דארף איהם לאזען לויפען.

בערנארד: ער איז דא דער איינציגער מענש וואס געהט ניט אום מיט א שווערען זאק אויף די פלייצעס. אויב מיר ווילען איהם פארטשיקען, וועט אידא מיינען, מיר טהוען עס אונמיסטען, ווייל... ווייל איך האב עמעס א פערבארגענעם צוועק. דאס וועט זי בייז מאכען... דאס וועט מיך מיאוס מאכען אין איהרע אויגען. וואס קוקט איהר אויף מיר אזוי?

בערטהא: איך קוק ווי נאריש פערליבטע מענער זענען. גבורים, הא?!

בערנארד: אי, בערטהא, די ליעבע מאכט אונז נאריש, רויבט אונזער פערשטאנד, אונזער קראפט. דער מלאך המות האט זי אויסגעטראכט צו פערגיפטען אונז דאס לעבען. (א געראויש.)

בערטהא: איך הער דער פאפא קומט. געהט בעסער צו אידא. דער פאפא האט איך ניט ליעב.

בערנאַרד: און אידאַ האָט מיך ליעב? ווער און דער וועלט ... מיך ליעב? (סאָפיע פירט אַריין אַשכנזי. זיין רעכטע האַנד און רעכטער פוס זענען פּאַראַליזירט, ער שטעלט זיך אָב אין מיטען צימער און קוקט אויף בערנאַרד'ן.)

בערטהאַ: (שטיל) דער פּאַפּאַ האָט אייך ניט ליעב. געהט צו אידאַ'ן... זי דאַרף ניט בלייבען אַליין. פאָרט! פאָרט פון דאַנען! (שטופט איהם אַרויס; געהט צום פענסטער.)

אַשכנזי: (בייז) ההוץ!... ווערען געזונד — מוז ער פאָרט פון מיין הויז! פאָרט!

בערטהאַ: פּאַפּאַ, ווילסט עפּעס?

אשכנזי: זיצען דאָ... דאָ... ביים פענסטער. (בערטהאַ און סאָפיע זעצען איהם אויף אַ שטוהל ביים פענסטער.)

בערטהאַ: (נעמט זיין טאַשענטוך, ווישט אָב זיין שטערן און העלפט ער זאָל זיצען בעקוועם.) ווילסט עפּעס זאָגען, פּאַפּאַ?

אַשכנזי: יאָ! בערטהאַ, עסען! עסען דאָ! (שמאַקעט מיט די ליפּען ווי אַ הונגעריג, הונגעריג!

בערטהאַ: שוין פּאַפּאַ, עס איז דאָ אַ בוליאָן פאַר דיר. (ענדיגט אויף גיך דעם איינפּאַקען, מאַכט צו דעם קאַסטען און לויפט אָב.)

אַשכנזי: הוץ! הוץ! ער איז דאָ בעל־הבית! (די זון הויבט אָן אונטערגעהן, רויטע שטראַהלען און פענסטער.)

סאָפיע: זאָל איך דיר לעזען אַ צייטונג?

אשכנזי: (נערוועז) ניין! די זון! מיינע אויגען! קען ניט... די זון! די זון!

סאָפיע: (לאָזט אַראָפּ די סטאָרע פון פענסטער. זי טהוט יעדע זאַך מיט אַ טרויריגע אונטערטהעניגקייט) נו, אַזוי איז גוט? לעג אַרויף דיין קראַנקע האַנד אַהער. (לעגט אַרויף זיין האַנד אויפ'ן אָרם פון שטול) אוי, וועה איז מיר! (זעצט זיך אָן אַ זייט און זיפצעט שווער.)

אשכנזי: וואו זייט איהר דאָרט? איך וויל ניט בלייבען אַליין!

סאָפיע: ביזט ניט אַליין. איך בין דאָ. (געהט צו איהם.)

אשכנזי: דו... איך וויל רויכערן, מאַך מיר אַ פּאַפּיראָס...

סאָפיע: (מאַכט אַ פּאַפּיראָס, שטעקט עס אַריין אין אַ פּאַפּיראָסניק, גיעט איהם אין מויל אַריין.) דער דאָקטאָר האָט געזאָגט, זאָלסט רויכערן וואָס ווייניגער. (ער וויל אויפהויבען זיין האַנד, די האַנד פאַלט צוריק. זי גיט איהם צו פעררויכערן.)

אַשכנזי: יאָ, ניט רויכערן, ניט לעבען! אַלע ווילען איך זאָל שטאַרבען, וואָס גיכער. שוין דאַנקט איהר מיר אָב! אַ וועלטעל! יעדער... נאָר פאַר זיך!

אָפיע: שש! בערוהיג זיך. דיר איז שעדליך צו זיין בייז. פויזע. זי געהט אום איבער'ן שטוב.) דאָס איז מיין לעבען! מען קען זאָגען, דאָס איז דאָס לעבען פון אַ פרוי! צוגעשמידעט צו דעם האַלב טויטען קערפער מיט אַנ'אייזערנע קייט. און דאָך וויל איך ניט די קייט זאָל, חלילה, איבערגעבראָכען ווערען. וואוהין וועל איך זיך אַהינטהון? איצט בין איך דאָך מאַדאַם אשכנזי און מיין נינאַ האָט אַ היים. גאָטעניו, זאָל זיך איהר טרעפען אַ שידוך. זי פערשטעהט ניט, ווי נויטיג עס איז פיר אַ פרוי חתונה האָבען און זיין געזיכערט אין לעבען.

אשכנזי: סאָפיע, סאָפיע! וואו ביזט דו דאָרט?

סאָפיע: דאָ בין איך, וואָס איז?

אשכנזי: מיר... דאָ... שטיקט אין האַלז. (וויל אויפהויבען זיין האַנד, זי פאַלט צוריק.)

סאָפיע: באַלד. (מאַכט לויז זיין קאָלנער.) און דאָך, זינד ער איז קראַנק, זאָל מיך גאָט ניט שטראָפען פאַר די רייד, איז ער מיר ניט אַזוי פרעמד און אַזוי מיאוס ווי פריהער.

אשכנזי: סאָפיע, די זון ניטאָ שוין. (עס ווערט ביסלעכווייז דונקעל.)

סאָפיע: (הערט ניט) פריהער האָט ער געמיינט, ער האָט אַ רעכט צו פייניגען מיין קערפער, איצט דאַרף ער אַליין האָבען מיין הילפע און מיין רחמנות.

אשכנזי: סאָפיע, עפען... פענסטער!

סאָפיע: (הערט ניט) איצט קען מיר קיינער ניט שטעכען די אויגען מיט'ן שטיקעל ברויט וואָס איך עס און מיט'ן פלאַץ וואָס איך פערנעהם דאָ.

אשכנזי: (וויל אַליין עפענען דאָס פענסטער און קען ניט, ווערט זעהר בייז) עפען... פענסטער! (וואַרפט זיין שטעקען.)

סאָפיע: (לויפט צו איהם) וואָס איז? דעם פענסטער? באַלד... שש! זיי ניט אויפגערעגט. גיעב אַ קוק ווי שעהן. (צייגט אין אָפענעם פענסטער) זעהסט, די זון פערגעהט ערשט און די לבנה איז שוין דאָ אויפ'ן הימעל.

אשכנזי: יאָ, איך בין נאָך ניט געשטאָרבען און מיינע יורשים זענען שוין דאָ...

סאָפיע: אַ מענש קען ניט איבערמאַכען גאָט'ס וועלט.

אשכנזי: יאָ, גאָט'ס וועלט! עסען! הונגעריג! בערטהאַ, וואו איז זי דאָרט? עס האַרט זי דען? בערטהאַ!

סאָפיע: שוין, איך ברענג דיר באַלד דיין בוליאָן. (געהט) דער דאָקטאָר זאָגט, ער דאַרף יעדע מינוט ערוואַרטען אַ צווייטען קלאַפּ און

דעם טויט אויך און דאָך, ווי זאָגט מען, כל־זמן שהנשמה בקרבי, ווילט זיך נאָך בוליאָן אויך. אָי! אז מען איז נאָך א נגיד, קען מען נאָך אויס־פיהרען, אַנ׳צרעמאַן זאָל בעסער מיט אַזאַ׳ן אונגליק ניט געשטראָפט ווע־רען! (אָב. עס ווערט דונקעל. פּויזע.)

אַשכנזי: גאָט, ווען וועל איך שוין געזונד ווערען? אַזוי לעבען איז ניט גוט און שטאַרבען וויל איך ניט... ניין! ניין! איך וויל לעבען! וויל לעבען! האַ? (ווייט הערט זיך די טרויריגע קירכען גלאָקע און דאָס טרויריגע געזאַנג פון פּראָלאָג. ער הערט זיך צו.) ווען איך בלייב אַליין אין דער פינסטער, ווייזט זיך מיר אויס, איך הער אַ טרויריגען געזאַנג און אַ גלאָקע... איך האָב עס אַזוי ווי געהערט שוין אַ מאָל לאַנג אין חלום... אַ פּנים דאָס איז אַ סימן, אַז איך הויב אָן געזונד ווערען. (הערט זיך צו פריהער אונרוהיג, נאָכדעם בלייבט ער זיצען שטיל. עס ווערט גאַנץ דונקעל. מיליע, נינאַ און טאָליע קומען. טאָליע אין זומערדיגע קליידער.)

מיליע: זעה נאָר, קיין ליכט ברענט ניט און קיינער איז ניטאָ. איך האָב אַ שרעקליכען אַפּעטיט... דאָס וועט בערטהאַ׳ן פרעהען. אָרעמער פּאַפּאַ, אַז ער האָט אַפּעטיט קריכט מען זיך און אַז איך האָב אַפּעטיט, איז דאָס אַ שמחה... קינדער, איהר האָט ניט מורא בלייבען דאָ אַליין? איך לויף זוכען בערטהאַ׳ן. (לויפט. אָב. נינאַ זעצט זיך ביי דער פּיאַנאָ, טאָליע זעצט זיך פון דער ווייטען. ווען נינאַ זעצט זיך, פערטשעפּעט זי אַ קלאַוויש. עס גיט אַ קלונג און הילכט לאַנג. פּויזע.)

נינאַ: מיין האַרץ איז ווי צוזאַמענגעפּרעסט.

טאָליע: מיי האַרץ אויך. פון וואַנען קומט עס?

נינאַ: עס קומט פון איין האַרץ צום אַנדער׳ן. (זיפצעט) הייסט עס, מאָרגען פאָהרט איהר טאַקי אַוועק פון אונז?

טאָליע: יאָ, נינאַ, מאָרגען גאַנץ פריה. מאָרגען וועט איהר מיך שוין ניט זעהען. איהר וועט נאָך שלאָפען, ווען איך וועל פאָהרען צום באַנהאָף. אַלע וועלען שלאָפען, נאָר בערטהאַ ניט, זי געוויס ניט.

נינאַ: איך וועל אויך ניט שלאָפען. איך מיין, איך וועל זיך היינט גאָר ניט לעגען שלאָפען.

טאָליע: (שטיל) איך אויך ניט. (פּויזע.) נינאַ, וואָס וועט איהר טהון אַ גאַנצע נאַכט?

נינאַ: איך וועל זיצען ביים פענסטער און קוקען ביז עס וועט ווערען טאָג.

טאָליע: אויב איהר ווילט, קומט שפּעטער אין גאָרטען, וועלען מיר ביידע שפּאַצירען און רעדען ביז טאָג. וועט איהר קומען, נינאַ? (אַשכנזי הויבט אויף זיין קאָפּ און הערט זיך צו.)

נינאַ: יאָ, איך וועל קומען. די לבנה וועט אויפגעהן און מיר ביידע וועלען רעדען ביז עס וועט ווערען טאָג. ווען עס איז פינסטער, האָב איך מורא אין גאָרטען פיר די שאָטענס.

טאָליע: אַז איך וועל זיין מיט אייך, דאַרפט איהר ניט מורא האָבען! נינאַ, פריהער האָבען מיר געשוויגען און איצט איז דאָ אַזוי פיעל צו רעדען, אַז עס איז אונמעגליך אַלעס צו זאָגען.

נינאַ: דאָס האַרץ ערצעהלט, זאָגאַר ווען מען זאָגט ניט.

טאָליע: נינאַ, וועט איהר ניט פערגעסען אויף מיר, ווען איך וועל אַוועקפאָהרען?

נינאַ: (טרערען אין דער שטימע) און איהר טאָליע, וועט איהר חאָטש אַביסעלע בענקען נאָך מיר?

טאָליע: אַי! איך זאָל זיך ניט שעהמען, וואָלט איך איצט געוויינט.

נינאַ: אַיאָ, עס ווילט זיך וויינען און עס איז גוט.

טאָליע: יאָ, עס איז גוט און עס ווילט זיך וויינען. נינאַ, שפּיעלט מיר עטוואָס.

נינאַ: (בויגט זיך צו דער פּיאַנאָ, ווישט אַ ביסעלע, וויינט אָב די טרערען און שפּיעלט גריגער׳ס סוטע פון פּעער גינט. די לבנה געהט אויף.)

טאָליע: ווען איך האָב אייך דערזעהען צום ערשטען מאָל, האָב איך באַלד געוואוסט... נינאַ, איהר ווייסט, וואָס איך מיין...

נינאַ: יאָ, איך ווייס. טאָליע, איך האָב אויך באַלד דערפיהלט.

טאָליע: פאַר וואָס איז דאָס?

נינאַ: איך ווייס ניט. דאָס האַרץ האָט באַלד געגעבען אַ ציטער.

טאָליע: און דאָך זייט איהר אַזוי לאַנג געוועזען ווי ברוגז אויף מיר?

נינאַ: אַך! איך בין ניט געוועזען ברוגז. ווען איהר זאָלט דאַן קראַנק ווערען אָדער, חלילה, שטאַרבען, וואָלט איך אויך געשטאָרבען. אָבער זאָגען אייך האָב איך ניט געקענט. איך האָב פאַר אייך מורא געהאַט.

טאָליע: איך האָב פאַר אייך אויך מורא געהאַט. נינאַ, איך האָב איצט אויך מורא פאַר דיר.

נינאַ: איצט האָב איך פאַר דיר קיין מורא ניט, טאָליע. איך ווייס, איך בין דיינע. יאָ, איך בין דיינע! דו פיהלסט עס אויך און דו ווייסט עס. זאָגט דיר דיין האַרץ דאָס ניט?

טאָליע: ניט נאָר מיין האַרץ, די שטראַהלענדע לבנה זאָגט עס מיר, די שעהנע נאַכט ערצעהלט עס מיר, די ליכטיגע שטערען זינגען עס מיר. דו הערסט? (אַ נאַכטיגאַל זינגט אין גאָרטען) נינאַ, דו הערסט?

נינאַ: אַז איך הער ווי דו רעדסט צו מיר, הער איך אַלעס. וואָס איז דאָס, טאָליע, דו הערסט ניט? מיר ווייזט זיך אויס, איך הער פיעלע

לוסטיגע שטימען און אַ פרייליכען געזאַנג. (כאָר: די האָפנונגען און
טרוימערייען, ווי אין פראָלאָג, זינגט גאַנץ פיאַנאָ.)

טאָליע: אין אונז זינגען דאָס די פרייליכע שטימען, אין אונז
זינגט די גאַנצע וועלט, אין אונז זינגען די זיסע האָפנונגען און די שעהנע
טרוימערייען! נינאַ! איך האָב דיך ליעב! איך האָב דיך ליעב! איך מיין,
אַז מען האָט אַזוי שטאַרק ליעב, קען מען שטאַרבען!

אשכנזי: (פאַלט צום פענסטער מיט אַ לויטען און ביטערען געוויין)
אָה, דאָס לעבען! דאָס לעבען! (נינאַ גיעט אַ קלאַפ איבער די קלאַווישען
און שפיעלט פאָרטאָ די זעלבע סוּעטע. אַ לאַנגע פויזע. בערטהאַ ער=
שיינט אין טיהר מיט אַ ברענענדיגע לאָמפ, לעבען איהר מיליע מיט אַנ=
עפעל, וועלכען זי עסט מיט אַפעטיט. עס ווערט ליכטיג. סאָפיע קומט
מיט בוליאָן, שטעלט עס לעבען אַשכנזי'ן און בעטראַכט איהם ערשטוינט.)

בערטהאַ: (קוקט אויף טאָליען און נינאַ'ן. גאַנץ שטיל) אָה, דיי=
ליגע, מעכטיגע ליעבע!

סאָפיע: (קיינער הערט זי ניט) ער איז טויט! אידאַ, בערנאַרד
און לואיס ערשיינען אין פענסטער).

אידאַ: (שרייט אין פענסטער מיט פרייד און פערצווייפלונג)
בערטהאַ, ער פאָרט ניט! בערנאַרד לאָזט איהם ניט! מיין בערנאַרד
וועט איהם ניט לאָזען! ביידע מענער לאַכען גוטמוטהיג. נינאַ שפיעלט
נאָך מעהר פאָרטאָ.)

(פאָרהאַנג).

פיערטער אקט.

(דאָס זעלבע צימער, אָבער גאַנץ אַנדערע מעבעל, ווי אין אַ רוסישער „גאָסטינניצאַ“. שליאָמע הויז זיצט ברייטלעך אויף אַ קרעסלע. בערנאַרד געהט אום מיט אַ צייטונג אין האַנד. עס איז אַ זומער־טאָג. דאָס פענסטער איז אָפען. אויף איינעם פון די טישען שטעהט אַ גראַפין מיט וואַסער און אַ גלאָז.)

בערנאַרד: יאָ! יעדען טאָג לעזט מען אין די צייטונגען: אַ מאַן האָט זיך ערמאָרדעט, אַ מאַן האָט ערמאָרדעט זיין פרוי, אַ מאַן האָט ערמאָרדעט זיין קינד, זיין פרוי'ס ליעבהאָבער...

שליאָמע: נו, בכן איז באשר איז וואָס?

בערנאַרד: גאָר ניט... איך זאָג נאָר, דער טויט שרעקט היינטיגע צייטען קיינעם ניט.

שליאָמע: שרעק איך יאָ, שרעק זיך ניט, עס קען עפּעס העלפען? אַז אויבען זאָגט מען שטאַרב, ווערסט דו שטאַרבען, זאָלסט אפילו איינ־נעמען אַ מיתה משונה, און אַז מען זאָגט דאָרט לעב, ווערסט דו לעבען, זאָלסט אפילו קרעפּירען דאָ אויפ'ן פּלאַץ. אַלץ דאָרטען!...

בערנאַרד: איך מיין, דו ביזט גערעכט, ניט די געלערענטע. עס מוז זיין אויבען אַ האַנד, וואָס פיהרט צום גליק אָדער אונגליק, אַ האַנד, וואָס בעשטראָפט אונז דערפאַר, וואָס מיר האָבען ווען געטהון אונ־רעכט... אַי! (זיפצעט.)

שליאָמע: יאָ, עס איז דאָ אַ פינגער וואָס פינגערט. איז בכן איז באשר איז וואָס דאַרפסט דו זיך זאָרגען? דו האָסט, חלילה, קיינעם קיין אונרעכט ניט געטהון.

בערנאַרד: איך? ווער ווייסט... איך וואָלט נאָר געוואָלט וויסען, ווי אַזוי, למשל, קען בערנאַרד זילבערמאַן יאָ בעגעהן זעלבסטמאָרד, אויב דאָרטען איז פערשריבען „ניין“?

שליאָמע: וואָס איז דאָס פאַר אַ משל? ביזט משוגע צו חסר דעה?

בערנאַרד: שטעל זיך פאָר, איך האָב מיך בעשלאָסען?

שליאָמע: אַי, הער אויף מיט די שניידערשע חכמות?

בערנאַרד: וואָס־זשע דו האָסט מורא, ווערסט ניט האָבען צו וועמען קומען מיטוואָך נאָך דיין וואָכען־געהאַלט? איך וועל דיר און דער מאַמע איבערלאָזען אין מיין צואה האַלב פון מיין פערמעגען.

שלי אָמ ע: גולם, בערעכען נאָר, וואָס רעדסט דו דאָס? אַז די לעבסט און ביזט געזונד, ביזט דו ניט קראַנק צו געבען און איך בין ניט קראַנק צו נעמען. דערויף ביזט דו מיר אַ זוהן... וואָס דען?!... אָבער שטאַרבסט דו, חלילה, וואָס דאַרף איך דיין פערמעגען, דיין מיטוואָך, דיין צוואָה, די גאַנצע וועלט? פערד, מיט דיר שטאַרבט דאָך ביי אונז אָב אַלעס אינ׳ם לעבען. איידער דו, וועלען מיר זיך איך ביידע מיט דיין אַלטע מאַמע בעסער לעגען אין קבר. וואָס וועט אונז טויגען דער מיטוואָך, אַז מיר וועלען ניט האָבען קיין שבת אין אונזער לעבען?...

בערנאַרד: איך פרעג עס נאָר אַזוי, ווייל איך וויל זאָלסט מיר ערקלערען... צום ביישפיעל, דו רעדסט אָפט פון דעם אונבעקאַנטען. ווער איז דער אונבעקאַנטער?

שליאָמע: חכם, מע זאָל וויסען ווער דער אונבעקאַנטער איז, וואָלט ער ניט געווען קיין אונבעקאַנטער... מיר ווייסען גאָר ניט, אַליין דאָרטען! ווי איך בין דערגאַנגען מיט מיין שכל, איז דאָס אַזוי! דער אונבעקאַנטער קומט פריהער אינ׳ם בלוט, פון דאָרטען געהט ער אין מוח, פון דאָרטען פאָהרט ער אַריין אין דער נשמה... און אַז די נשמה וויל ניט בלייבען אין גוף, איז פערפאַלען — מען מוז זיך אָבפּעקלען. דו פרעג מיך, שליאָמע הוץ ווייסט די אַלע דאָזיגע זאַכען. (אַ דינער ערשיינט ביים פענסטער.)

דינער: הערר זילבערמאַן, מען דאַרף אייך אין קאַנטאָר. (אָב.)

בערנאַרד: (זיפצעט) איך דאַרף זעהר נויטיג די קאַנטאָר מיט די אַלע געשעפטען! (געהט) פאַפּאַ, איך קום באַלד, איך וויל נאָך הערען פון דיר וועגען די דאָזיגע זאַכען. (אָב.)

שליאָמע: עהע! בערנאַרד הויבט אָן האַלטען פון מיר מעהר ווי פון די געלערנטע. מיין שרה הינדע זאָל דאָ זיין, וואָלט איך שוין דערפאַר אַליין געמעגט איהר אָנשפּייען אַ פולען פנים. האָסט געשטודירט בכן איז באשר איז וואָס? זאָל מיר דער געלערענטער ערקלערען, למשל, אַזאַ קליינינקייט: פאַר וואָס האָט מיין שנור דוקא געבוירען אַ מיידעל און ניט אַ יונגעל? איך האָב געוואָלט אַ יונגעל, ווייל זינד דער מחותן ע״ה איז געשטאָרבען, בין איך דער גרעסטער מיוחס אין דער משפּחה און וואָלט אוודאי געווען סנדק אויפ׳ן ברית־מילה. מיין בערנאַרד האָט געוואָלט אַ יונגעל, ווייל, ווי זאָגט מען עס, אַ יונגעל איז דאָך ניט קיין מיידעל. אַלע ווייבער פון דער משפּחה האָבען געוואָלט אַ יונגעל, ווייל ביי די ווייבער איז גלאַט אַ יונגעל אַ גרעסערע מציאה. די געשטודירטע מעקישמאַרקע האָט געשוואָרען, אַז זי זעהט שוין בעשיינפערליך אַ יונגעל; דער געלערנטער דאָקטאָר האָט געזאָגט, ער האָט שוין אָנגעטאַפּט אַ יונגעל

מיט אלע סימנים. צום סוף וואס? אמיידעל! פאר וואס אמיידעל? ווייל אויבען האט מען אנגעצייכענט אמיידעל... חע! חע! וואס דען? עס נעמט זיך פון זיך אליין? (סאפיע קומט, זי איז זעהר אויפגעלעגט. ער נעמט אראפ זיין היטעל, נייגט זיך) אה, מאדאם, האבע די עהרע. מיין קאמפלימענט, רעקאמענדאציע, אסיגנאציע, ווי געהט עס?

סאפיע: קאמפלימענט, רעקאמענדאציע, אסיגנאציע? חא! חא! מען זעהט, איהר זייט אמאל געווען אזשענסקער.. קאוואליר... פאר וואס זעהט מען אייך אזוי זעלטען?

שליאמע: צו מיין עלטער דארף מען אויסבייטלען אלע חלומות. אז איך געה אהער נעמט זי דער רוח. נו, אז איך געה בכן איז באשר איז וואס? אפשר איז דאס נאר סינטאפ... סימפאטיע...

סאפיע: איהר מיינט געוויס סימפאטיע.

שליאמע: אימשטיינס געזאגט, אין מיינע יאהרען, וואס קען זיין די סכנה? ווער, דאכט זיך, דארף נאך אזוי וויסען ווי זי? נאר געה טענה מיט איין אידענע. זי זאגט, אז ווען אמאנזביל ליגט שוין אפילו אויף דר'ערד מיט די פיס צום טיהר אנ'אבגעהויבענער, טאר מען איהם אויך ניט לאזען אליין מיט אשעהנע אלמנה. אי, ניט אומזיסט זאגט דער חכם אין סידור: ברוך אתה, זאגט ער, שלא עשני אשה...

סאפיע: דער חכם פון סידור לאכט פון אונז, שליאמע הויך לאכט, אלע לאכען און מיר וויינען...

שליאמע: פון דעסטוועגען בין איך געווען אפאאר מאל און האב אייך ניט געטראפען.

סאפיע: זינד בערטהא האט פערנומען דעם פאטער'ס צימערן אויבען אין אידא'ס וואהנונג איז דא, קום איך אהער זעלטען. (שרה הינדע עפענט שטיל די טהיר).

שרה הינדע: זעהסט, פונקט ווי איך וואלט געווען דערביי! (קוקט בייז אויףביידען) טאמער וואלסט דו געגאנגען אהיים, תבשיט מיינער? (זי רעדט די גאנצע צייט האלב לויט).

סאפיע: שרה הינדע, איהר ווילט גאר ניט אריינגעהן זיצען א ווייליע?

שרה הינדע: איך דאנק אייך. איך בין איהם געקומען נעמען אהיים. (שטיל) אלטער שטורמאק, מיט דיר שפיעלט זיך דער מלאך המות, און דו שפילסט זיך נאך מיט'ן יצר הרע, הא!

שליאמע: שש! פאלג מיך, געה אהיים, איך וועל באלד קומען. בערגאפ דארף מיך נויטיג.

שרה הינדע: (טרערען שטיקען זי) ווילסט ירשנ'ן אשכנזי'ן?

אמכה! דו לעג מיך פריהער אין דער ערד, בעגראב מיך. נאכדעם מעגסט דו זיך שלאגען קאפ אן וואנד...

שליאמע: די ווייבער! אנ'אונגליקליכע נאציע, הא? מאדאם, איהר וועט מוחל זיין זאגען בערנארד'ן, איך קום באלד צוריק.

שרה הינדע: איך וועל דיך באלד לאזען, אזוי לאנג קרענקסט דו! עס ציהט דיך אהער ווי אמאגנעט... הא?

שליאמע: קום אהיים! אלטער נארר, האסט זיך שפעט געכאפט. אמאל האב איך געבעטען דעם רבש"ע רחמים ער זאל מיר העלפען פון דיר פטור ווערען. איצט איז שוין פערפאלען. ווען אמענש טראגט פערציג יאהר אגוליע אויפ'ן האלז און אקען, וועט ער פאר דער מיתה ניט געהן די גוליע אבשניידען... איך וועל שוין מיט דער גוליע צוזאמען געהן אין דר'ערד אריין. אז אויבען זאגט מען: האלט זיך מיט דער גוליע, האלט מען זיך!... מיין קאמפלימענט, מאדאם, אדיו, צום ווידער־זעהען.

שרה הינדע: ווי ער וויים דאס די אלע שטוקעס, דער אלטער זשלאב! (ביידע אב).

סאפיע: עס איז צו לאכען און צו וויינען... דאנקען גאט, איך וועל דא לאנג ניט פערבלייבען. האט אפרוי ווייניג אמת'ע צרות מיט שלעק? ניין! זי טראכט זיך נאך אוים נייע. אי! ווער קען בערעכענען די צרות פון אפרוי? איז זי צו יונג, האט זי צרות, צו אלט? — צרות, פון שענהייט צרות, פון העסליכקייט צרות. שמערצען און צרות פון טראגען, פון האבען, פון ערציהען קינדער. צרות פונ'ם מאן, פון פאמיליען־פער־העלטניסע, פון קליינליכע שטוב זאכען, פון די קינדערס אויפפיהרונג, פונ'ם מאנ'ס שלעכטע געשעפטען, פון זיינע קראנקהייטען, פון די קינדערס קראנקהייטען. הייגט די אלע צרות און סכנות נפשות פון די שרעקליכע פרויען־קראנקהייטען? און דאך, לעבען נאר פאר זיך אליין וויל קיין פרוי ניט. טאקי וואס איז פאר א לעבען, אז מען האט ניט צוליעב וועמען צו לעבען און ליידען צרות? (זי נעמט פון איהר טאשע א בריעף און לעזט. בערטהא קומט.)

בערטהא: איהר זיצט דא אליין גאר? און וואו איז דאס אידא?

סאפיע: איך האב געזעהען, זי איז געגאנגען מיט'ן קינד און מיט דער ניאנע שפאצירען.

בערטהא: איך בענק נאכ'ן קינד... אידא'ס קינד און מען רופט עס רעבעקא, נאך מיין גאטזעליגע מוטער, האב איך דאס ליעב. און די הויפטזאכע האב איך דאס ליעב, ווייל דאס קינד איז א קינד. פון וועמען האט איהר דאס ערהאלטען א בריעף, אויב איך מעג פרעגען? (זי רוימט און ברענגט אלעס אין א בעסערע ארדנונג.)

סאָפיע: וועגען דעם בריעף האָב איך געוואָלט מיט אײַך זיך מישב זײַן... מיר, ווײַבער, זענען צוגעוואוינט אַנדערע זאָלען פאַר אונז דענקען און זאָרגען, קען איך זיך אַליין קיין עצה געבען. בערטהאַ, איך וויל אוועק־פאָהרען פון דאַנען.

בערטהאַ: זאָ לאַנג איהר לעבט, איז אונזער הויז דער היים פון שמואל אשכנזי׳ס אַלמנה. זײַט איהר, חלילה, אונצופריעדען מיט אונזער בעהאַנדלונג?

סאָפיע: חלילה, נאָר איך מוז פאָהרען...

בערטהאַ: אויב איהר מוזט, זאָג איך אײַך, דער פאַפאַ האָט טאַקי פערגעסען אויף אײַך אין זײַן צוואָה. איך וועל אָבער נישט פערגעסען. מוזט איהר ווירקליך פאָהרען?

סאָפיע: איך וועל הערען וואָס איהר וועט זאָגען. איהר האָט אַ קאָפּ כמעט ווי אַ מאַנזביל, איהר לערנט מיך און נינאַ׳ן שטענדיג צו גוטען. נעמט, למשל, ווי איך פלעג אַ מאָל האַלטען פון דער מאָדע. און איצט גאָר ניט.

בערטהאַ: חע! חע! מען מיינט, איך האַלט ניט פון דער מאָדע, ווײַל איך האָב אַ הויקער. פערקערט, אַ גוטע מאָדיסטין האָט געוואָלט מיט אַ מאָדנעם קלייד אַראָפּגנב׳ענען בײַ מיר אַ האַלבען הארב... אַ האַלבען האָרב? פאַר אַ מיליאָן ניט? די מאָדע איז געשאַפען געוואָרען, מען זאָל קענען אַראָפּגנב׳ענען, וואָס עס איז איבריג און אַרײַנגנב׳ען וואָס עס פעהלט. מען וויל געפעלען אָהן ליעבע, מאַכט מען זיך שעהן אָהן דער הילפע פון דער נאַטור... אמת׳ע ליעבע דאַרף ניט קיין מאָדע, אָבער וואָס איז אײַך פלוצלינג אײַנגעפאַלען?

סאָפיע: איך ווייס, איך בין דאָ קיינעם ניט איבריג אין שטוב, אָבער דאַרפען דאַרף מיך קיינער ניט. אפילו מײַן נינאַ דאַרף מיך ניט. בערטהאַ, ע... (פערשעהמט) צום דריטען מאָל חתונה האָבען, איז זעהר ניט שעהן? איך האָב אַ שוועסטער־קינד אין ניקאָלאַיעוו. ער האָט מיך ליעב געהאַט, ווען איך בין געווען אַ מיידעל, ער שטאַרבט פשוט נאָך מיר, ער שרײַבט מיר בריעף... איך בין נאָך ניט אַלט און... אַז דאָ דאַרף מען מיך נישט...

בערטהאַ: די וואַהרהייט געזאָגט, איך מיין, אַ פרוי דאַרף ניט חתונה האָבען אַזוי פיעל מאָל. דאָס ערנידריגט אין דער פרוי דעם מענשען. און אויסער דעם, איהר וועט אײַך מוזען שיידען מיט אײַער קינד... נינאַ בלײַבט אונזערע. טאַליע וועט זי ניט לאָזען פאָהרען.

סאָפיע: (ערפרעהט) טאַקי? אַי, דאַנקען גאָט! און איך ווייס גאָר ניט. דאָס הייסט?... אָי, געזונד זאָל זי זײַן! הערסט אַ גנב? און

איך האָב געמיינט, זי האָט קיין שכל ניט...

בּערטהאַ: אַ יאָ דאָס פרעהט אייך? פאַר וואָ־זשע זאָלט איהר נאָך אַמאָל בּעליידיגען אין איהר די געפיהלע פון אַ קינד? מאַכען בּיליג בּיי אַ יונגע אונשולדיגע פרוי דעם ריינעם אידעאַל פון ליעבע? נאָך וואָס דאַרפט איהר דאָס? איהר זאָרגט אייך, איהר האָט איצט קיין צרות? וואַרט אַבּיסעלע. באַלד וועלען קומען קליינינקע זיסע בּרואימלעך. די בּאָבּע וועט דאַרפען אַכטונג געבּען און העלפען דער יונגער מוטער. די בּאָבּע וועט דאַרפען זיצען גאַנצע נעכט, די מאָזעלעך וועלען בּייסען, די ציינדעלעך וועלען זיך שניידען. זייט רוהיג, איהר וועט האָבּען צרות גענוג. (סאָפיע היט די גאַנצע צייט צופריעדען צוגעשאָקעלט מיט'ן קאָפּ. פּלוצלינג שטעהט זי אויף און געהט.) וואוהין געהט איהר?

סאָפיע: איך געה איהם שרייבּען, ער זאָל מיר אויפהערען דולען דעם קאָפּ מיט נאַרישקייטען! (ראָש אָב.)

בּערטהאַ: (עפענט אַנ'אַנדערע טהיר און קוקט אַריין). דאָס איז זייער שלאָף צימער. דעם קינד'ס בּעטעלע... אַי! ווי טייער! שטיל דאָרט און אין דער שטילערהייט איז פערבּאָרגען אַ טיעפע דראַמע, וועלכע וועט, חלילה, אויסבּרעכען אין אַ שרעקליכע קאַטאַסטראָפע... שש! מען געהט! (שפּרינגט אָבּ פון טהיר. בּערנאַרד קומט.)

בּערנאַרד: איהר זייט דאָ, בּערטהאַ? וואו איז מיין פאָטער? שאַדע. מיר האָבּען מיט איהם ניט געענדיגט איין אינטערעסאַנטען געשפּרעך וועגען דעם אונבּעקאַנטען, השגחה, דאָזיגע זאַכען און זעלבּסטמאָרד.

בּערטהאַ: זעלבּסטמאָרד! פרעגט מיך וועגען זעלבּסטמאָרד וועל איך אייך זאָגען: אַ פייגלינג שרעקט זיך פאַר שלעכטע אומשטענדע, אַ בּראַווער מענש קעמפּפט. אַ נאַרר מיינט, אַז ער שטאַרבּט, ענדיגט זיך דאָס לעבּען, אַ קלוגער ווייסט, אַז מען פערלעשט אַ גראָשענע ליכטעל, ווערט די זון ניט פינסטער. אַ שלעכטער וויל זיך אַ טובה טהון מיט אַזאַ חכמה ווי זעלבּסטמאָרד, אַנ'ערליכער מענש דענקט פון דער רעה, פון די טרערען און שמערצען וואָס פיעלע אַנדערע וועלען האָבּען!

בּערנאַרד: ווען איך הער אייערע רוהיגע קלוגע רייד, דענק איך, ווי גוט עס איז, וואָס איהר האָט ניט געליטען פון מיין לייכטזינניגע האַנדלונג; וואָס אייך האָט עס ניט געהאַרט. אַם ווענינגסטען ווייס איך, איך האָבּ געהאַנדעלט שלעכט און לייד אַליין דערפאַר. (פערדעקט דעם געזיכט מיט זיינע הענד.) בּערטהאַ, איך לייד זעהר שווער. (פּויזע.)

בּערטהאַ: (שטיל) אָה! ווען איך זעה, ווי ער ליידעט, דאַרף איך אָנווענדען אַלע מיינע קרעפטע, איך זאָל ניט צוגעהן צו'ן איהם, ניט צודריקען איהם צו מיין בּלוטיגעם האַרץ און ניט בּעגיסען זיין אָרימען קאָפּ

מיט מיינע ביטערע טרערען. (זי געהט שטיל צום טהיר. מען זעהט ווי איהר גאנצער קערפער ווארפט זיך פון א פערשטיקטען היסטערישען געוויין. ביי דער טהיר רייסט זיך ביי איהר אונווילליג ארויס) אה, בערנארד!

בערנארד: (ערוואכט ווי פון שלאף) הא? איהר זאגט מיר עפיס?

בערטהא: (מיט'ן געזיכט צום טהיר) איך זאג: איך געה אין קאנטאר שרייבען איין ענטפער אין קאמערטשעסקע באנק. (אב.)

בערנארד: (פאלגט זי מיט זיינע בליקען. נאכדעם געהט ער און עפענט די טהיר פון שלאפצימער) לעהר דא ווי אין מיין זעעלע... א דא איז אזוי לאנג שוין אוועקגעגאנגען שפאצירען אביסעל אהין, אראפ צום מיהל... שפאצירען? הם! זי איז ביי איהם! נאך וואס נעמט זי נאך דאס קינד מיט? דאס קינד זאל זיין א מאסקע, אדער אפשר איז דאס קינד...

מיליע: (שרייט פון דרויסען) נינא! נינא! (לויפט אריין) ניטא דא נינא? וואו איז זי דאס? (וויל לויפען צוריק.)

בערנארד: מיליטשקע, קום אהער, איך האב מיט דיר אזוי לאנג ניט גערעדט.

מיליע: וואס ווילט איהר מיר זאגען? גיכער, איך האב קיין צייט ניט. (געהט צו איהם.)

בערנארד: (נעמט זי אויף די קניע) אמאל זענען מיר געוועזען גוטע פריינד.

מיליע: (שפרינגט אראפ פון זיינע קניע) מאלע וואס איז אמאל געוועזען, שוין לאנג, לאנג, פערצייטען...

בערנארד: (חאפט איהר הענטעל) איצט זענען מיר ניט קיין גוטע פריינד מעהר?

מיליע: ניין! איך האב אייך ניט ליעב.

בערנארד: דו אויך ניט? מיליטשקע, פאר וואס זאלסט דו נאך זיין שלעכט צו מיר?

מיליע: ווייל... אויב איהר ווילט, וועל איך אייך זאגען אין גאנצען.

בערנארד: יא, יא, מיליטשקע, זאג מיר אין גאנצען.

מיליע: ווייל... איהר זייט א שלעכטער, ווייל בערטהא האט זעהר פיעל געוויינט איבער אייך. (ער בלייבט ערשטוינט.) איך געדענק! עס איז געוועזען דעם זומער ביי נאכט, ווען נינא איז צו אונז געקומען, איז בערטהא זעהר שפעט געקומען שלאפען, זי האט מיך געפרעגט: מיליע, דו שלאפסט? און האט מיך געקושט און דערצעהלט אלעס און געוויינט פון פרייד און געלעכט. נאכדעם, ווען איהר זייט אוועקגעפאהרען אין דעם לאנד, ווי אזוי רופט מען דעם לאנד? אינ'ם אויסען לאנד, פלעגט זי אלע נאכט רעדען מיט מיר און פרעגען: ווי מיין איך, פאר וואס שרייבט איהר וועניג

און צו מאָרגען וועט זיין פֿון אייך אַ בריעף? און אַז איהר זייט געקומען, איז זי געווען אַזוי פריילעך און האָט אונז אַלעמען געמאַכט בלומען. (פויזע.) אָי! נאָכדעם פלעגט זי אַלע נאַכט קומען און פלעגט זאָגען: מיליע, דו שלאָפסט ניט? קום צו מיר, איך האָב ניט פאַר וועמען אויס־צוויינען מיין הארץ. (וויינט.) און זי פלעגט מיך אַרומנעמען שטאַרק און וויינען, און וויינען לאַנג, לאַנג, די קישען פלעגט נאַס ווערען פון טרע־רען... אַזוי אַלע נאַכט, אַלע נאַכט... און איך פלעג וויינען מיט איהר. (ער געהט צו דער טהיר) אַי, וואוהין געהט איהר? איהר ווילט דער־צעהלען בערטהאַ'ן? זי וועט זעהר בייז זיין אויף מיר.

בערנאַרד: ניין, קינד. איך וויל אַביסעל אַרויסגעהן אויף דער פרישער לופט. (ראַש אָב.)

מיליע: מיר דאַכט זיך, איך האָב זיך אַרויסגעחאַפט מיט אַ נאַ־רישקייט. אויב בערטהאַ וועט זיך דערוויסען, בין איך פערפאַלען מיט די ביינער. (טאָליע עפענט די טהיר.)

טאָליע: נו, מיליע, האָסט זי געפונען?

מיליע: ניין, טאָליע, נינאַ איז ניטאָ.

טאָליע: הערסט? היינט וואָס ביזט דו געבליבען זיצען דאָ?

מיליע: איך האָב זיך פערעדט. דו ווייסט ניט, ווייבער האָבען לאַנגע צונגען. (פלוצלונג מיט גרויס פרייד) אָה! אָט געהט רעבעקאַ! (אידאַ קומט, אַ ניאַניע שעהן געקליידעט טראָגט אַ קינד אין אַ רייכען מאַנטעל. די ניאַניע טראָגט דאָס קינד אין צווייטען צימער. מיליע טאַנצט און שרייט.) אידאַ, איך מעג זיך שפּיעלען מיט רעבעקען? אַי! האָו! זי לאַכט! זי לאַכט! (אָב מיט דער ניאַניע.)

אידאַ: (געוואָרען פיעל עלטער און סאָלידער, זי נעמט אַראָפּ איהר הוט געגען שפּיעגעל) נו, וואָס מאַכסט דו, טאָליע? אָנשטאָט צו שטודירען אין אוניווערזיטעט, שפּאַצירסט דו דאָ אַרום, האַ?

טאָליע: (סאַרקאַסטיש) אויף וויפיעל איך געדענק, האָט זיך די פרינצעסען וועניג געזאָרגט פיר שטודירען.

אידאַ: טאָליע, הלואי וואָלט איך מעהר געלערנט, וואָלט איך אפשר איצט געווען איין אַנדער מענש. (זיפצעט.)

טאָליע: ווי קען איך שטודירען דאָרט, אַז מען האָט מיר אַרויס־געשיקט אַהער?

אידאַ: אַ יונגער מאַן דאַרף לערנען און ניט מישען זיך אין פּאָ־ליטישע זאַכען.

טאָליע: וואָס טויג דאָס לערנען, אַז מען לאָזט דיך ניט לעבען ווי אַ מענש?

אידאַ: פאַר וואָס האָבען לואיס קאָרשונסקי'ן קיינע הינדערניסע ניט געשטערט צו לערנען און שטודירען?

טאָליע: העדר קאָרשונסקי האָט שטודירט נאָר פון זיין'ס וועגען. ער האָט פיעל געלערענט, ער זאָל ווערען דער העכערער מענש... איך וויל לערנען, אַז קיין העכערע מענשען זאָל ניט זיין. אַלע דאַרפען גלייך זיין! עס איז אָהן אונז דאָ גענוג שטודירטע עגאָאיסטען, מיוחסים און אתה בחרתנו'ניקעס. (ביידע, אָב.)

אידאַ: (נעמט פון טיש אַנ'אַלבום) זיי זענען אַלע פיינדליך צו איהם, וויל זיי קענען איהם ניט פערשטעהן. יאָ, ער איז העכער פון זיי... דאָס האָט מיר לואי אויסגעשריבען פון אַ דייטשען בוך אין מיין אַלבום. (לעזט) „בעסער קיין זאַך ניט וויסען, אוידער פיעלעס האַלב וויסען. ליעבער אַ נאַרר זיין נאָכ'ן אייגענעם פערשטאַנד, אוידער זיין אַ חכם מיט פרעמדען שכל. איך געה אויף אַ גרונד, וואָס האַרט מיך, איז דאָס זומפּף אָדער הימעל?" יאָ, עס איז עפּעס אַזוי ווי אַ נביא רעדט צו דיר אין חלום. דער נביא רעדט איינפאַך ווי אַ קינד און עס איז שווער צו פערשטעהן. דו פיהלסט עס איז זיס און הייליג און ווייסט ניט וואָס דאָס איז. (דריי קלעפּ אין טיהר. זי, ערשראָקען) ער! הערייַן! (לואיס קומט, געקליידעט ניט אַלס מילנער, זיין געזיכט דריקט אויס ענטשלאָסענהייט) און איך בין געוועזען ביי דיר מיט'ן קינד און האָב געוואַרט, געוואַרט... צו לאַנג וואַרטען האָב איך מורא געהאַט. (שליאָמע ערשיינט אין פענסטער.)

לואי: איך מאַך מיך פערטיג צום וועג. אידאַ, איך קען ניט ביטען מיין בעשלוס. מאָרגען פאָהר איך צוריק נאָך דייטשלאַנד.

שליאָמע: דו ווילסט פאָהרען בכן איז באשר איז וואָס? (ביידע דערשרעקען זיך) האַר נאָר אויס, וואָס מען וועט זאָגען אויבען. ניטאָ בערנאַרד? (קוקט אַריין שטיל.) די מאַדאַם אויך ניטא. (פערשווינדעט.)

אידאַ: (קוקענדיג אין פענסטער) ער איז אַוועק. וואָס זאָגסטו דאָס, לואיס?

לואי: איך זאָג: איך קען דאָ ניט בלייבען מעהר! מאָרגען פאָהר איך!

אידאַ: וואַרום? וואַרום זאָלסט דו דאָס טהון?

לואיס: איך וואַנדער דאָ אַרום ווי אַ וואָלף צווישען שוואַכע שאָף. אַלע האַססען און פעראַכטען מיך דאָ, שוואַכע האַססען שטענדיג דעם שטאַרקערען. ע! די אַלע דאָזיגע אונטער-מענשען מיט זייער האַס און פעראַכטונג קימערען מיך זעהר וועניג. אידאַ, איך הויב אָן זיך אַליין פעראַכטען. געגען זיך אַליין האָב איך געלאָזט מען זאָל מיך אַרומפלעכטען מיט אַ גאַנצע נעץ פון ליגען און בעטרוג. די פרוי מאַכט אונז צום שוועכלינג און די ליעבע צווינגט אונז צו זיין ליגנער און פערברעכער.

עס קען לענגער אַזוי נישט דויערען. עס מוז נעמען אַן עֶנדע. איך פֿערלאָז דעם פּלאַץ׳

אידאַ: (מיט אַ ציטערנדע שטימע) נו, און איך, לואי?

לואיס: דו? ווילסט דו בלייבען די עהרענסווירדיגע מאַדאַם זילבערמאַן, בלייב דאָ, בעשעפֿטיג זיך מיט פֿילאַנטראָפּי און הויזטוגענדען און וועסט נאָך ווערען אויף דער עלטער אַ גבאי׳טע. ווילסט דו געהן מיט מיר? דאַרף מען איהם שוין אַלעס ערקלערען און מיר פֿאָהרען ביידע.

אידאַ: לואי, און וואָס וועל איך טהון דאָרט, אויב דו וועסט מיך אויפֿהערען ליעבען?

לואיס: פֿאַר וואָס פֿרעגסט איך דיך נישט: וואָס וועל איך טהון, אויב דו וועסט מיך אויפֿהערען צו ליעבען? ליעבע איז נאָר אַ שטימונג. מען קען זיך נישט פֿערפֿליכטען מיט אַ קאָנטראַקט צו ליעבען. מען ליעבט ביז עס ליעבט זיך. דו ווייסט, איך וועל דיך אין יעדען פֿאַל נישט פֿערשטויסען ווי אַ שורקע. נון, און וועגען דאָס קינד וועל איך דאָך געוויס זאָרגען מעהר ווי פֿיר זיך. יאָ! מען מוז צוגעבען, די אַלטע פֿאָרמען פֿון ליעבען זענען אַזוי שטאַרק, אַז מען איז אָפֿט געצוואונגען דעם אייגענעם „איך” שטעלען אויפֿ׳ן צווייטען פּלאַץ. דער איינציגער קען נאָך נישט געהן מיט זיין אייגענעם וועג.

אידאַ: לואי, איך פֿערשטעה נישט, וואָס דו זאָגסט! איך ווייס נאָר איין זאַך, דו ווילסט צוועק! דו ווילסט מיך פֿערלאָזען!

לואי: ווילסט מיט מיר? קום מיט!

אידאַ: (פֿערצווייפֿעלט) ניין! דו ווילסט מיך פֿערלאָזען! לואי, איך וועל דאָס נישט איבערלעבען! (כאַפּט זיינע ביידע הענד) זיי נישט בייז אויף מיר! זיי נישט שלעכט צו מיר! (בערנאַרד ערשיינט אין פֿענסטער) בעסער טויטע מיך! (וויינט) בעסער ערמאָרדע מיך! (לואי שטעהט לאַנג, טיעף פֿערזונקען אין זיינע געדאַנקען. ענדליך בעמערקט ער בערנאַרד׳ן.)

לואיס: מאַדאַם, אייער הערר געמאַהל זעהט וואָס דאָ קומט פֿאָר און וואונדערט זיך געוויס.

אידאַ: (ערשראָקען) ער! אָבער וואָס קימערט עס מיר יעצט... לואי, איך וועל דאָ נישט בלייבען.

בערנאַרד: (סאַרקאַסטיש) איהר האָט אַ טעות, איך וואונדער זיך שוין לאַנג נישט מעהר! און אויב איך זעה וואָס דאָ קומט פֿאָר, דאַרפֿט איהר מיך ענטשולדיגען, הערר אינזשענער. איהר האָט מיר געראַטהען, איך זאָל נאָר קוקען צווישען די פֿינגער... איהר זייט אָבער אַזוי וויט פֿערגאַנגען, ווען איך זאָל אפילו בלינד זיין, וואָלט איך דאָך געזעהן! ענטשולדיגט.

לואיס: (רוהיג) געפֿינסט דו נישט, אַז עס וואָלט געווען בעקוועמער

צו רעדען דערפון ניט פון יענער זייט פענסטער? (בערנארד געהט ראש און קומט דורכ'ן טיהר. לואיס פערמאכט דאס פענסטער. וועהרענד דער צייט זאגט אידא מיט פערצווייפלונג.)

אידא: מיר איז איצט אלץ איינס. איך געה מיט דיר, לואי. איך געה מיט דיר!

בערנארד: איך האף, היינט ענדליך וועלען מיר עס מאכען אין קורצען און אהן פילאזאפיע!

לואיס: ערשטענס, מוזט דו זיך בערוהיגען. מיר האבען צו רעדען פון א פראגע, וועלכע פאדערט איבערלעגענהייט און בעזאננענהייט. מיר זענען אלע דריי שוין ערוואקסענע מענשען און מיר דארפען זיך בעראטהען אין א פריעדליכען וועג, וואס מיר האבען צו טהון.

בערנארד: איך האף, היינט, ענדליך, וועלען מיר עס טהון. די ערשטע זאך — דו בלייבסט דא ניט מעהר.

לואיס: זעהר קלוג, נאר אביסעל צו שפעט. מיינע זאכען זענען שוין געפאקט. דא האנדעלט זיך אבער ניט נאר וועגען מיר און דיר, דא איז דא א דריטע פערזאן!

בערנארד: (בייז) עס איז ניט דיין זאך צו זארגען פיר דער דריטע פערזאן!

לואיס: שש! נאר ניט מיט כעס. עס איז ניט מיין און ניט דיין זאך צו זארגען פיר דער דריטע פערזאן. זי דארף זאגען: געהט זי מיט מיר, אדער זי בלייבט מיט דיר?

בערנארד: אזוי ווייט, הייסט עס, האלט עס שוין?!...

אידא: (וויינענדיג) דו ביזט זעהר א גוטער, בערנארד. איך האב קיין מאל ניט פערדיענט, זאלסט מיך ליעב האבען, ווי דו האסט מיך געליעבט. גאט ווייסט, מיר טהוט זעהר וועה דאס הארץ פאר דיר. איך קען זיך אבער ניט העלפען. געהט ער אוועק פון דאנען, מוז איך געהן מיט איהם.

בערנארד: מוזט? אמאל האסט דו געוויינט און געשווארען — מוזט זיין מיין פרוי!

אידא: וואס האב איך געוואוסט? איך האב דיך ניט גענארט, בערנארד, איך האב געמיינט ערנסט.

בערנארד: ביזט דו זיכער, אז דו מאכסט איצט ניט א צווייטען, אנ'ערגערן פעהלער?

אידא: ביזט זעהר א גוטער, בערנארד, איך ווייס עס. אבער וואס קען איך מיר העלפען?

לואיס: אידא, איהר בערעכענט גאנץ גוט. איך פערשפרעך אייך ניט קיין עוויגע ליעבע, קיין פערגעבונג און זעלבסט-ענטזאגונג. זיס וועל איך געוויס ניט זיין צו אייך. וועט איהר פערדיענען פון מיר געהאסט צו ווערען,

וועל איך אייך געוויס האסען. איך וועל ניט מאסקירען מיינע געפיהלען, וועל ניט שפיעלען די ראלע פון א גוטען און אויב איך וועל אויף אייך בייז ווערען, וועל איך אייך געוויס ברענגען מיט מיין צארן.

אידא: (ווי אין שלאף) יא; געראדע ווי דו ברענסט מיך מיט דיין לייידענשאפט. בערנארד, איך קען ניט בלייבען דא אליין אהן איהם, איך וועל מוזען געהן מיט איהם: (זי וויינט.)

בערנארד: (וויל זיך מאכען רוהיג) יא? טהו, ווי דו פערשטעהסט.

אידא: ווענסט מיר אבער מוזען געבען מיין קינד... איך וועל ניט קענען פאהרען אהן מיין קינד. (וויינט) אה, מיין קינד, מיין ריבעניו!

לואיס: יעצט, אידא, וועט איהר זיין אזוי גוט און אונז פערלאזען. מיר וועלען דא אלעס בעשפרעכען צווישען זיך. (פיהרט זי אין איהר צימער, פערשפארט די טיהר. בערנארד לאזט זיך אראפ אויף א שטול מיט א שווערען זיפץ.) אלזא, פון וואס וועלען מיר אנפאנגען?

בערנארד: הערר אינזשענער, פאנגט אן פון וואס איהר ווילט. פאנגט אן פון זיך. וואס איז דען אין דער וועלט אזוי וויכטיג ווי איהר אליין? אדער פאנגט אן פון אייער דאנקבארקייט...

לואיס: (בייז) דאנקבארקייט! האסט אמאל געהאנדעלט אלס אנשטענדיגער מענש, מיינסט דו אפשר, איך דארף דיר דערפאר זיין א קנעכט און פערשקלאפען דיר מיין זעעלע?

בערנארד: (רוהיג) מיר האבען אבגעמאכט, היינט זאל עס געהן אהן פילאזאפיע.

לואיס: דאס איז ניט פילאזאפיע, דאס זענען מיינע הייליגע איבערצייגונגען.

בערנארד: אזוי? דיינע הייליגע איבערצייגונגען זאגען, דו מעגסט גנב'נען פרעמדעס גליק, צוברעכען יענעמס פאמיליע, רואינירען יענעמס הויז, רויבען יענעמס פרוי און קינד, פערגיפטען דעם צווייטענס לעבען, צונעמען אלעס וואס דיר געפעלט נאר פאר זיך, פיר דיין „איך", און מיינע איבערצייגונגען, מיינסט דו, דארפען מיך צווינגען דאנקען דיר דערפאר און זאגען: יישר כחם, הערר אינזשענער! פערנוצט עס געזונטערהייד און זאל אייך וואהל בעקומען, הא? שורקע, דיינע הייליגע איבערצייגונגען האלט פאר זיך און מאך דעם אנדערן ניט אונגליקליך! מיינע איבערצייגונגען זאגען מיר, אז איך מעג שפייען אויף דיינע איבערצייגונגען! (גיט פלוצלונג א שפיי לואיסען אין געזיכט. לואיס גיט איהם א שטארקען זעץ, פון וועלכען ער פאלט. ער האפט זיך אבער באלד אויף ווי א פערווירטער און גרייפט לואיסען אן מיט ביידע הענד.) מיינע הייליגע איבערצייגונגען זאגען מיר, אז איך מעג דיך צוקוועטשען ווי א ווארעם, ווי א שפין! (זיי ראנגלען

זיך) דו וועסט ניט אַרויס אַ לעבעדיגער פון מיינע הענד!

לואיס: נו, יאָ! אייער ליעבע פיהרט שטענדיג צום וואַהנזין און מאָרד. (זיי פאַלען ביידע איבער אַ שטול.)

בערנאַרד: דו וועסט ניט אַרויס אַ לעבעדיגער פון מיינע הענד! (חאַפּען זיך ביידע אויף און קעמפּפען ווידער.)

לואיס: שש! וועסט זי דאָרט איבערשרעקען אויף טויט. (זעצט איהם מיט געוואַלט אַנידער) האָסט מיר שוין צוקראַצט דעם פּנים. אַ יודישע מלחמה! הער, וואָס איך וועל דיר זאָגען, אויב דו ביזט יאָ אַזוי בלוטדורשטיג, נאָך וואָס טויג דיר דער סקאַנדאַל?

בערנאַרד: איינער פון אונז מוז שטאַרבען!

לואיס: יאָ, די פרוי קען בלייבען נאָר מיט דעם איינעם, וואָס וועט בלייבען לעבען. איינער פון אונז מוז אָבגערוימט ווערען פון וועג. ביי קריסטען אין אַזאַ פאַל געהט מען אַרויס אויף אַ דועל, ווער עס וועט וועמען דערשיסען.

בערנאַרד: איך בין צופריעדען צו טהון אַלעס; איינער פון אונז מוז שטאַרבען.

לואיס: איך ווייס, דו האָסט קיין מאָל ניט געהאַלטען קיין געוועהר, און איך קען דיר דערשיסען ווי אַ פליעג. הער, עס איז דאָ איין אַנדער דועל, וועלכער רופט זיך אַמעריקאַנישע. מען וואַרפט גורל — וועמען פון אונז דער גורל וועט זאָגען „טויט", דער וועט זיך נעמען דאָס לעבען מיט וועלכען טויט ער וועט וועלען. ווי געפעלט דיר אַזאַ אידעע?

בערנאַרד: איך בין צופריעדען צו טהון אַלעס! איינער פון אונז מוז שטאַרבען!

לואיס: גוט! מיר וועלען עס מאַכען גאַנץ שנעל! (גאַנץ פיאַנאָ דער טרויריגער כאָר פון פּראָלאָג. לואיס נעהמט אַ שטיק ווייס פּאַפּיר, רייסט עס אויף פיער גלייכע שטיקלעך.) זעהסט? אויף איין צעטעל שרייב איך דאָס וואָרט „טויט", אויף דעם אַנדערן וואָס? זאָל זיין דאָס וואָרט „ליעבע". פערשטעה: ווער עס נעהמט אַרויס צום ערשטען דאָס וואָרט „ליעבע", האָט אַ רעכט אויף אידאַ'ן: ער האָט אָבער קיין רעכט צו פאַ־דערען דער צווייטער זאָל ציהען „טויט". ווער אָבער עס ציהט אַרויס צום ערשטען דאָס וואָרט „טויט", מוז זיך אַליין ערמאָרדען. (וויקעלט צונויף אַלע פיער צעטלעך, וואַרפט זיי אין בערנאַרד'ס הוט און דעקט צו מיט אַ טאַ־שענטוך.) בערנאַרד, עס איז קיין קינדער שפּיעל. איינער פון אונז שטעלט זיין לעבען אויפ'ן קאָרט. מיר מוזען געבען איינער דעם צווייטען די האַנד, אַז מיר ביידע מיינען עס עהרליך און ערנסט. (דריקען זיך די הענד) מיר וועלען יעצט אָנפאַנגען די לאָטטעריע... טויט אָדער ליעבע!

בערנאַרד: (זעהר אויפגערעגט, זיינע הענד ציטערן) איין מינוט... איך

ווי׳ל אביסעל וואסער. געהט צום טיש, גיסט זיך אן וואסער און טרינקט.)

לואיס: (טרייסעלט די הוט מיט די צעטלעך) אלזא, ווער פאנגט אן? דאס איז זעהר א וויכטיגע פראגע. (בערנארד וויל ציהען צום ערשטען, לואיס לאזט ניט.)

אידא: (פון איהר צימער, קלאפט אין טיהר) וואס האט איהר פער־שפארט די טהיר? (קיין ענטפער) וועה איז מיר, וואס איז דארט אזוי שטיל?

לואיס: עס איז גאר נישט... מיר האלטען ביים צעטלען...

אידא: איך הער ניט בערנארד׳ס שטימע.

בערנארד: האב גערולט נאך איין אויגענבליק און אלעס וועט זיין געענדיגט. (שטעקט פלוצלונג ארייו זיין האנד אין הוט און ציהט ארויס א צעטעל.) א לאטערעע, הא? (צו־וויקעלט מיט ציטערנדע הענד דאס צעטעל) לעדיג! גאר נישט!

לואיס: (ציהט) נון, וואס טראגט מיר מיין שיקזאל? (ביידע קוקען ניינעריג) בלאנק? די ליעבע מיט׳ן טויט ליעגען יעצט אין פארטונא׳ס קאסטען. (בערנארד זעצט זיך, פערדעקט זיין געזיכט און צו־וויינט זיך.)

לואיס: (שטעלט אויפ׳ן טיש די הוט, דעקט זי צו און זעצט זיך צוריק) וואס וויינסט דו, בערנארד?

בערנארד: איך וויין, צו וואס מענשען קענען קומען. (פויזע. מען הערט די קירכען־גלאקע אין דעם טרויעריגען כאר.)

לואיס. (ווייך) איצט קענסט דו נאך חרטה האבען, אויב דו ווילסט.

בערנארד: ניין! מיר איז זא ווי זא גאר נישט געבליעבען אין לעבען. נאר דו ריזיקירסט, ווייל דו האסט וואס צו פערליערען...

לואיס: (גערירט) בערנארד, דו ליידעסט שטארק, הא?

בערנארד: יא! אבער איצט, ווען איינער פון אונז שטעהט אויפ׳ן שוועל פון טויט, מוז איך דיר זאגען: דו ביזט ניט שולדיג. ווער עס איז שטארקער, איז גליקליכער.

לואיס: בערנארד, געדענק מיין ווארט: איך וועל דיר איבערצייגען, אז דער שטארקערער איז ניט שטענדיג דער גליקליכער... דער שטארקער איז נאר פרייער אין זיינע האנדלונגען. אלזא, גענוג צו זיין סענטי־מענטאל. ווען׳ען מיר פארטזעצען?

בערנארד: (שטעהט אויף) יא! יא! (זיינע הענד ציטערן.) איצט קומט די ענדע.

לואיס: פריער האסט דו געצויגען צום ערשטען, יעצט ציה איך (טרייסעלט דעם הוט) זיי רוהיג, דו ביזט שוין ארויס פון געפאהר, ציה איך „ליעבע“, האב איך קיין רעכט צו פאדערן דיין טויט. ציה איך „טויט“, בלייבסט דו דאן געווים צופריעדען...

בערנארד: (הערט ניט) יא, א פנים דער אלטער האט רעכט. עס איז דא עטוואס, אימיצער, איין אונבעקאנטער, וואס שפיעלט זיך מיט אונזער לעבען...

לואיס: דומהייטען! מיט מיין לעבען קען זיך שפיעלען נאר דער ווילען וואס איז אין דער נאטור, אדער דער ווילען וואס איז אין מיר! קוק אהער, איך ציה. (ציהט א צעטעל און וויקעלט עס אויף לאנגזאם, בערנארד זאל ניט זעהען.) שש! איך האב „טויט"! (אידא קלאפט אין טהיר) אידא, נאר איין אויגענבליק! אלעס איז שוין ביינאה געענדיגט. (שטיל) עס וועט געשעהען... (די גלאקע און כאר הערען זיך ניט מעהר.)

בערנארד: ניין! האר אוים! וואס וועל איך געווינען דורך דיין בלוט? לואיס, אויף דער גאנצער וועלט איז דא נאר איין זאך, נאר איין פארעם, וואס קען מיך צובינדען צום לעבען. איך ווייס, אידא'ן האב איך זא ווי זא פערשפיעלט. איך וויל ניט, דו זאלסט שטארבען. אויב זי וויל געהן מיט דיר, וועל איך זי ניט האלטען מיט געוואלד. נאר איין זאך, איך בעט דיך, זאג מיר די וואהרהייט: (וואהרהייט) לואי, איז דאס מיין קינד? דאמאלס האסטו מיר געזאגט א ליעגען, יעצט זאג דעם אמת... איך האב פאקטען, וועלכע צווינגען מיך צו צווייפלען. נעם אראב דעם צווייפעל פון מיין ארעמען קאפ און איך וועל לעבען צוליעב מיין קינד. איז דאס קינד מיינס?

לואיס: בערנארד, דאס קינד איז געוויס דיינס!

בערנארד: דאס אלעס וואס איז געווען, איז גאר נישט נאר איך האב רעכט צו פאדערן דיין טויט, און איך פאדער עס ניט און איך וויל עס ניט. דו הערסט? (אידא קלאפטווידער.)

לואיס: דערפאר דאנק איך דיר זעהר. (דריקט זיין האנד.)

בערנארד: דאס קינד נעמסט דו ניט ביי מיר?

לואיס: ניין, בערנארד, איך נעם גאר נישט, וואס בעלאנגט צו דיר. לעבע וואהל! (ווארפט א בליק אויף אידא'ס צימער. ראש אב.) (געהט.)

בערנארד: אה, מיינע שמערצען! מיינע שמערצען! (פערטראכט זיך. בערטהא קומט.) ווי! זי וועט לאזען דאס קינד און געהן מיט איהם?

בערטהא: די מוטער וועט ניט פערלאזען איהר קינד.

בערנארד: מיין לעבען איז זא ווי זא פערשפיעלט. איך וועל קיין מאל ניט פערגעסען, וואס זי האט מיר געטהון.

בערטהא: (געהט צו איהם זעהר נאהענט) זי האט געגעבען אווארט צו זיין אייך טריי און האט ניט געהאלטען איהר ווארט! הערר זילבערמאן, האט איהר געהאלטען אייער ווארט, וואס איהר האט מיר געגעבען? זי האט אייך פערשאפען שמערץ. ווייסט איהר וויפיעל שמערץ איהר האט מיר פערשאפען? איהר האט געוויינט? האט ווער געצעהלט מיינע טרערען? הערר זילבערמאן, איהר זייט אייך ניט מעהר ווי א זי-

דיגער מענש ... מיר זענען אלע נים מעהר ווי מענשען. (עפענט די טהיר, בעפעהלענד) אריין! און האנדעלט ווי א מענש! (עפענט די טהיר פון אידא׳ס צימער, מאכט מיט׳ן האנד האלב שפאסענד, האלב בעפעהלענד. ער געהט געהארכזאם. ביידע אב. דער כאר פון די טרוימערייען און האפנונג זינגט פיאנא. טאליע און נינא קומען, האלטען זיך פאר די הענד. נינא איז פערוויינט.)

טאליע: דו ביזט א קלוגע און א גוטע און פערשטעהסט, עס מוז אזוי זיין. (זעצט זיך אנידער) בערוהיג זיך, נינאטשקא, און זאג אליין, געפינסט דו דען נים, אז דער גובערנאטאר דארף פיר זיין שענדליכע, אונמענשליכע טהאט בעצאהלען מיט זיין לעבען? יא נו, מוז דאך דאס אימיצער טהון. מיר זענען אלט מענשען. מען ווערט ווארפען גורל. ווער עס וועט דארפען אפפערען זיין לעבען, וועט מוזען געהן. יא, דערגורל, דאס אונבעוואוסטע שפיעלט א גרויסע ראלע אין אונזער לעבען.

נינא: טאמער דו, וואס וועל איך טהון? ווי וועל איך נאכדעם לעבען אהן דיר?

טאליע: איך האב דיך ליעב מעהר פון מיין לעבען. עס איז אפשר נים שעהן פון מיר, אבער איך האב דיך ליעב מעהר פון בערטהא׳ן. עס איז מיר זעהר ביטער אייך ביידען צו פערלאזען, אבער, טייערע, עס איז דא עטוואס, וואס דארף מיר זיין טייערער פון מיין לעבען, פון מיין גליק, טייערער זאגאר פון מיין נינא׳ן! וואס זאל מען טהון, נינא, אז מען קען נים אהן בלוט און אהן קרבנות קויפען די פרייהייט פון די אונגליקליכע און אונטערדריקטע?

נינא: אזוי ליעבען און דאך געהן ריזיקירען מיט׳ן לעבען?

טאליע: עס איז דא א גרעסערע ליעבע פון אונזערע, דאס איז די הייליגע מענשענליעבע. איך וועל פיליכט שטארבען, אבער דאס וועט פיהרען צום טריאומפף פון לעבען.

נינא: איך וועל זיצען דא און וויינען און ווארטען אויף דיר. און אויב דו, טאליע, וועסט נים קומען, וועל איך זיין דארט, וואו דו.

טאליע: נינא, מען רופט מיך און איך קען דא בלייבען נאר עטליכע טעג. מיר וועלען זאגען בערטהא׳ן און מיר וועלען עס מאכען שטיל אין דער היים צווישען אייגענע מענשען. הם! עס קען זיין, נים נאר די מאמא, די טאכטער וועט אויך בלייבען אנ׳אלמנה פון אשכנזי.

נינא: ניין! דאס וועט גאט אליין נים וואגען צו טהון!

טאליע: און ווידער, ווער ווייסט? אפשר ווען זאגאר אויף מיר וועט פאלען דער גורל, וועט מיר געלינגען זיך רעטען, לויפען איבערן גרענעץ... דו וועסט קומען צו מיר אין שווייצאריע און מיר וועלען לעבען גליקליך

נינאַ: ווײַט און הויך ערגעץ אין די בערג פון די אַלפּען.

טאַליע: (בויגט זיך צו איהר און זאָגט איהר עטוואָס אין אויער.)

נינאַ: (אומאַרמט זײַן קאָפּ) יאָ, טײַערער... (זיי בלײַבען אַזוי. סאָפיע קומט שטיל. האָפנונגס־לאָר.)

סאָפיע: (שטיל) קינדער איז טאַקי אַ נחת צו האָבען... מיר ווילט זיך ווײַנען פון פרייד. (ווישט איהרע אויגען) אַי! ניטאָ אויף דער וועלט קיין גרעסער גליק, ווי צו זײַן אַ מאַמע! (שרה הינדע קוקט אַרײַן אין צימער דורכ'ן טהיר.)

שרה הינדע: מײַנער איז דאָ גאָר ניטאָ? (נינאַ און טאַליע ערשרעקען זיך.)

טאַליע: אָה, די מאַמאַ און מאַדאַם הו... מאַדאַם שרה הינדע (גיט איהר אַ שטול.)

סאָפיע: (אומאַרמט נינאַ'ן) און איך, נאַרר, האָב געמיינט, איך וועל שוין דאָס גאָר ניט דערלעבען. (שליאָמע קומט.)

שליאָמע: בערנאַרד איז ווי אין וואַסער אַרײַן. אָה, זי איז דאָך דאָ, מײַן גוליע! טאַליע, איהר זײַט אַ געלערענטער מענש, טרעפט אונמיסטען, אדרבה, אין וועלכע פון די עשרה מכות זענען געמיינט געוואָרען די ווײַבער? צפרדע איז וועניג. חשך איז ניט גענוג שוואַרץ, מיט שחין קראַצט מען זיך ניט אַזוי פיעל... ברודער. זיי זענען אין מכות בכרות, וואָרום מען זאָל מיינען אַ מאַנזביל, אַ בחור, וואָלט געשטאַנען מכות בחורים.

טאַליע: אויף וויפיעל איך געדענק איז בחור מיט אַ „ח" און דאָס איז מיט אַ „כ".

שליאָמע: בכן איז באשר איז וואָס, אַז עס איז מיט אַ „כ", איז דאָס אפשר אַ קלײנע מכה? (אַ דיענער לויפט אַרײַן מיט אַ בריעף, זעהר ערשראָקען.)

דיענער: גיכער! וואו איז הערר זילבערמאַן? (זאָגט עפּעס טאַליען אויפ'ן אויער.)

טאַליע: (ערשטוינט, שטיל) געשאָסען? אויף טויט? (לויפט) בערנאַרד? וואו איז בערנאַרד? (אַלע ערשראָקען. אידאַ, בערטהאַ און בערנאַרד קומען. טאַליע זאָגט איהם עפּעס אויפ'ן אויער און גיעט דעם בריעף.)

בערנאַרד: עס קען ניט זײַן! עפענט מיט ציטערנדע הענד דאָס בריעף) איך האָב עס ניט געפאָדערט! איך האָב עס ניט געוואָלט.

אידאַ: וואָס איז געשעהען?

בערנאַרד: איך זעה ניט, איך קען ניט לעזען!

טאַליע: (נעהמט דעם בריעף און לעזט) מײַנע פרײַנדע! אי[illegible] האָב שטענדיג געזאָגט: איך מוז זײַן איך זעלבסט. איך האָב אָבער ניט

געקענט בלייבען איך זעלבסט. דאָס וואָס איהר רופט ליעבע, האָט זיך צו טיעף איינגעוואָרצעלט אין אַלע אָבטיילונגען פונ׳ם מענשענס לעבען און זי שטערט דעם איינציגען „איך" צו בלייבען גאַנץ פריי. זי איז שטאַרקער פונ׳ם עגאָיזם, שטאַרקער פון דער פּראַקטישער לאָגיק. זי, די ליעבע, טויטעט מיך. יאָ, בערנאַרד, די ליעבע, וואָרום איך האָב גע־צווינגען די „ליעבע", ניט דעם „טויט"... דאָ האָסטו מיין צעטעל... (גיט בערנאַרד׳ן אַ שטיקעל פּאַפּיער.)

בערנאַרד: דאָס וואָרט „ליעבע! (געפינט אין הוט דאָס צווייטע צעטעל) דאָס וואָרט „טויט" איז געבליעבען!

טאָליע: (לעזט) ווען איהר וועט לעזען מיינע ווערטער, וועל איך שוין ניט לעבען מעהר (אידאַ ווײנט שטאַרק) איך געה אין דער עוויג־קייט. „די נאַכט איז נאָהענט, עס זינקט שוין די זון, מיין גליק איז פאָרט... דאָס גליק אָבער איז איין ווייב". ניט דאָס שטאַרקערע זיעגט, נאָר דאָס בעסערע... די ליעבע טויטעט מיך אום אַנדערע זאָלען קענען לעבען. (בערנאַרד ווײנט ביטער. מיליע קומט, מיט איהר די ניאַניע מיט׳ן קינד.)

אידאַ: וואו איז ער? לאָזט מיך צו איהם!... (זי איז שרעקליך פערצווייפעלט.)

מיליע: אידאַ, דאָס קינד ווײנט, עס וויל עסען...

בערטהאַ: (גיט אידאַ׳ן דאָס קינד) איינער איז טויט און דער צווייטער פאַנגט אָן צו לעבען. דער טויט פון איינעם רייסט ניט איבער דאָס לעבען פון אַלע... דער טויט איז אַנ׳אָנפאַנג פון אַ נייעם לעבען... ליעבע איז שטאַרקער פון טויט...

אידאַ: (דריקט צו זיך דאָס קינד און ווײנט ביטער) מיין קינד! מיין אָרעם קינד! (די טרוימערייען און האַפנונגען זינגען פאָרטאָ. מען זעהט זיי אַלע ווי דורך אַ נעבעל. בערנאַרד און טאָליע ווייזען, אַז מען דאַרף געהן צום טויטען.)

(פאָרהאַנג פאַלט לאַנגזאַם).